

Maria Hamberg 2012

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

Examensarbete vid landskapsarkitekturprogrammet, SLU Uppsala 2012

Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap

Färgen och landskapsarkitekturen

Färgsättningens betydelse för den gestaltande landskapsarkitekten

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur, Uppsala
Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitekturprogrammet
EX0504 Självständigt arbete i landskapsarkitektur, 30 hp
Nivå: AvanceradA2E
© 2012 Maria Hamberg, e-post:maha0003@stud.slu.se
Titel på svenska: Färgen och landskapsarkitekturen
Title in English: The color and the landscape architecture
Handledare: Petter Åkerblom, institutionen för stad och land
Examinator: Ylva Dahlman, Institutionen för stad och land, SLU
Opponent: Gudrun Rabenius, Landskapslaget
Orginalformat: A4
Foto: Författarens egna bilder och illustrationer om inget annat anges
Nyckelord: färg, färgsättning, gestaltning, urban miljö, stadsrum, NCS
Framsidebild föreställande Superkilen, Köpenhamn. Illustration: Topotek 1
Tillgänglig via: <http://www.topotek1.de/#/de/projects/chronological/110>
(2012-05-04)
Online publication o this work: <http://epsilon.slu.se>

Förord

När jag påbörjade detta examensarbete hade jag endast otydliga idéer och tankar om vad jag ville uppnå. Det har varit en lång resa och även om osäkerheten smugit sig på har glädjen för det här projektet aldrig svikit.

Jag vill rikta ett fantastiskt tack till Bjerking's Stockholmskontor som upplåtit en kontorsplats åt mig under alla dessa månader och låtit mig vara en del av kontorets vardagsliv med luncher, fikaraster och många andra härliga stunder. Utan den möjligheten hade min arbetsdisciplin aldrig varit så tillförlitlig. Det har varit en glädje att få sitta hos er!

Jag kan inte nog tacka de landskapsarkitekter som ställde upp på mina samtal. Ett stort tack till Åsa Drougge, Thorbjörn Andersson och Veronika Borg! Utan er hade det här arbetet inte blivit till!

Jag vill även tacka min handledare Petter Åkerblom för hans insynsfulla kommentarer och påpekanden.

Inte minst vill jag tacka min familj och min pojkvän för sitt osvikliga uppmuntrande och peppande. Tack för tålmodigheten, lugnet och kärleken.

Maria Hamberg

Hornstull, Stockholm 14 maj 2012

Vad avses med "färg" i det här arbetet?

För att kunna diskutera kring ämnet färg måste man först och främst reda ut begreppet. Ordet "färg" kan betyda många olika saker beroende dels på vilken yrkeskategori personen som yttrar sig kommer ifrån och dels på vilken situationen är.

I sin bok *Utvändig färgsättning* tar Fridell Anter & Enberg (1997, s. 26) upp problematiken med vad vi menar när vi säger "färg". De menar att vi i arkitektursammanhang både talar om färg som målningsmaterial, till exempel lackfärg, linoljefärg med mera, men också i termer som färgförnimmelse, till exempel upplevelsen av grönt, rött, blått.

När ordet färg används härnäst kommer just Fridell Anter & Enbergs betydelse för färgförnimmelse att avses. Det vill säga de kulörer som vi med ögat visuellt uppfattar och upplever.

Sammanfattning

Inledning

Detta arbete är ett examensarbete inom Landskapsarkitektprogrammet vid institutionen för Stad och Land vid Sveriges Lantbruksuniversitet, Uppsala. Arbetet utfördes under våren 2012.

Bakgrund

Intresset för ämnet färg väcktes under mina år på landskapsarkitektutbildningen. Jag upplevde att man som student ständigt ställdes inför frågan om färgsättning i våra gestaltande kurser. Ett ämne som jag dessutom uppfattade som svårt, speciellt för oss studenter som saknade erfarenheten av hur ett projekt på en ritning upplevs när det väl är byggt. Som yrkesverksam landskapsarkitekt har man där en större erfarenhet men jag undrade även hur stor medvetenheten kring färg man har. Hur tänker man inom landskapsarkitektyrket kring färgsättning och hur kan man använda färgsättning som ett gestaltande verktyg? Och hur påverkar egentligen färgen sen oss människor? Har den någon betydelse för upplevelsen av landskapsarkitekturen?

Syfte

Syftet med det här arbetet i stort är att lyfta frågan kring färgsättning och dess plats i landskapsarkitekturen. Arbetet ska medvetandegöra användningen av färg som ett av yrkets gestaltande verktyg i skapandet av urbana miljöer och visa på hur den kan påverka upplevelsen av dessa, detta genom att besvara ställda huvudfrågor.

Arbetet är uppbyggt kring och besvarar tre huvudfrågor. Dessa är:

- Hur gör man en bra färgsättning?
- Vilken roll spelar färgsättning för den gestaltande landskapsarkitekten?
- Hur påverkas upplevelsen av en plats med ändrad färgsättning?

Arbetets upplägg

Arbetet är uppdelat i fyra delar där del ett består av en kortare bakgrundstudie kring färgupplevelse och färgsättning. Del två besvarar frågan; *Vilken roll spelar färgsättning för den gestaltande landskapsarkitekten?* och del tre besvarar frågan, *Hur påverkas upplevelsen av en plats med ändrad färgsättning.* Del fyra utgörs av frågan; *Hur gör man en bra färgsättning?*, som är arbetets huvudsakliga syfte att besvara. En egen färgsättning görs också i denna del för att testa svaret på den frågan. (se fig 1.)

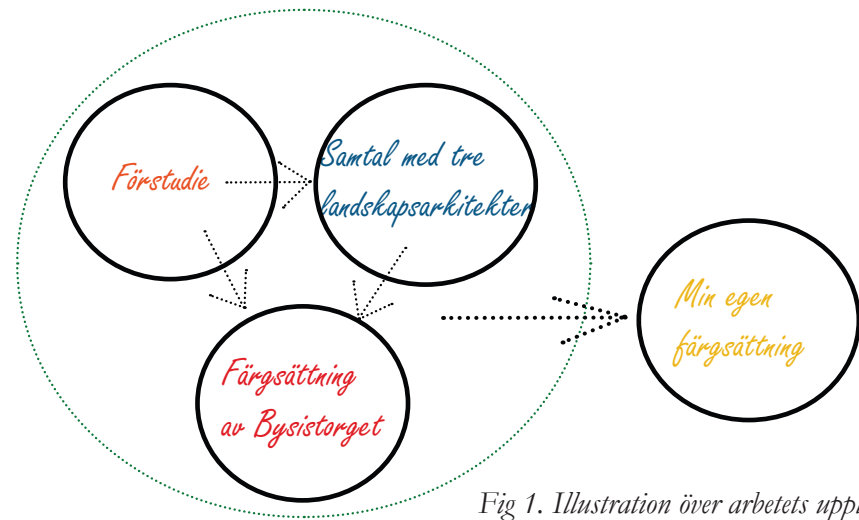

Fig 1. Illustration över arbetets upplägg.

Metod

Del ett – Förstudie

Den första delen av arbetet består av en teoretisk förstudie. Genom litteraturstudier söktes svaret på frågan hur, i grundläggande drag, vi människor påverkas av upplevelsen av färg. Den huvudsakliga källan till förstudien blev Fridell Anter & Enbergs bok *Utvändig färgsättning* (1997). Detta med anledning av dess inriktning på färgupplevelse i urban miljö som övrig funnen litteratur saknade.

Del två – Samtal med tre landskapsarkitekter

I del två besvaras frågan vilken roll färgsättning spelar för den gestaltande landskapsarkitekten genom samtal med nu yrkesverksamma landskapsarkitekter. Utifrån deras projekt valdes dessa tre landskapsarkitekter ut; Åsa Drougge, Thorbjörn Andersson och Veronika Borg. Med var och en av dem fördes samtal om hur de arbetat och sett på färg i det utvalda projektet samt hur de såg på färg i sitt gestaltande i stort. Hur de ansåg att synen var inom branschen diskuterades också.

Del tre – Färggestaltning av Bysistorget, Stockholm

I del tre valdes Bysistorget i Stockholm ut för att genom färggestaltning undersöka forskningsfrågan; Hur påverkas upplevelsen av en plats med ändrad färgsättning? Genom fotomontage i Photoshop förändrades platsens befintliga färgsättning på tre olika sätt som valdes ut med anledning av det som framkom i slutsatserna från samtalen. Uppfattade NCS-färger (förklaras i förstudien) togs sedan ut för de olika färgsättningarna för att utröna vad de hade för faktiska färgtoner. En analys av hur de olika färgsättningarna upplevdes gjordes sedan och detta diskuteras med NCS-färgerna och teorierna som framkom i förstudien.

Del fyra – Min egen färggestaltning

I del fyra låg fokus på att tillämpa det som under arbetet kommit fram. Här sammanfattades teorier och idéer om hur man gör en bra färgsättning i en allmän checklista. För att pröva denna checklista gjordes en färggestaltning genom fotomontage av Lumaparken i Stockholm. Efter den färgsättningen uppkom nya insikter och checklistan; hur gör man en bra färgsättning?, revideras.

Resultat

Del ett - Förstudie

I förstudien läggs en kunskapsgrund för det fortsatta arbetet och grundläggande frågor kring vad färg är och hur det uppträda besvaras tidigt. Kunskap kring färg ur ett landskapsperspektiv är det förstudien består av och fakta i arbetet har här sin grund. Delen går att läsa som en separat litteraturstudie eller som en introduktion till arbetet. *Del två - Samtal med tre landskapsarkitekter*

– Vilken roll spelar färgsättning för den gestaltande landskapsarkitekten?

I den första delen genomfördes samtal med var och en av de tre landskapsarkitekterna; Drougge, Andersson och Borg kring deras sätt att använda och se på färg. Här kunde det urskiljas att de hade olika syn på färgsättning. Alla uttryckte att färg var något som var otroligt viktigt vid gestaltning och alla hade ett medvetet förhållningssätt till färgsättning samtidigt som sättet de valde att använda färg på skiljde sig åt. Vilken roll färgen spelade i ett projekt visade sig till stor del bero på vilket uttrycksätt landskapsarkitekten i övrigt hade och hur man valde att arbeta med en plats. Vad man skulle kunna kalla för personlig stil visade sig ha betydelse för hur man resonerade kring färg.

Efter att ha samtalat med dem och sett deras olika inriktningar skulle man kunna beskriva Drougge och Andersson som två motsatta stiluttryck där Drougge står för de mer påmålade starka färgerna där rött och gult används mycket, och Andersson för de mer naturliga färgerna där material såsom granit, trä och vatten får stå för färguttrycken med sina egna materialfärger. Borg skulle man kunna inplacera i mitten av dessa två. Alla använder och funderar de kring färg i sina projekt men vid gestaltningen tar det olika uttryck beroende på deras olika uppfattning om hur man bör använda färg.

Del tre - Färggestaltning av Bysistorget, Stockholm

- Hur påverkas upplevelsen av en plats med ändrad färgsättning?

I den tredje delen av arbetet som syftade till att besvara den andra huvudfrågan gjordes genom fotomontage förändrade färgsättning av Bysistorget i Stockholm. Utifrån slutsatserna ifrån samtalen där det visade sig att personlig stil hade stor påverkan på sättet att färgsätta, gjordes valet att ta med detta faktum in i färggestaltningen. Det framkom efter samtalen att Drougge och Andersson representerade vad man skulle kunna kalla två olika sorters stiluttryck, något som gick igen tydligt i deras färgsättning. Med inspiration kring tankesättet ifrån dessa två gjordes vad som kallades för en trendig färgsättning och en naturlig färgsättning. Även en extrem färgsättning gjordes som hämtade inspiration bland annat från projektet "Stadtlounge" i Schweiz som också nämndes under samtalen.

Trendig färgsättning

Naturlig färgsättning

Extrem färgsättning

För att pröva på NCS-systemet som verktyg mättes NCS-färger upp från de olika färgsättningarna, detta också för att vetenskapligt kunna resonera kring de uppfattade färgerna. Hur de olika färgsättningarna påverkade upplevelsen av Bysistorget diskuterades och resonerades ur detta fram. Resultatet var att det som färgen tycktes göra är att styra vår uppmärksamhet mot olika objekt på torget som gör att vi i de olika färgsättningarna upplever olika element och rumsligheter fast vi egentligen tittar på samma fysiska plats. Färgen verkade ha stor betydelse för upplevelsen av en plats och kan, beroende på hur det används, rikta vår uppmärksamhet och på så sätt påverka den uppfattade rumsligheten.

Del fyra - Min egen färggestaltning

- Hur gör man en bra färgsättning?

När frågeställningarna i arbetets besvarats så dök det upp nya funderingar. Frågan ”hur gör man en bra färgsättning?” försökte besvaras genom att samla den kunskap som framkommit genom arbetet. En checklista för saker att tänka på vid färgsättning skapades.

Utifrån denna checklista formulerades mål för färgsättningen av Lumaparken i Hammarby Sjöstad, Stockholm där jag försökte testa checklistan. I sin helhet så ville jag spela på Hammarby Sjöstads ljusa färgskala men förstärka färgkontrasterna och skapa en tydligare rumslighet på torgytan. Med tanke på körsbärsträdens dominans på platsen, tvärbanans behov av uppmärksamhet och det faktum att detta var en relativt stor yta ville jag hålla färgskalan subtil och fokusera på det som jag funnit viktigt i just det stadsrummet; torgytan, sittmöblerna och växtmaterialet.

Efter färgsättningen reviderades checklistan då nya insikter uppkommit. Detta för att den på bästa sätt ska besvara arbetets genomgående huvudfråga; *Hur gör man en bra färgsättning?*

Min egen färgsättning av Lumaparken

Originalbild till Min egen färgsättning av Lumaparken

Efter att ha sett vad yrkesverksamma landskapsarkitekter hade för syn på färg och efter att själv gjort en färggestaltning efter resultaten av ”hur gör man en bra färgsättning?”, så kunde jag börja konkretisera det som jag faktiskt ansåg vara en bra färgsättning. Jag fann att jag hade svårt att inplacera mig själv i ett fack gällande trendigt eller naturligt utan att det till största del handlade om platsens karaktär. Relationen kring material och färg kom upp både i min förstudie och under mina samtal och jag insåg att man inte kunde skilja dessa ifrån varandra. Också att kunna se vad den omgivande naturen hade för naturlig färgskala visade sig ha betydelse för mig.

Sammanfattningsvis kan man säga att färgen i en gestaltning måste ha ett syfte, det var en av de viktigaste sakerna som framkom ur färgsättningsexperimenten och det var för mig en av det mest grundläggande. Man kan aldrig enbart ta in färg på slutet av ett projekt enbart för att ha med färg. Färg är en del av våra miljöer och vår upplevelse och den måste vara en del i vårt medvetna arbete precis som annat i vårt gestaltande.

Diskussion

I mina samtal kom jag fram till att olika personer hade olika stilar och självklart gäller detta också mig. Även om jag har försökt att skapa en färgsättning i Lumaparken utefter mål jag formulerat så blir det fortfarande en uppvisning av min personliga smak.

I detta arbete har jag lärt mig minst lika mycket om mig själv som om färgsättning i stort. Jag har upptäckt vikten av att vara medveten om sina egna preferenser och att ha förståelse för att man som landskapsarkitekt har ett visst stiluttryck. Jag tror att detta är någonting positivt då det är det som särskiljer oss ifrån varandra och skapar variation i de miljöer vår yrkesgrupp skapar. Jag tror också att våra olikheter är någonting man ska bejaka men

att man måste vara medveten om dem och i sitt yrkesutövande ha en eftertänksamhet kring vad som är en bra färgsättning för platsen och vad som är en bra färgsättning för en själv.

Jag tror också att det är viktigt att lyfta frågan och börja se på de faktorer som påverkar en färgsättnings upplevelse. En checklista som den jag har skapat skulle vid en gestaltning kunna fungera som en enkel kontroll att man har förhållit sig till innehållande punkter och därmed tvinga färgsättaren att tänka och ifrågasätta varför den gör just de val som den gör.

Vi gestaltar miljöer i ett ständigt föränderligt stadsrum och vi måste här skapa ett medvetet tänkande kring färgsättningen i tiden, något som inte nödvändigtvis innebär att vi inte kan skapa tidstypiska platser men vi måste se till relationen mellan platsen, staden och möjligheten för förändring. Precis som när det gäller växtmaterial måste vi se färg som någonting föränderligt och redan på skissbordet ha tankar kring materialval och förvaltning. Färg är likt växtlighet inte någonting man kan klicka dit i ett projekts slutskede, den måste medvetet förhållas till. Jag hoppas att mitt examensarbete *Färgen och landskapsarkitekturen* kan vara med och skapa en större förståelse för färg som ett av landskapsarkitektens verktyg.

Abstract

Introduction

This project is a master thesis within the landscape architect program at the Swedish university of agricultural sciences, Uppsala. The project was carried out during the spring of 2012.

Project background

I gained my interest for color during my years at the landscape architect program. I felt that you as a student in design courses constantly were faced with the problems of coloration. A subject that I perceived to be difficult, especially for us students that lacked the experiences from how a project on the drawing board turns out when it finally is built. As a professional landscape architect you there have a greater experience but I wondered how much awareness about color you actually have as a professional. How does one think about coloration and how can you use color as a formative tool? And how does color truly affect us humans? Does color have significance for the experience of landscape architecture?

Goals and objectives

The object with this project is to illustrate color and its place in landscape architecture. My goal is to raise the awareness for the relationship between color and the experience of the urban surroundings.

To fulfill these objectives the project is based on three key issues:

- How do you compose a good coloration?
- Which is the role of coloration for the professional landscape architect in their designing work?
- How does a changed coloration of a place change the experience of it?

Project disposition

The project is divided into four parts where part 1 consists of a shorter background study about perception of color and coloration. Part 2 answers the key issue; *Which is the role of coloration for the professional landscape architect in their designing work?* and part 3 answer the key issue; *How does a changed coloration of a place change the experience of it?* . Part 4 consists of the issue *How do you compose a good coloration?* and also the making of a coloration that is based on the found answer to that question. (see fig 2.)

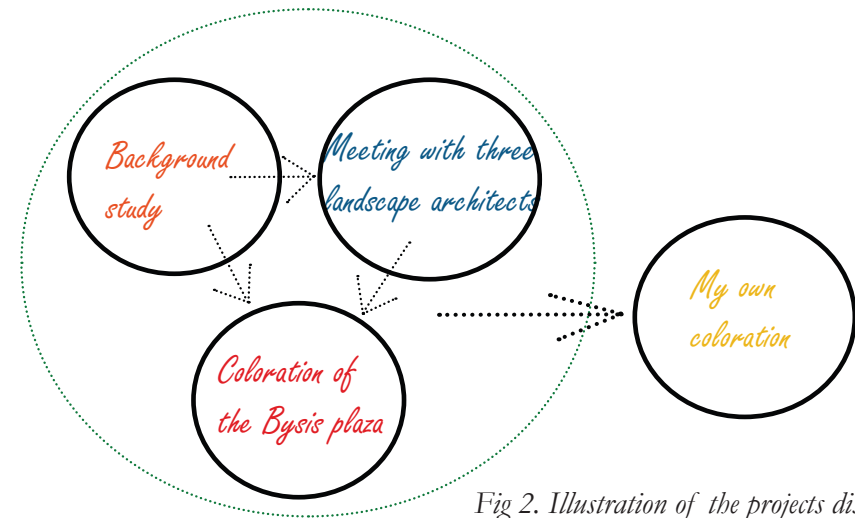

Fig 2. Illustration of the projects disposition.

Method

Part one – Background study

The first part of the project consists of a theoretical study. Through literature the answer to the question how, in basic means, we humans are affected by the perception of color. The main source for this study is Fridell Anter & Enbergs book *Utvändig färgsättning* (1997). The reason behind that choice is the orientation it has towards the experience of color in urban environments that other literature was lacking.

Part two – Meeting with three landscape architects

In part two the question “*which is the role of coloration for the professional landscape architect in their designing work?*” is answered through interviews with three now professional landscape architects. Based on their projects three landscape architects were chosen; Åsa Drougge, Thorbjörn Andersson and Veronika Borg. Interviews were held with one and each of them about how they have used color in the selected project and how they looked upon color in their work in general. How they found the attitude towards color in the professional field was also discussed.

Part three – Coloration of the Bysis plaza, Stockholm.

In part three the Bysis plaza in Stockholm was selected as the place to through coloration explore the issue, “how does a changed coloration of a place change the experience of it?”

Through photomontage in Photoshop the plazas current coloration were changed in three different ways that was chosen based on the result of the conclusions from the interviews in part 2. Perceived NCS-colors (explained in the background study) were measured out from the different colorations in order to find out the actual color tones. An analysis was performed of how the different coloration was perceived and the result was connected back to the NCS-colors and the theories that the background study showed.

Part four – My own coloration

In the fourth part the focus was on applying the result that had emerged during the project. Theories and ideas on how you compose a good coloration is concluded in a check-list. In order to get to try the theories a coloration through photomontage was made of the Luma park in Stockholm. Afterwards the check-list was revised.

Result

Background study

The background study gives a base of knowledge for the proceeding project and essential issues regarding what color is and how it can occur is answered early in the study. Knowledge about color from a landscape perspective is the goal of the study. The study can be seen as a separate literature study or as an introduction to the project.

Part two -Meeting with three landscape architects

- Which is the role of coloration for the professional landscape architect in their designing work?

In the first part interviews were carried through with the three landscape architects; Drougge, Andersson and Borg about their way of using color. Here you could identify that they had different ways to look upon coloration in their work. All of them expressed that color was of great importance for them and everybody had a conscious approach towards it but at the same time their way of using color differed. What role color seemed to have in a project appeared to depend on what means of expression the landscape architect had in general and how he or she choose to work with their projects. What you could define as a personal style was found to have significance to how they reasoned around color.

After having interviews with them and having seen their different approaches you could say that Drougge and Andersson represented two different styles of expression where Drougge represented the more painted, stronger colors where red and yellow is often used, and Andersson represented the more natural color scale where materials such as granite, wood and water gets to characterize as color materials. Borg would position herself somewhere in the middle of these two. All of them reflects about colors in their projects but in designing their expression goes separate ways depending on their view of how color should be used.

Part three - Coloration of the Bysis plaza, Stockholm

-How does a changed coloration of a place change the experience of it?

In the second part of the project that had the object to reply to the second issue, a coloration through photomontage was made on the Bysis plaza in Stockholm. From the conclusions that the interviews gave it showed that personal style had a great impact on the way a landscape architect chose color, these choice was therefor made to take this fact into the coloration of Bysis plaza.

It appeared after the interviews that Drougge and Andersson represented what you could call two different styles of expression, something that could be seen in their coloration.

With inspiration from the thoughts of these two, what will be called a trendy coloration and a natural coloration was made. An extreme coloration was also made with inspiration from the project “Stadtlounge” in Switzerland, that also was mentioned during the interviews.

The trendy coloration

The natural coloration

The Extrem coloration

To try on the NCS-system as a tool, the NCS-colors from the different colorations where measured up, this to get the means to in a scientific way discuss the perceived colors. How the different colorations did affect the experience of the Bysis Plaza where also discussed from the result of the NCS. The conclusion was that; what the color appeared to do was to direct our attention to different objects on the plaza that makes you experience various elements and spatialities though we are watching the same physical location. The color seemed to have great importance for the experience of a place and can, depending on how it is used, turn our attention and thus influence the perceived spatiality.

Part four - My own coloration

- how do you compose a good coloration?

An attempt to answer the question “how do you compose a good coloration?” was made by assemble all of the knowledge that had emerged throughout the project. A checklist consisting of thing to consider when doing a coloration of an urban environment was made in order to answer to that question.

Based on this checklist, goals where formulated for my own coloration of Luma park in Hammarby, Stockholm. There I tried to understand what a good coloration was for me. All in all, I wanted to play against Hammarby Sjöstads bright color scheme but enhance the color contrast and create a clearer sense of space on the square surface. In view of the cherry tree dominance on the site, the community trains needs for attention and the fact that this was a relatively large area, I wanted to keep the color scheme subtle and focus on what I found important in that particular city space; the square face, the furniture and the plant material.

After the coloration had been done the check.list was revised.

Original picture for My own coloration of Luma park

My own coloration of Luma park

After seeing what vision on color professional landscape architects are having and after having made a coloration myself based on the results from “how do you make a good color scheme?” I could begin to concretize what I actually believed to be a good coloration. I found it hard for me to position myself in either the modern or the natural design vision. For me the most important thing was the character of the place itself. The relationship of material and color came up in both my study and during my interviews and I realized that you could not distinguish them apart. To see what the surrounding landscape had for color scale was also found to be of significance for me.

In summary, the color in a design must have a purpose; it was one of the key things that emerged from the color experiment and it was for me one of the most important. You can not only bring in the color of the end of a project simply for the sake in having color. Color is part of our urban environment and our experience of it and it must be a part of our conscious design.

Discussion

In my interviews, I concluded that different landscape architects had different styles and of course this also applies to me. Although I have tried to create a coloration in the Luma park along with the goals I created it will still be a display of my personal taste.

In this work, I have learned as much about myself as about colors in general. I have discovered the importance of being aware of your own preferences and to understand that you as a landscape architect have a certain style of expression. I think this is a good thing and it is what sets us apart and creates variety in the environments our profession creates. I also believe that our differences are something you should embrace but you must be aware of

them and in your professional life have an inquiring mind about what a good coloration is for the site and what a good coloration means for you yourself.

I think it is important to highlight the issue and start looking at the factors that affect the experience of coloration. A checklist such as the one I created could function as a simple check that you have considered all the factors, forcing landscape architects to think and question why they make the choices they make.

We create environments in an ever changing urban space, and we must make a conscious way of thinking about coloration in time, something that does not necessarily mean that we not can create places that signal a specific period of time, but we have to make sure the relationship between the location, the city and the possibility for change. Just as in the case of plant material, we must see color as something changeable and already on the drawing board having thoughts about material selection and management. Color is like vegetation not something you can click there on a project's final phase; it must consciously be planned for. I hope that my master thesis *The color and the landscape architecture* can be part of creating a greater understanding of color as one of the landscape architect's tools.

Innehåll

Inledning

Introduktion.....	s. 19
Bakgrund.....	s. 19
Problemformulering och mål.....	s. 19
Syfte.....	s. 20
Metod och genomförande.....	ss. 20-22
Målgrupp.....	s. 22
Avgränsning.....	s. 22

Del 1- Förstudie

Vad säger litteraturen?

Vad är färg.....	s.25
Hur färg kan uppträda.....	s. 25
NCS – ett gemensamt språk.....	s. 26
Vad är NCS?.....	s. 26
Hur fungerar NCS?.....	ss. 26-27
Kulör.....	s. 27
Nyans.....	s. 27
Att uppleva färg.....	s. 28
Varma och kalla färger.....	s. 28
Komplementfärger.....	s. 28
Favoritfärger.....	s. 29
Färgers symboliska betydelse.....	s. 30

Färgpsykologi.....	s. 31
Färger påverkar oss fysiskt.....	s. 31
Färger påverkar oss psykiskt.....	s. 31
Barn föredrar klara färger.....	s. 31
Varför föredras vissa färger framför andra i exteriöra miljöer?.....	s. 32
Färg och ljus.....	s. 33
Färg och rumsupplevelsen.....	s. 34
Naturens färger.....	s. 34
Naturen är vår referens.....	s. 34
Naturen är mörk och gul.....	s. 34-35
De naturliga färgskalorna skapar konsekvenser för färgsättningen.....	s. 35
Materialet påverkar.....	s. 36
Att gestalta med färg.....	s. 37
Vilka svårigheter finns?.....	s. 37
Hur gör man en bra färgsättning?.....	s. 37
Vad vill man förmedla med färgsättningen?.....	s. 37
Att färgsätta efter förutsättningarna.....	s. 38
Naturen.....	s. 38
Traditionen.....	s. 38
Platsens karaktär.....	s. 38
Färgsättningen och stadsbilden.....	s. 39

Innehåll

Del 2 - Samtal med tre landskapsarkitekter

Vilken roll spelar färgsättning för den gestaltande landskapsarkitekten?

Åsa Drougge, Nivå landskapsarkitektur.....	s. 41
Liljeholmstorget.....	s. 42
Andra exempel från Åsa som togs upp under samtalet.....	ss. 43-44
Sammanfattat samtal med Åsa Drougge.....	ss. 45-50
Thorbjörn Andersson, Sweco architects.....	s. 51
Sjövikstorget.....	s. 52
Andra exempel från Thorbjörn som togs upp under samtalet.....	ss. 53-54
Sammanfattat samtal med Thorbjörn Andersson.....	ss. 55-60
Veronika Borg, Grontmij.....	s. 61
Vasaparken.....	s. 62
Andra exempel från Veronika som togs upp under samtalet.....	ss. 63-64
Sammanfattat samtal med Veronika Borg.....	ss. 65-71
Slutsatser från samtalen.....	s. 72
Synen på färg.....	s. 72
Vad ska färg göra?.....	ss. 72-73
Färg, ljus och material.....	s. 73
Växtmaterial.....	ss. 73-74
Att ta hänsyn till arkitektur och omgivning.....	s. 74
Synen på färg inom yrket.....	s. 75
Tidöst eller modernt?.....	s. 75
Trender.....	s. 76
Framtiden.....	s. 76
Vilken roll spelar färgsättning för de gestaltande landskapsarkitekterna.....	s. 77

Del 3 - Färgsättning av Bysistorget

Hur påverkas upplevelsen av en plats med förändrad färgsättning?

Bysistorget.....	s. 79
Varför valdes Bysistorget?.....	s. 79
Foton från Bysistorget.....	s. 80
Färgsättning av Bysistorget.....	s. 81
Valda sätt att färggestalta.....	s. 81
Trendig färgsättning - inspirerat av samtalet med Åsa Drougge.....	ss. 82-83
Naturlig färgsättning - inspirerat av samtalet med Thorbjörn Andersson.....	ss. 84-85
Stadtlounge S:t Gallen & Superkilen, Köpenhamn - vad är det?.....	s. 86
Extrem färgsättning - inspirerat av Stadtlounge, S:t Gallen, och Superkilen, Köpenhamn.....	ss. 87-90
Uppfattade NCS-färger.....	s. 91
Hur de olika färgsättningarna upplevs.....	s. 91
Den trendiga färgsättningens uppfattade NCS-färger på Bysistorget.....	s. 92
Hur upplevs den trendiga färgsättningen?.....	s. 93
Den naturliga färgsättningens uppfattade NCS-färger på Bysistorget.....	s. 94
Hur upplevs den naturliga färgsättningen?.....	s. 95
De extrema färgsättningarnas uppfattade NCS-färger på Bysistorget.....	s. 96
Hur upplevs de extrema färgsättningarna?.....	s. 97
Hur påverkas upplevelsen av en plats med förändrad färgsättning?.....	s. 98

Innehåll

Del 4 - Min egen färgsättning

Färgsättning av Lumatorget, Stockholm

Checklista - Hur gör man en bra färgsättning?ss.	100-101
Vald plats att färggestalta: Lumaparkens.	102
Varför valdes Lumatorget.....s.	102
Foton från Lumaparken.....s.	103
Checklistan applicerat på Lumaparkens.	104
Platsens funktion.....s.	104
Platsen och omgivningens historia.....s.	104
Landskapet och naturen.....s.	104
Färgsättningens syfte.....s.	105
Vad är viktigt för platsen och vad ska färgen göra?.....s.	105
Lösning som svarar mot checklistan.....s.	105
Min egen färgsättning av Lumaparkenss.	106-109
Min egen färgsättning över årets.	110
Vinter.....s.	111
Vår.....s.	112
Sommar.....s.	113
Höst.....s.	114
Slutsats - Revidera checklistans.	115
Platsen som utgångspunkt.....s.	115
Hänsyn till naturen.....s.	115
Funktionsanpassad.....s.	115
Material och färg.....s.	115
Färg som syfte.....s.	115
Reviderad checklistas.	116

Diskussion

Vidare tankar och funderingar

Arbetets syftes.	118
Mitt resultats.	118
Färgen spelar en viktig roll för landskapsarkitekten.....s.	118
Stil och smak, men för vem färgsätter vi?s.	118
NCS som verktyg.....s.	119
Fotomontage – steget före provfärgsättning?.....s.	119
Vad är egentligen en bra färgsättning?.....s.	119
Vi skapar platser i ett föränderligt stadsrum.....s.	120
Min egen färgsättning av Lumaparken, min egen smak?.....s.	120
Min metod och processs.	120
Frågeställningarna.....s.	121
Förstudie.....s.	121
Samtal med tre landskapsarkitekter.....s.	121
Färgsättning av Bysistorget.....ss.	121 - 122
Min egen färgsättning.....s.	122
Reflektion inför framtidens.	122

Referenserss.	124-125
----------------------------	---------

Bilagor

Bilaga 1s.	126
-------------------------	-----

Inledning

Introduktion

Detta arbete är ett examensarbete inom Landskapsarkitektprogrammet vid institutionen för Stad och Land vid Sveriges Lantbruksuniversitet, Uppsala. Arbetet utfördes under våren 2012.

Bakgrund

Under mina år på landskapsarkitektutbildningen på SLU, Uppsala upplevde jag att vi studenter ständigt i gestaltningskurser ställdes inför frågan om färgsättning. Även om vi själva inte tänkte på det hade vi hela tiden gjort val när det gäller färger. Det gäller på såväl hårdgjorda material som växtmaterial och var val som påverkade helhetsupplevelsen av vår gestaltning.

I formläraurkurser lärde vi oss en del om färgteori, bland annat om hur färger samspelar, lyfter varandra, kontrasterar och delvis upplevs. Jag blev här nyfiken på kopplingen mellan färgens betydelse och dess användande i offentliga miljöer.

För hur använder man färg som gestaltande landskapsarkitekt egentligen? Även om man väljer att inte lägga in starkt färgrika element i sin utformning så har ju ändå alla nya tillägg en färg och oftast så har man många val på just vilken färg det ska vara. Allt som är befintligt på platsen och även dess omgivning har dessutom redan en färgsättning och i vårt klimat kan färger även skifta kraftigt under året i och med tillexempel snö, grönska och höstfärgningar. Hur förhåller man sig till allt detta när man utformar en miljö?

Färgsättning är ett svårt ämne, speciellt för studenter som saknar erfarenheten av hur ett projekt på en ritning upplevs när det väl är byggt. Som yrkesverksam landskapsarkitekt har man där en större erfarenhet men hur ser medvetenheten ut? Hur ser man egentligen på färg och med hur stor medvetenhet man gestaltar med färg?

Jag undrar hur man inom landskapsarkitektyrket tänker kring färgsättning och hur man kan använda färgsättning som ett verktyg. Jag har därför valt att göra mitt examensarbete kring vilken roll färgsättning spelar för den gestaltande landskapsarkitekten.

Problemformulering och mål

Färger är något som människor ständigt påverkas av även om vi själva inte märker det och färger i omgivningen kan ha stor inverkan på hur en plats upplevs. Vi som landskapsarkitekter har en stor påverkan på människors livsmiljö då vi inte bara bestämmer fysiskt vad den ska innehålla utan också vilka färger som där ska finnas. Vilken färg, ton och styrka man väljer på allt från markbeläggning och armaturer till blomning och höstfärgning gör att platsen upplevs på ett visst sätt. Målet med arbetet är dels att ta reda på om detta är något som landskapsarkitekter idag tänker på samt se hur människor faktiskt påverkas av färgintryck och hur man skulle kunna använda färg till att medvetet gestalta en plats, detta för att sedan kunna undersöka hur man faktiskt bör göra för att göra en bra färgsättning.

Syfte

Syftet med det här arbetet i stort är att lyfta frågan kring färgsättning och dess plats i landskapsarkitekturen. Arbetet ska medvetandegöra användningen av färg som ett av yrkets gestaltande verktyg i skapandet av urbana miljöer och visa på hur den kan påverka upplevelsen av dessa, detta genom att besvara ställda huvudfrågor.

Arbetet är uppbyggt kring och besvarar tre huvudfrågor. Dessa är:

- Hur gör man en bra färgsättning?
- Vilken roll spelar färgsättning för den gestaltande landskapsarkitekten?
- Hur påverkas upplevelsen av en plats med ändrad färgsättning?

Arbetet undersöker hur man som landskapsarkitekt egentligen gör för att skapa en bra färgsättning. För att kunna besvara den frågan så söks det i arbetet också svar på de övriga två huvudfrågorna för att få den kunskap som krävs.

I arbetet ingår också grundläggande teoretisk bakgrund till färgpsykologi och människans uppfattning av färg, detta för att ge en större vetskap kring själva ämnet färg men också för att djupare kunna analysera sättet som svenska landskapsarkitekter idag färgsätter på. Med en större medvetenhet kring hur färg påverkar människan ges också en större förståelse för hur man skulle kunna färgsätta miljöer för att uppnå olika uttryck.

Arbetet undersöker hur några nu yrkesverksamma landskapsarkitekter ser på färg och hur de använder färgsättning i sitt gestaltande arbete. Detta för att få en ökad förståelse för hur man som landskapsarkitekt kan använda färg som ett gestaltande grepp.

Frågan hur upplevelsen av en plats förändras med ändrad färgsättning är med i arbetet för att undersöka hur viktig färg är för hur en plats upplevs. Den visar på om man kan ändra karaktär, identitet och känsla på en plats enbart med hjälp av färgsättning. Hypotesen är att färg har betydelse för upplevelsen av en plats.

s.20 Inledning

Metod och genomförande

Arbetet uppdelas i fyra delar (se fig 3.) där del ett består av en kortare bakgrundstudie om teorierna kring färgperception och där del två och del tre var för sig besvarar en ställd forskningsfråga. Del fyra utgörs av huvudfrågan *Hur gör man en bra färgsättning?* Samt en egen färgsättning som utgår ifrån det funna svaret på den frågan.

Metod Del 1. - Förstudie

Den första delen av arbetet består av en teoretisk förstudie. Genom litteraturstudier söks svaret på frågan hur, i grundläggande drag, vi människor påverkas av upplevelsen av färg. Valet gjordes att endast ha detta som en underliggande fråga i litteraturstudien och den tas därför inte med som en huvudfråga i arbetet.

Litteratur kring ämnena färg, färgsättning, färgteori och färgpsykologi uppsöks genom sökningar i Sveriges nationella biblioteksarkiv Libris, sökningar i SLU:s arkiv Epsilon samt genom andra studentarbetens referenslistor och inte minst genom råd från insatta personer i ämnet. De böcker och artiklar som från sökningarna valts ut att läsas var de som hade störst trovärdighet och bäst hjälpte till att besvara den sökta frågan. Den huvudsakliga källan till förstudien är Fridell Anter & Enbergs bok *Utvändig färgsättning* (1997), detta med anledning av dess inriktning på färgupplevelse i urban miljö som övrig funnen litteratur saknade. De flesta andra funna källorna hade en inriktning mot antingen upplevelsen av enbart fasadfärger eller mot färg som upplevelse i inomhusmiljöer. Fridell Anter & Enberg sammanfattar på ett tillgängligt sätt resultaten av den svenska färgforskningen och lyfter fram färgupplevelse ur ett landskapsmässigt perspektiv. Med tanke på att detta enbart är en förstudie och arbetets huvudsakliga grund ligger i besvarandet av huvudfrågorna samt att Fridell Anter av insatta i ämnet utpekats som en av de absolut främsta i Sverige inom denna forskning gjordes valet att det är skäligt att ha *Utvändig färgsättning* (1997) som huvudkälla.

Metod Del 2. - Samtal med tre landskapsarkitekter

I del två har frågan vilken roll färgsättning spelar för den gestaltande landskapsarkitekten besvaras genom samtal med nu yrkesverksamma landskapsarkitekter. Tre landskapsarkitekturprojekt valdes ut där färgsättning på olika sätt påverkar upplevelsen av platserna, dessa var Liljeholmstorget, Sjövikstorget samt Vasaparken. Ett försök gjordes att välja ut projekt där färg användes på olika sätt i gestaltningarna, detta för att i samtalen få en bredd i hur färg som verktyg kan användas.

För att enkelt kunna besöka projekten valdes enbart sådana som låg i Stockholms län. Att just tre stycken valdes ut blev en avgränsning tidsmässigt men också en följd av intresset från de tillfrågade att medverka. Då tre personer utgör en grupp gjordes valet att tre också var tillräckligt som underlag.

Inspirerat av den kvalitativa forskningsintervjun som metod utfördes sedan samtal med de gestaltande landskapsarkitekterna om hur dessa arbetat och sett på färg i det utvalda projektet. Hur de såg på färg i sitt gestaltande i stort samt hur de ansåg att synen var inom branschen diskuterades också. De tre landskapsarkitekterna var Åsa Drougge, Thorbjörn Andersson och Veronika Borg.

Innan själva samtalen fick de tillfrågade förberedda frågor mailade till sig att fundera kring. Frågornas teman var: ”Du, som landskapsarkitekt”, ”Ditt projekt” och ”Synen på färg inom yrket”(för frågorna se Bilaga 1). Under samtalen diskuterades sedan färgsättning från dessa frågor. Personerna fick prata fritt men de färdiga frågorna flikades in om personen i fråga inte själv besvarade dem. Bildcollage över de utvalda projekten hade också gjorts i ordning och medtogs till varje samtal, detta hade samtalspersonen att titta och peka på under samtalet då denna ville visa på något exempel i projektet. Dessa bildcollage var endast till som arbetsmaterial och tillförde inte detta arbete något ytterligare, valet gjordes därför att inte bifoga dem som bilagor.

Hela samtalen spelades in och skrevs sedan ned och sammanfattades.

Metod Del 3. - Färgsättning av Bysistorget, Stockholm

I del tre valdes Bysistorget i Stockholm ut för att genom färgsättning undersöka forskningsfrågan; *Hur påverkas upplevelsen av en plats med ändrad färgsättning?* Torget valdes ut för sin tydliga rumsliga avgränsning och rektangulära form då största delen av torget blev överblickbart utifrån ett perspektiv. Platsen ursprungliga färgskala var dessutom mycket neutral och torget innehöll många möjliga saker att färgförändra såsom markmaterial, möbler, armaturer och växtlighet.

Genom fotomontage i Photoshop förändrades platsens befintliga färgsättning på tre olika sätt som valdes ut med anledning av det som framkom i slutsatserna ifrån samtalen. Dessa tre sätt var en trendig färgsättning, en naturlig färgsättning och en extrem färgsättning.

För att själv pröva på NCS-systemet som tas upp i teoridelen (för noggrannare förklaring kring NCS se teoridel ss. 26-27) och ge ett mer precist sätt att diskutera kring färg så mättes uppfattade NCS-färger upp utifrån utskrivna foton. Både utskriftskvaliteten och ljusförhållandena under vilket detta genomfördes påverkade självklart resultatet och metoden ska ses som ett möjligt men inte fullt vetenskapligt tillvägagångssätt. En analys av hur de olika färgsättningarna upplevdes gjordes sedan och detta härledes sedan till NCS-färgerna och teorierna som framkom i förstudien. Lager i photoshop tändes och släcktes för att på så sätt analysera vad de olika färgsatta delarna hade för påverkan på upplevelsen av rummet. Upplevelsen i detta fallet var min egen subjektiva och det är med den förutsättningen diskussionen ska ses.

Metod Del 4. - Min egen färgsättning

I del fyra ligger fokus på att tillämpa det som under arbetet framkommit och för att kunna sammanställa vad som krävs för att skapa en bra färgsättning. Här sammanfattas de teorier och idéer om hur man gör en bra färgsättning till en checklista med tanken att denna ska kunna vara applicerbar på de flesta landskapsarkitekturprojekt.

För att själv prova på att färggestalta efter denna checklista så görs här också en egen färgsättning genom fotomontage av Lumaparken i Stockholm. I det färgförsöket eftersöktes en mer modern plats att arbeta med för att lättare kunna fokusera på samspelet mellan färg och form istället för den historiska kontexten. Lumaparken valdes således ut för att den låg i en relativt nyutbyggd stadsdel i Stockholm och parken själv är byggd tidigt 2000-tal. Parkens originalfärgskala är dessutom mycket neutral och grå.

Sättet att färgsätta fastslogs efter att ett syfte klargjorts som i sin tur kom ur resultatet av checklisten; *“hur gör man en bra färgsättning?”*. Färgsättningen gjordes också i de fyra olika årstiderna för att visa på hur färgsättningen skulle se ut under året och hur årstidsväxlingar påverkar. Denna färgsättning blev även mycket av en personlig reflektion av min egna stil och mina tankar kring färg, en viktig del för mig själv i min kommande yrkesroll.

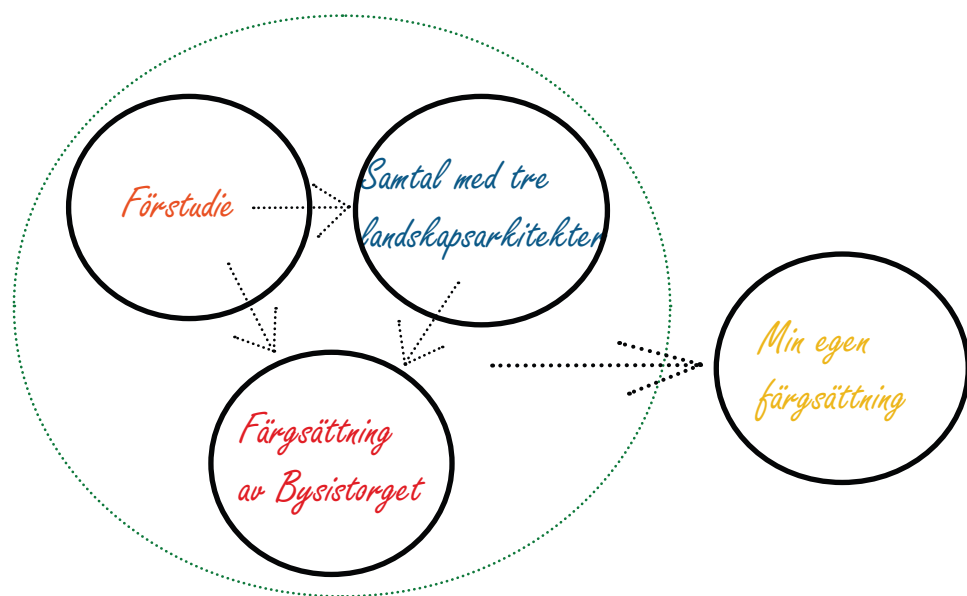

Fig 3. Illustration över hur arbetets upplägg.

Målgrupp

Arbetet riktar sig till landskapsarkitekter och landskapsarkitektstudenter med intresse för färgsättning, för att de bättre ska förstå det verktyg som färg är och för att de i framtiden ska kunna göra färgsättningsval med större medvetenhet.

Avgränsning

I den teoretiska studien gjordes en avgränsning genom att endast se till hur vuxna människor, utan någon funktionsnedsättning och av västerländsk kultur (då färger har olika symbolik i olika kulturer), psykologiskt påverkades av olika färger. Jag sökte här endast en grundläggande förståelse för färgpsykologi och färgteori i syfte att djupare kunna förstå de verksamma landskapsarkitekternas tankegångar kring ämnet.

Upplevelsen av färger i mönster är något som inte undersöktes och som inte heller tas upp alls i detta arbete. Detta med anledning av ämnets stora bredd och att det skulle ge arbete en inriktning som inte eftersträvades.

Teoristudien ger en behövlig kunskapsgrund. Min litteraturstudie avgränsades till litteratur från de senaste 50-åren och enbart svenska källor.

Arbetet med samtalen avgränsades tematiskt genom att jag endast fokuserade på hur tre yrkesverksamma landskapsarkitekter i Sverige 2012 ser på färgsättning av urbana rum. För att kunna göra det valde jag ut tre projekt där jag ansåg att färg spelade en viktig roll i upplevelsen av platsen. Jag tittade endast på projekt som var belägna inom Stockholms län, var anlagda inom de senaste 10 åren och vars upphovsman fortfarande var yrkesverksam.

För att se hur upplevelsen av en plats kunde förändras med färg valde jag en plats i urban, offentlig miljö i dagsljus och sen genom digitala verktyg färgförändra den i tre förslag för att skapa olika upplevelser av samma plats. Upplevelsen av färgsättningarna i mörker, under kväll och natt, är aspekter som valdes bort liksom relationen färg och belysning.

Tidsmässigt avgränsades arbetet till SLU:s angivna tidsram på 20 veckor.

Del 1.

Förstudie

Vad säger litteraturen?

I denna del söks svar på frågor kring vad färg är, hur färg påverkar oss och vilka faktorer som i sin tur påverkar upplevelsen av färg. Denna förstudie ligger som kunskapsgrund för resten av arbetet och har varit vägledande för vad som är viktigt att tänka på kring färgsättning av urbana, offentliga miljöer.

Vad är färg?

”... det som skiljer de olika ytorna i synfältet åt, så att de avtecknar sig mot varandra och ger dem deras olika karaktärer.” Så förklarar kemisten, fysikern och också färgforskaren Jan Sisefsky (1995, s. 13) begreppet färg i sin bok *Om färg*. Han menar vidare att om två föremål har identisk färg kan man med synen inte skilja dem åt. Först när en färgskillnad uppkommer mellan dem på grund av exempelvis konturbildning, som då har en avvikande färg, kan man uppleva de två föremålen som åtskilda. Färg är således en visuell upplevelse som vi ständigt är omgivna av och som vi också påverkas av när vi läser av vår omgivning.

I sin bok *Utvändig färgsättning* tar Fridell Anter & Enberg (1997, s. 26) upp problematiken med vad vi menar när vi säger ”färg”. De menar att vi i arkitektursammanhang både talar om färg som målningmaterial, till exempel lackfärg, linoljefärg med mera, men också i termer som färgförnimmelse, till exempel upplevelsen av grönt, rött, blått.

När ordet färg används hädanefter kommer just Fridell Anter & Enbergs betydelse för färgförnimmelse att avses. Det vill säga de kulörer som vi med ögat visuellt uppfattar och upplever.

Hur färg kan uppträda

Även när man har begränsat färg till enbart färgförnimmelse hos betraktaren finns det fortfarande många former i vilka färg kan uppträda. Den färg som tillhör ett föremåls yta brukar kallas för *egenfärg* och är den färg som föremålet har oavsett situationen den befinner sig i och vilken påverkan som råder. När man pratar om och jämför ytors färg är det just egenfärgen man brukar mena. En färg kan även finnas som *ytfärg* och är då som det låter, en färg endast finns på ytan på ett föremål medans insidan har en annan färg.

Volymfärg är en annan form av färguppträdande då färgen till synes tillhör hela föremålet genomgående och inte bara dess yta. Vid en delning skulle föremålet ha samma färg rakt igenom. Ytfärg och volymfärg är mer tekniska färgbenämningar och tas sällan upp i diskussionen kring färgförnimmelse.

Oavsett vad ett föremål har för egenfärg, om det så är en ytfärg eller en volymfärg, så är det oftast ändå inte just den färgen vi uppfattar. Hur vi upplever egenfärgen hos ett föremål beror helt på omgivande faktorer såsom ljus, avstånd, färgerna i omgivningen och också föremålets storlek. Här talar man istället om *uppfattad färg*, den färg som man faktiskt upplever när man ser egenfärgen i sitt sammanhang, ett sammanhang som också ständigt förändras (Fridell Anter & Enberg 1997, ss. 28-29). I detta arbete kommer främst den uppfattade färgen att avses och diskuteras .

NCS – ett gemensamt språk

Vad är NCS?

I och med att vi alla ser egenfärger olika beroende på vilka faktorer de upplevs i, skapas också en svårighet att kommunicera kring färg. För att kunna vara specifik behöver man ett gemensamt språk som talar om exakt vilken typ av färg man menar när man pratar kring olika egenfärger. Det naturliga färgsystemet, The Natural Colour System (NCS), är ett sådant språk och är sedan 1979 en svensk standard (Fridell Anter & Enberg 1997, s. 17).

I sitt examensarbete *Om färgupplevelse* berättar Åsa Dahlin (1999, ss. 20-21) att Tryggve Johansson, lärare vid ”Färgskolan” i svenska slöjdföreningen regi, redan på 1940–50-talet lade grunden för NCS-systemet med sina färgbegrepp. Han hade begrepp kring materialnamn såsom indigoblått och krongult, föremålsnamn såsom tegelrött och himmelsblått, fantasinamn såsom chockrosa och babyblått och sedan också förnimmelsenamn som gav en direkt beskrivning, exempelvis gult, grönt och rött. Detta utvecklades sedan till NCS-systemet av Tryggve Johansson samt de svenska färgforskarna Sven Hesselgren, Anders Hård och Lars Sivik (Dahlin 1999, s. 21).

Hur fungerar NCS?

NCS är ett färgsystem som helt baseras på hur människan ser färg och gör det möjligt att beskriva färger oavsett under vilka förhållanden man ser dem. Varje beteckning står för en exakt färgförnimmelse som baseras på hur just den färgen upplevs. Samstämmighet i färgupplevelsen mellan olika människor har man efter tester kommit fram till är mycket god (Hård 1995, s.55).

NCS-systemet är uppbyggt kring sex stycken rena färger som kallas elementarfärger (se fig 4.). Dessa är gult (Y), rött (R), blått (B), grönt (G), vitt (W) och svart (S) (Hård 1995, s.55)

Elementarfärger är de färger som bara liknar sig själva och inte kan beskrivas i likhet till andra färger (Sisefsky 1995, s. 27). Sisefsky förklarar det som att ”orange kan beskrivas genom sin likhet med gult och rött; den har gulhet och rödhet.” Violettt liknar på motsvarande sätt rött och blått, och turkos liknar blått och gult.

Elementarfärgerna menar han kan inte beskrivas som annat än sig själva.

Fig 4. De sex elementarfärgerna

Bland elementarfärgerna kallas svart och vitt för okulörta färger medan övriga, - grön, gul, röd och blå, kallas för kulörta. Alla färger har i olika utsträckning likheter med olika elementarfärger, det som kallas för elementaregenskaper, såsom rödhet, vithet osv. Det är de olika graderna av elementaregenskaper som i NCS-systemet avgör exakt vad det är för färg som en färgförnimmelse har (Hård 1995, s.70). NCS-systemet kan visas som en tredimensionell modell som kallas NCS färgrymd där alla färger ingår med sin exakta beteckning. För att göra detta mer läsbart brukar man dock dela upp färgrymden i två tvådimensionella figurer som kallas NCS färgcirkel (se fig 5.) och NCS färgtriangel (se fig 6.) (Hård s.72).

Fig 5. NCS färgcirkel, här med den blå elementarfärgen markerad

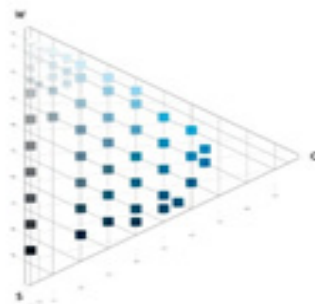

Fig 6. NCS färgtriangel, här visas nyanserna av den blåa elementarfärgen

Kulör

NCS färgcirkel delas in i fyra delar där de kulörta elementarfärgerna var och en utgör en ände på ett kors, det är sedan 100 steg mellan varje elementarfärg. För att sedan beskriva vilken kulörton en färgförnimmelse har skrivs den med två bokstäver som representerar var sin elementarfärg, dessa har sedan ett tvåsiffrigt tal mellan sig som förklarar vilket förhållandet är mellan färgerna (Fridell Anter & Enberg 1997, s. 18).

Fridell Anter & Enberg (1997, s. 18) ger ett exempel på hur färgcirkeln fungerar; ”Kulörtonen Y28R är gul med 28% rödhet och därmed 72% gulhet.” Alla kulörtoner, färger, kan alltså beskrivas som olika andelar av de fyra elementarfärgerna.

Nyans

Tidigare nämndes ju att svart och vitt också är elementarfärger med de visas inte i färgcirkeln utan istället i NCS färgtriangel. De är en viktig del av NCS-systemet då de skapar en kulörtons specifika nyans (Fridell Anter & Enberg 1997, s. 18).

Färgtriangeln består av svart och vit i var sitt hörn och kulören i det tredje. Kulören är här den sammanlagda kulörtheten som togs fram i färgcirkeln i förhållande till svarthet och vithet. Färgtriangeln har liksom cirkeln också en indelning i hundradelar. Man anger svarthet med ett tvåsiffrigt tal och sedan kulörthet i ytterligare ett tvåsiffrigt tal. Detta är procentangivelser som tillsammans ska bli hundra, den siffra som blir över och inte är angiven blir då nyansens vithet (Fridell Anter & Enberg 1997, ss. 18-19).

Fridell Anter & Enberg (1997, s. 19) ger ett exempel också på detta; ”Nyansen 2435 har alltså svarthet 24 och kulörthet 35 och därmed vitheten 41. $(100 - (24 + 35) = 41)$. Av nyans – och kulörtonbeteckningarna tillsammans bildas den fullständiga färgbeteckningen enligt NCS.”

2435-Y28R skulle då beteckningen slutligen bli på vår exempelfärg med både kulör och nyans inräknat, en färg som skulle kunna beskrivas som ockragul (Fridell Anter & Enberg 1997, s. 19).

Upplevelsen av färg

Varma och kalla färger

Jan Sisefsky (1995, ss. 60-61) skriver om de många sätt som det finns för att beskriva färger. Varma och kalla färger verkar vara bland dem där det råder störst samstämmighet bland människor. Sisefsky förklarar att upplevd värme främst är kopplad till rödhet och gulhet hos en kulör, orange tycks därför av många upplevas som den varmaste. Blåhet och grönhet däremot gör att en färg upplevs kall och speciellt turkos uppfattas som ytterst kall. Även vithet verkar vara kopplad till huruvida en färg upplevs kall eller varm. Ökad vithet hos en kulör ger en ökad känsla av kyla hos färgen, de färger som upplevs som de varmaste är därmed de som upplevs som mest kulörstarka.

Även i vilket sammanhang en färg ses kan påverka hur den upplevs, lila bredvid blått upplevs exempelvis varmt medan samma färg bredvid rött tvärtom känns kallt. Materialet har också sin påverkan då texturen har en betydelse för hur varm eller kall en färg upplevs (Sisefsky 1995, s. 60).

Komplementfärger

Komplementfärger är de färger som i en optisk blandning tillsammans kompletterar varandra till ett vitt ljus. Sisefsky (1995, s. 93) förklarar det såhär ”om man har en ljusstrålning som ser vit ut, t.ex. ett spektrum där varje våglängd är representerad med samma energiflöde och delar upp det restlöst i två delar, ger varje del upphov till var sin kulör eller vitkulört färg.”

Färger som ligger mitt emot varandra i NCS färgcirkel är inte komplementfärger som det ofta missförstås som, istället är förhållandet lite förskjutet. Exempelvis har elementar-röd har en komplementfärg som är något blågrön och elementar-gul har en komplementfärg som är något rödblå (Sisefsky 1995, ss. 93-94).

Komplementfärger tillsammans har länge ansetts upplevas som speciellt vackra även om någon vidare bevisning inte kunnat göras. Författaren och

naturforskaren Goethe ansåg emellertid att detta var kodat i naturen och visade på hur färger borde kombineras, den röda färgen krävde den gröna för att det ska upplevas harmoniskt. Även om många också tycks uppleva detta verkar det inte vara så noga som på NCS-nivå, rött ihop med grönt verkar exempelvis i allmänhet att fungera bra (Sisefsky 1995, s. 95).

Orange uppfattas som en varm färg och turkos som en kall färg.

Olika nyanser av blått, den färg som flest människor anger som sin favoritfärg.

Foto: Kristofer Alriksson

Favoritfärger

Sisefsky (1995, s. 68) berättar att frågan kring favoritfärger hos människor alltid har varit något man försökt undersöka. Man har gjort många tester på detta men alldeles för lite intresserat sig för vilka förutsättningarna varit eller exakt vilka kulörer färgproverna har haft. De resultat man har fått fram är att blått var den färg som flest människor angett som sin favoritfärg. Kring blått skiljde det sig också på så sätt att man även tyckte kulörsvaga blå färger var vackra medan man kring andra kulörer föredrog starkare färger. Gult överhuvudtaget var den färg som var minst omtyckt. Med ogillandet av gult förklarar Sisefsky vidare att detta troligen berodde på att man hållit färgproverna mot en vit bakgrund och att just gult då kontrasterar dåligt och således gör sig mindre tilltalande. Lars Sivik (1995, s. 40) beskriver i antologin *Upplevelse av färg och färgsatt miljö* (1995) resultaten av en färgpreferensstudie gjorda av den tyske psykologen Eysneck (1959) som stödjer det Sisefskys påstår. Resultaten var där att de färger som föredrogs mest var i fallande ordning; blått, rött, grönt, violett, orange och gult. Skillnaden mellan män och kvinnor visade sig dessutom vara ytterst marginell.

Vilka färger vi i verkliga livet väljer att ha omkring oss verkar emellertid inte ha någon större koppling till de färger som vi anger som våra favoritfärger. Istället tycks kombinationen av olika färger snarare vara det som är avgörande. Vi påverkas av trender, vanor och kultur så vilken färg vi säger vara vår favoritfärg kan vara långt ifrån den färg vi skulle uppskatta att se i verkligheten (Sisefsky 1995, s. 68).

Rött symboliserar passion och aggression men även fara. Den gröna färgen däremot är den harmoniska färgen.

s. 30 Förstudie

Färgers symboliska betydelse

Olika färger har olika betydelse för oss människor. Dessa varierar mellan kulturer men man kan ändå generalisera för att visa på hur vi i Europa allmänt läser av dem. Denna förenkling är grov, förändringar både i nyans och intensitet påverkar egentligen också hur man tolkar en färg, det är inte bara den rena kulörsammansättning som spelar roll. Exempelvis tolkas en mossgrön färg och en pastellgrön färg helt olika (Edwards 2005, ss. 188-189).

Den amerikanska konstlärarinnan och författaren Betty Edwards (2005, ss. 189-203) beskriver den symboliska betydelsen ”hos de elva färger som har namn i de flesta världskulturer”. Här redovisas: rött, vitt, svart, grönt, gult, blått, orange, brunt, purpur, grått och rosa.”

Rött – den våldsamma färgen, passion, aggression, eld, lust, revolution, fara.

Vitt – den oskuldsfulla färgen, renhet, fred, frihet, död.

Svart – den olycksbådande färgen, sorg, ondska, natt, mysterier, intriger.

Grönt – den harmoniska färgen, balans, vår, ungdom, hopp, miljö, avundsjuka, svartsjuka.

Gult - den tvetydiga färgen, solsken, lycka, välstånd, svek, förräderi, feghet.

Blått – den djupa färgen, auktoritet, framgång, trohet, drömmande, melankoli.

Orange – den varma färgen, hetta, eld, höst, halloween, lättsinne, odygd, energi utan aggression.

Brunt – den tråkiga färgen, armod, tristess, jord.

Purpur – den kungliga färgen, värdighet, makt, tapperhet.

/Violet – den drömmande färgen, sorg, bräcklighet, vila, drömmar.

Rosa – den lättsinniga färgen, kvinnlighet, sensualitet, mjukhet.

Grått – den dystra färgen, depression, obeslutsamhet, osäkerhet, åldrande.

Färgpsykologi

Färger påverkar oss fysiskt

Karl Ryberg har i sin bok *Färger i vardagsliv och terapi* (1999, ss. 65-68) tagit upp hur vi fysiskt reagerar när vi utsatts för olika färger. Han skriver att färg och ljus tycks ha stor effekt på vår kropp och påverkar oss till och med även om vi själva inte kan se färgprovet eller ljuset med ögonen. Det tycks aktivera hypofysen och tallsjöttskörteln och sända ut signaler i oss.

Han beskriver vidare att vi som starkast tycks reagera på rött. Det ökar både blodtryck och andningstakt samt ställer in oss i försvarsläge. Röd färg accelererar också våra muskelfunktioner och våra könshormoner får ett kick. Rött är också den färg som vi snabbast av alla uppfattar, 0,02 sekunder är allt som krävs.

Ryberg förklarar också i samma kapitel att blått är den röda färgens totala motsats när det gäller våra fysiska reaktioner. Blått är rogivande då det sänker både vår puls och vårt blodtryck samt att vår adrenalinproduktion går ner. Vår muskelrespons blir långsammare men det gör också att vår motorik och precision förbättras. Vidare klargör Ryberg att blått upplevs lugnande och sovande då den både ökar vår syresättning men också sänker hormonaktiviteten vilket gör att vi känner oss lugnare och tröttare. Rött och blått är varandras motsatser men även andra färger påverkar oss självklart också fysiskt. Ryberg hänvisar här till den tyske konstprofessorn Johannes Ittens arbeten där han bland annat kommit fram till att orange färg främjar vår cirkulation medan turkos färg kyler ned oss. Gult stimulerar oss mentalt och höjer vår vakenhetsnivå medan grönt varken gör oss mer aktiva eller passiva utan tycks vara en neutral färg ur den synpunkten.

Färger påverkar oss psykiskt

Färger som påverkar oss fysiskt påverkar också vårt psyke är om än färre studier kring detta har gjorts. Ryberg (1999, ss. 71-73) förklarar att våra fysiska reaktioner på färger är mycket lika våra psykiska. Rött menar han gör att vi känner oss mer aktiva och entusiastiska men kan också skapa oro och göra att vi känner oss stressade. Just rödmålade ytor tycks för betraktaren upplevas som särskilt avståndsmässigt nära oss. Precis som blått är rött motsats uttryckt fysiskt så är det likadant när det gäller det psykiska. Ryberg förklarar att blått känns distanserat och blåa rum upplevs som större. Grönt kan man se som en neutral färg till viss del då den balanserar oss och gör att våra ögon kan slappna av. Platser där man ska koncentrera sig är med fördel därför just gröna, exempelvis har kläderna på sjukhuspersonal vid operationer just därför en grön nyans. Den gröna färgen neutraliserar även blodets röda färg.

Barn föredrar klara färger

Att befinna sig i ett rum med starka och kraftfulla färger när man ska koncentrera sig kan verka mycket störande på vuxna individer medan det på barn och ungdomar har helt motsatt effekt. Vid yngre åldrar har människor ett behov av att omge sig med starka kulörer och därför har leksaker också en sådan kraftfull färgsättning (Ryberg 1999, s. 71). ”Förskolebarn i åldrarna 4-6 år föredrar konsekvent maffiga färger framför kulörsvaga pasteller eller de neutrala gråtonerna.” säger Ryberg och förklarar detta med att färg blir viktigt för barn då form och grafiskt tänkande först utvecklas vid högre åldrar liksom förmågan att tydligt se skillnad på olika kulörer och nyanser. ”Ett precist och nyanserat färgseende med hög urskillningsförmåga tycks hursomhelst inte utvecklas förrän i 15-års åldern.” (Ryberg 1999, s. 71).

Om färgerna passar in i miljön som helhet verkar vara det viktigaste.

Foto: Sara Hedlund

s. 32 Förstudie

Varför föredras vissa färger framför andra i exteriöra miljöer?

I Sverige tycks människor, i alla fall på fasader, att föredra de traditionella mer mättade och jordiga tonerna (Porter & Mikellides red. 2009). Hur detta kommer sig förklarar Jan Janssens och Rikard Küller i sitt kapitel *Preferences for colours on buildings* i antologin *Colour for architecture today* (Porter & Mikellides red. 2009, s.126). med att det finns tre saker som påverkar oss, vårt biologiska arv, vår kultur samt hur vi är som individer. De menar att vi genetiskt är förprogrammerade att instinktivt tycka att vissa färger är intressantare och mer attraktiva än andra då detta har varit evolutionärt gynnbart då våra förfäder på så sätt exempelvis skiljde på vad som gick att äta eller inte.

Vidare förklarar de att vi ständigt påverkas av kulturen vi lever i och att varje kultur och subkultur har sina egna färgtraditioner och färgtolkningar. Vårt kulturella färgarv kan dock till skillnad från vårt biologiska förändras med ändrade intryck och åsikter under våra liv. Som sista påverkande faktum, individen, menar de att det här kan skilja stort och att färgpreferenser mellan olika människor av samma kultur kan vara mycket skiftande beroende på den unika individens smak.

Vår personliga smak är mycket påverkat av vår barndom. Janssens och Küller ger exemplet som att färgen på vår favoritleksaker kan ha stor betydelse för vad vi i vuxen ålder kommer uppskatta för färger även om de också säger att vår hjärna är mycket anpassningsbar och kan ändra smak efter förutsättningar även senare i livet.

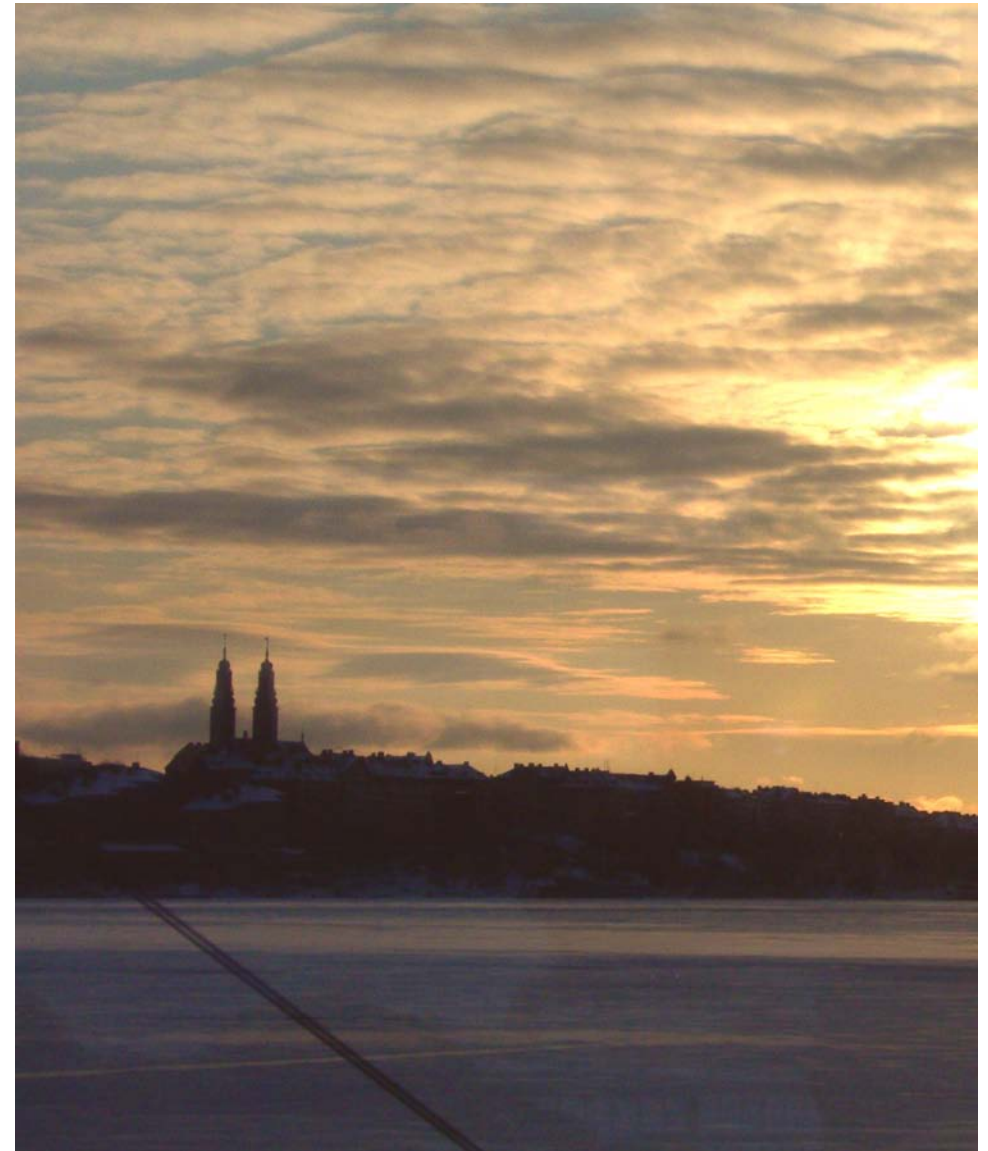
På frågan varför vissa färger föredras framför andra verkar våra förväntningar vara något som spelar en stor roll. I en gammeldag miljö förväntas man hålla sig inom den traditionella färgskalan och kulörstarka tillägg upplevs störande och blir snabbt opopulära. I ett modernt och mer storskaligt stadslandskap tas starkare och överraskande färger bättre emot och man har lättare att acceptera dem. Viktigaste verkar dock inte själva färgen vara, om man personligen tycker om just den, utan upplevelsen ligger i kontexten. Samspelet mellan färgerna i en stadsmiljö är alltså det viktiga när man ser till vilka färger människor föredrar (Porter & Mikellides red. 2009, s.127).

Färg och ljus

I sin bok *Om färg – handbok och färglära* berättar Betty Edwards (2004, ss. 26-27) om hur ljuset med sin förändring under dagen också förändrar färgerna. Hon säger att ”Det gulaktiga ljuset på förmiddagen gör att rött blir mer orangetonat, och det blåare ljuset sent på dagen gör att det röda får en dragning mot lila.”

Vidare berättar hon om att den mänskliga hjärnan gör motstånd mot denna färgförändring helt enkelt för att den inte ständigt ska behöva bestämma sig vilken färg olika föremål har vid skiftande ljus, avstånd och andra förutsättningar. Därför skapar den något som kallas färgkonstanser. Färgkonstanser fungerar så att hjärnan ignorerar de intryck som ögat tar emot och gör att vi istället ser det vi tror att vi ska se. Vi ”vet” att träd är gröna, att himlen är blå och att apelsiner är orangea så därför spenderar vi inte onödig energi på att se efter om det verkligen är så utan vi ser dem så som vi tror att de ska se ut. Detta är något vi lär oss redan i barndomen och det försvårar vårt uppfattande av färg. Vi kan därför tycka att exempelvis en röd ros har samma röda färg under hela dagen trots ständiga förändringar i ljus (Edwards 2005, ss. 25-27).

Färgkonstanser behövs för att vi hela tiden ska kunna läsa av all den informationen vi visuellt tar in. Med färgkonstanser kan vi därmed tolka vår omgivning utan att hjärnan behöver lägga energi på skiftande ljusförutsättningar. Hur vi upplever färger påverkas dock av ljusförhållanden och speciellt belysning (Svedmyr 1995, ss.84-84).

Ljuset skiftar över dagen och över årstiderna, detta påverkar färgupplevelsen.

Färg och rumsupplevelsen

Form, ljus och färg

”Form, ljus och färg är så intimt sammanvävda i de seendes rumsupplevelse att man inte kan frånga samspelet mellan dessa tre och ännu fler faktorer som uppfattas av andra sinnen än synen, om man vill tala om arkitekturupplevelse.” (Dahlin 1999, s.5). Dahlin belyser vikten av samspelet mellan såväl färg och ljus som form i sitt examensarbete och menar att ”Arkitektur är byggd form som bildar rum. Rummet belyses med ljus. Den byggda formen har färg”. Färg menar hon är en ofrånkomlig del av arkitektur då den förmedlar upplevelsen av rummet.

Perry Marthin uttrycker också i sin bok *Miljö och fasadfärger* (1977, s. 14) att färgen spelar en avgörande roll för upplevelsen av miljön och rummet. Rumsbegreppet som Marthin använder består av; ”basen - golvet, marken; vertikalerna - väggarna, husen, buskarna, skogen och ”locket” - taket, himlen. (Marthin 1977, s. 15). Han menar att ju närmare golvet och taket upplevs mot varandra desto mer ökar rumskänslan. Denna känsla förstärks också om de olika färgerna skiljer sig genom kulör, nyans eller mättnad (Marthin 1977, s. 16).

Naturens färger

Naturen är vår referens

Fridell Anter & Enberg (1997, s. 47) har i sitt arbete undersökt vilka egenfärger den svenska naturen har och de konstaterar att det finns ett värde i att känna till dem då det är just naturens färger som ofta utgör bakgrund till vår byggda miljö och det är också därifrån vi fått referenser till de färger som vi upplever som naturliga. De har här kommit fram till att naturens egenfärger finns inom ett visst spektrum av NCS-systemet, man kan hitta dem inom specifika kulör- och nyansområden. De fastslår att ”De allra flesta egenfärgerna i naturen präglas av – svag kulörthet, - ganska liten ljushet, - en viss gulhet, - typiska samvariationer mellan olika färgegenskaper!” (Fridell Anter & Enberg 1997, s. 47). Dessa färgegenskaper är också de som stora delar av vår byggda miljö har, ett medvetet val då dessa färger är sådana som vi normalt inte uppmärksammar då de upplevs som naturliga.

Naturen är mörk och gul

Fridell Anter & Enberg (1997, ss. 48-49) berättar att naturens egenfärger har en låg kulörthet (under 50 %) där de enda undantagen är ” – Vissa blommor och bär (gula, röda och blåröda), - Starkt färgade höstlöv (röda och gula), - späd majgrönska på vissa träd” Riktigt kulörta färger inom naturen faller alltså endast inom den röd-gula skalan och inte ens sprakande höstlöv som vi ofta uppfattar som extremt färgstarka sällan har en kulörthet högre än 65 %.

Vidare förklarar Fridell Anter & Enberg att vithet är ovanligt inom naturens färgskala. Svarthet är betydligt vanligare, något som vi också uppfattar då skuggverkan dessutom förstärker den.

Fridell Anter & Enberg förklarar att egenfärgerna hos naturen i stort sett alltid är gula, antingen rödgula eller gröngula. Även exempelvis granbarr som vi kanske skulle säga var mer blå har alltså gulhet i sin egenfärg och anledningen till att vi ser dem som blå beror på att de är mindre gula än omgivande grönska och därmed förstärks den uppfattade färgen som just blå. Naturligtvis finns det vissa undantag från gulheten men den ligger i blommor som då också tydligt står ut mot den övriga omgivningen.

De naturliga färgskalorna skapar konsekvenser för färgsättningen

Naturens egna färger har stor svärta, liten kulörthet och dessutom en stor andel gult i sig. Detta är alltså förutsättningarna som vår byggda miljö kommer upplevas i. För även om man är i en urban miljö så har våra svenska städer mycket grönska i sig och ofta tillför man dessutom ytterligare grönska i form av planteringar. Färgerna man upplever påverkas starkt av omgivningens gulhet säger Fridell Anter & Enberg (1997, ss. 52-53). De förklarar att det beror på flertalet anledningar men leder onekligen till att det blir en skillnad i den uppfattade färgen och sakers egenfärg. Den uppfattade färgens kulör förskjut från gulhet till blåhet och kulörtheten minskar hos gula toner medan de istället ökar hos blåa. Detta får konsekvenser för färgsättningen.

Fridell Anter & Enberg förklarar att färger man väljer ut för att de har en likhet i kulör eller nyans ”behåller inte dessa likheter när de sedan uppfattas i utomhusmiljö.” (Fridell Anter & Enberg 1997, ss. 52-53) För att få en färg att upplevas som gul krävs en stark kulörthet mot allt det gula i grönskan medan det för blått är helt tvärtom, där krävs ytterst lite för en färg ska gå ifrån tillexempel grå för istället uppfattas som blå. Också grått med röda toner i sig blir annorlunda på plats, en dragning mot lila är inte ovanligt. En svårighet finns därmed förklarar de då man av misstag lätt kan få färger som inte alls passar som man har tänkt sig och speciellt när det gäller blåa toner kan man få ett uttryck som är betydligt färgstarkare än vad man hade tänkt sig.

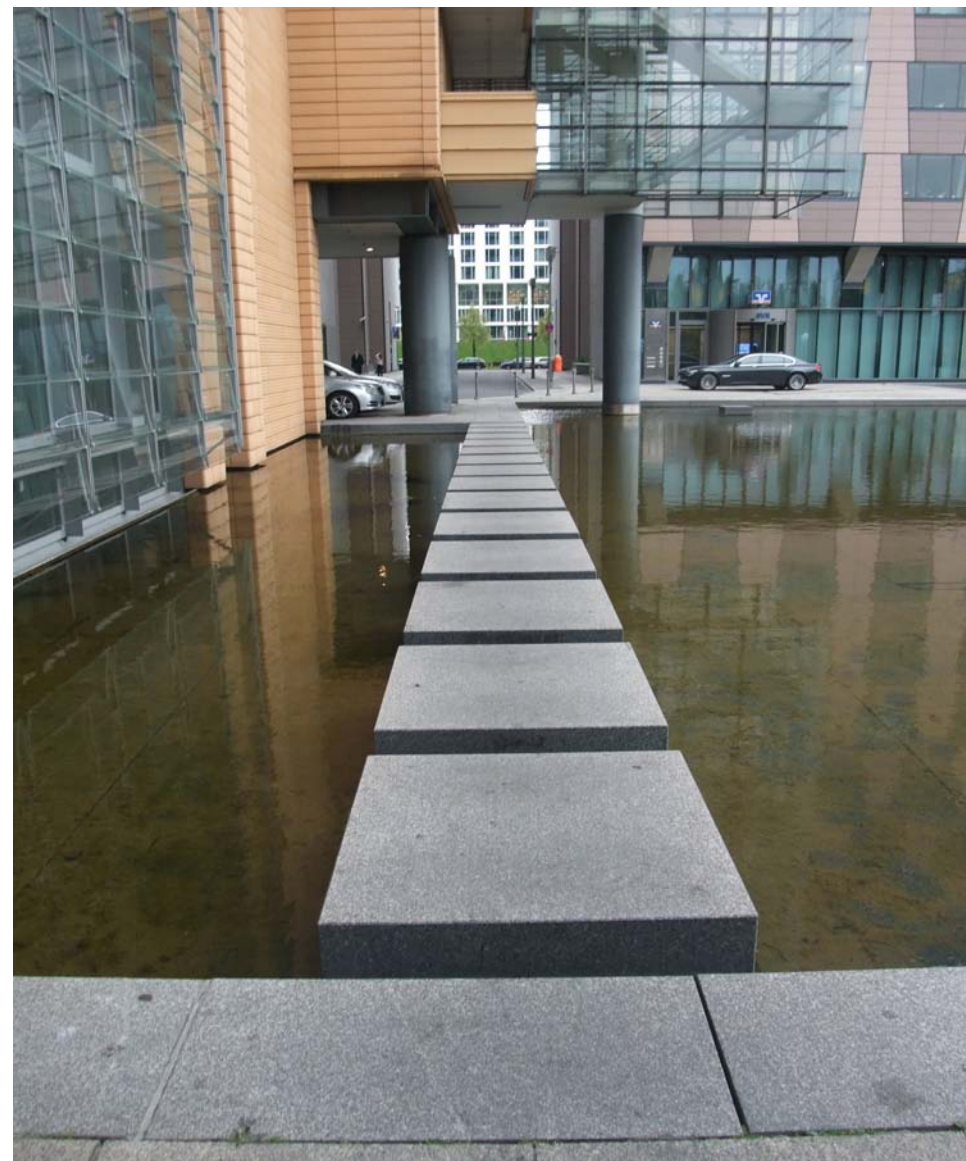

Naturens färger har stor svärta, liten kulörthet och en stor andel gult.

Materialet påverkar

Färg handlar inte bara om egenfärgen utan denna påverkas av vilket material det är. Material har olika struktur, textur, glans och åldringsuttryck. Olika material beter sig dessutom olika i tillstånd av väta. Speciellt åldringsuttrycket, hur materialet i längden påverkas av luft, regn, ljus och nedsmutsning kan variera kraftigt och detta påverkar med tiden färgutseendet. Att ett material åldras behöver inte vara något förfulande men det krävs en medvetenhet och man måste ha i åtanke att olika material, även om de idag har samma naturliga färg eller om de bestryks med samma färg, kommer åldras olika och hur detta kommer påverka kulören och uttrycket (Fridell Anter & Enberg 1997, ss. 77-76).

Olika material uppfattas olika mycket på grund av deras yta som förändras främst när den antingen solbelys eller beskuggas. En blank yta ser i solljus exempelvis mörkare ut än en matt yta av samma egenfärg men när solen går i moln så blir den blanka ytan mer vitaktig medan den matta är oförändrad. En blank yta ger också ofta ifrån sig reflexer som gör att man ibland på nära håll inte ens kan uppfatta dess färg utan bara ser ljuset, samma yta från längre håll ser dessutom ljusare ut än den egentligen är. När det istället kommer till beskuggning så skapar denna främst stor kontrast mellan delar av material som är i ljus respektive i skugga. På längre avstånd läser man samman ytor som har låg struktur vilket gör att den uppfattade färgen blir mörkare än egenfärgen. Vanligtvis uppfattar vi dock skillnaden mellan ljus/skugga och egenfärgen men ibland kan vi få svårighet att läsa av miljön och uppfatta ljusskillnader som färgskillnader (Fridell Anter & Enberg 1997, ss. 35-36).

Olika material har olika struktur, textur, glans och åldringsuttryck.

Att gestalta med färg

Vilka svårigheter finns?

Att gestalta med färg har sina svårigheter och mycket handlar om medvetenhet. Dahlin (1999, ss. 25-26) uttrycker några av de gestaltungsproblem som finns gällande färgsättning, bland annat gäller det;

- ”att förstå ljusets inverkan på upplevelsen av färg i rum”
- ”att förstå innebörden av ljusintensitet och färgintensitet i en rumslig komposition då olika färger och former ställs mot varandra”
- ”att förstå färgens avståndsverkan, skillnaden i upplevelsen mellan detaljfärger och rummets kolorit”
- ”att kunna förstå kontrasteffekter i rum och reflexverkan från belysta ytor och skuggeffekter”
-
- ”att lära sig mönstereffekter, materials utseende och strukturer. Glansigt och matt, skrovligt och slätt, metalliskt, täckande, transparent. Olika byggnadsmaterial och målningsmaterials egenskaper”
-
- ”att kunna förstå skillnad i färgverkan av ett litet lösryckt färgprov och när denna färg kommer upp på en hel vägg och ingår i ett rumsligt sammanhang”
-
- ”att förstå och fundera över färgens inverkan på människors känslomässiga upplevelse av arkitekturen”

Hur gör man en bra färgsättning?

Frågor om vad som är bra eller dåligt är alltid komplicerade att besvara och också i det här fallet kan bra och dåligt variera helt efter förutsättningar och förhållningssätt. Viktigt är dock att tidigt få med färgsättningen i arbetet men också bearbeta den som allting annat i skissarbetet. Är den med som en del fråga från start finns det en större möjlighet att den blir en förankrad del av slutprodukten helhet. Man måste hela tiden ha ett medvetet förhållningssätt till färgval och ständigt analysera kring frågorna hur och varför, för även om man aktivt planerar sin färgsättning finns fortfarande risken att den blir fel (Fridell Anter & Enberg (1997, s. 176). Som färgsättare är det därför extra viktigt att man tränar upp sin förmåga att avgöra skillnaden mellan egenfärg och uppfattad färg, att kunna se på ett färgprov och förstå hur de i större skala ute i den verkliga miljön kommer se ut. Detta måste man sedan kunna kommunicera till sin beställare och andra insatta i projektet som troligen inte kommer att besitta de kunskaperna (Svedmyr 1995, s.106).

Vad vill man förmedla med färgsättningen?

Man måste ställa sig frågan vad man vill med färgsättningen, vad är dess syfte? Ett gott färgsättningsarbete kräver både kunskap och tid samt att man måste vara väl insatt i platsen och dess färgsättnings roll i omgivningen. Färg är något man snabbt läser av och upplever, färgen har dessutom både känslomässiga och symboliska betydelser som ger ett direkt känslomässigt intryck av en miljö. Färg i utomhusmiljö är därmed mer än bara fin och ful färg, färgen är ofta det som binder samman eller särskiljer, det som skänker en plats dess karaktär (Fridell Anter & Enberg 1997, s. 177).

Att färgsätta efter förutsättningarna

Naturen

Att naturens färger är vår referens när vi upplever den bebyggda miljön konstaterades i ett tidigare kapitel och Fridell Anter & Enberg (1997, s. 180) understryker också att naturen är en given förutsättning vid färgsättning som man måste ta hänsyn till. Marthin (1977, ss. 17-18) uttrycker vikten av naturens skillnader över landet och att vi måste anpassa oss också efter dessa. Han påpekar att landskapet i Skåne har ett helt annat uttryck än landskapet på västkusten och de nordligaste delarna av vårt land har en landskapsbild som har helt andra måttnader i sina färger än de sydligare delarna. Och det är inte bara färgerna, menar han, ljuset är även något vi måste uppmärksamma. Ljuset skiftar det också över vårt land och generellt har dessutom Sverige ett betydligt blekare ljus än längre nedåt ekvatorn.

Dahlin (1999, s.15) nämner att skillnader i klimat mellan olika geografiska regioner också kan generera idéer till gestaltaren och ge kunskap om den specifika miljön. Vidare citerar Dahlin (1999, s.14) den danske arkitekten Erik "Abbi" Asmussen för att belysa möjligheterna men också komplexiteten inom färgsättningen; "Vid exteriörens färgsättning valde vi för dessa två hus en ljus grönbå färg för Biblioteket och en mörkare blå för Eurytmihuset. Genom sitt läge har dessa höga hus himlen som bakgrund. Husens skiftande blå färger motsvarar himlens skiftande färg under dags- och årsrytmen. De blå himmelsnära färgerna står i polaritet mot omgivningens övriga traditionella, jordnära färgar lantbruksbyggnader. Dialogen mellan blått och rött mellan himmel och jord, är ett av motiven till färgsättningen."

Traditionen

"Valet av färger och färgkombinationer görs inte oberoende av tidens 'allmänna färghållning' " skriver Fridell Anter & Enberg (1997, s. 180). De menar på att både material och färg hos byggda delar ofta vittnar om stilen från den tiden då de byggdes och att man måste fundera kring om färgsättningen man gör ska påvisa tiden man är i eller om den ska upplevas som tidlös. De beskriver att speciellt vid upprustning eller restaurering måste man aktivt tänka efter vilken tidsepok som ska återges i färgvalet. "För att bättre kunna förstå hur varierande miljöer kan färgsättas, bör det vara av intresse att gå tillbaka och studera hur man färgsatte byggnader förr (Marthin 1977, s. 19).

Platsens karaktär

Att förstå vilken karaktär en plats har poängterar Fridell Anter & Enberg (1997, s. 180) som en viktig förutsättning för en lyckad färgsättning.

Marthin (1977, s. 12) säger att "Förutsättningen för ett riktigt färgval är en avvägning av objektets betydelse i förhållande till sin miljö." och menar att man ska eftersträva harmoniska helheter men man måste också bedöma objektets plats i miljön, om denna ska dominera eller vara underordnad.

Dahlin (1999, ss.15-16) påpekar också att man måste se till kulturella och historiska skillnader mellan olika platser och miljöer. Hon skriver att "tillgång till naturliga pigment har tidigare varit avgörande för vilka färger som använts i olika regioner när det gäller infärgning av textilier och bemålning. Idag har syntetisk framställning av pigment lett till långt fler kulörer finns att välja på i butiken, vilket också har tillfört nya kulörer ute i den byggda verkligheten" (Dahlin 1999, ss.15-16).

Också platsen som det mindre rummet menat är viktig att förstå när man ska färgsätta, fortsätter Dahlin (1999, s.25). Hon menar på att man måste förstå platsens sammanhang och kunna läsa av den med alla sinnen. Man måste förstå upplevelsen av platsen och hitta "färgens betydelse för det rumsliga sammanhanget, inte bara i stunden utan även vid en föreställning om andra belysningsförhållanden och årstider" (Dahlin 1999, s.25).

Relationen mellan färgsättning, byggnader och omgivning är viktig.

Färgsättningen och stadsbilden

I sin rapport *Färgsättningens betydelse för upplevelsen av stadsbilden* (1997) skriver Jan Janssens och Rikard Küller om sin undersökning som ”syftade till att klarlägga vilka färger som upplevs passa på olika slags byggnader.” (Janssens, J. & Küller, R. 1997, s. 3). De beskriver i sitt resultat att det viktiga inte var om färgen upplevdes som vacker i sig utan om den passade på den särskilda byggnaden. Relationen mellan färgsättning, byggnad och omgivning var det viktigaste (Janssens, J. & Küller, R. 1997, ss. 47-48).

Marthin (1977, ss. 53-54) uttrycker också att man inte får glömma byggnaderna i den större stadsbilden. Beroende på innehåll har olika miljöer olika färguttryck och beroende på en stads läge har också omgivande landskap olika påverkan på färgsättningen. Marthin menar att ”de olika byggnadsobjekten bör ges en färgsättning i förhållande till betydelsen och funktionen inom stadslandskapet.” Han säger att man här måste ha både känsla för färg och material såväl som kunskap kring kulturhistorien. Man måste hantera exteriöra färger rätt så att de samspelar med den övriga miljöns färgskala och rytmik. I grund och botten måste det stora landskapets unika karaktär få komma fram och färg, form och storlek ska ge ett harmoniskt uttryck till en gemensam stadsbild. ”Målsättning för färgsättning bör vara att underordna sig landskapets karaktär, understryka landskapets karaktär, i vissa fall dominera landskapets karaktär” (Marthin, P. 1977, s. 53)

Del 2. Samtal med tre landskapsarkitekter

Vilken roll spelar färgsättning för den gestaltande landskapsarkitekten?

Vad tog jag med mig ifrån *Förstudien*?

- Möjlighet att formulera relevanta frågor till yrkesverksamma landskapsarkitekter för att därigenom få vetskap om hur de tänker och ser på färg (se bilaga 1).
- Grundläggande förståelsen för vad färg är och fungerar och därmed förståelse för vilka möjligheter och svårigheter det innebär att färgsätta en urban miljö.

Slutsater

Det är viktigt:

- att få med färg tidigt i ett projekt
- att kunna avgöra skillnad mellan egenfärg och uppfattad färg
- att veta syftet med färgsättningen
- att ha kunskap och tid samt vara väl insatt i platsen
- att förstå färgsättningens relation till stadsbilden och dess plats i landskapet

Här följer utdrag ur samtalen med de utvalda landskapsarkitekterna och deras projekt. Alla personer fick i förväg samma frågor (se bilaga 1) att fundera kring och besvara men samtalen var sedan öppna kring att prata om ämnet färgsättning. Olika saker kom därför upp under olika samtal varför svarsresultaten skiljer sig mellan de olika personerna. Alla samtal spelades in för att sedan sammanfattas, här är det de sammanfattade samtalen som återges. Samtalen genomfördes under februari 2012.

Projekt: Liljeholmstorget

Åsa
Drougge
Landskapsarkitekt
LAR/MSA

Åsa Drougge Nivå landskapsarkitektur

Liljeholmen är idag en tunnelbanestation vid ett litet centrum, en vardagsmiljö utan specifik karaktär strax sydost om Stockholms innerstad. Ny bebyggelse med bostäder, kontor och nya butiker kommer tillsammans med en intensiv omstigningsplats för kollektivtrafik att vara förutsättningarna runt och på det nya Liljeholmstorget. Vårt syfte är att ge platsen en stark identitet genom originella markbeläggningar, ljus och nya element, t ex ett skärmtak. Gestaltningen tydliggör kommande funktioner och definierar platser för oförutsedda möten och behov.

Källa: (<http://www.nivaland.se/#>)

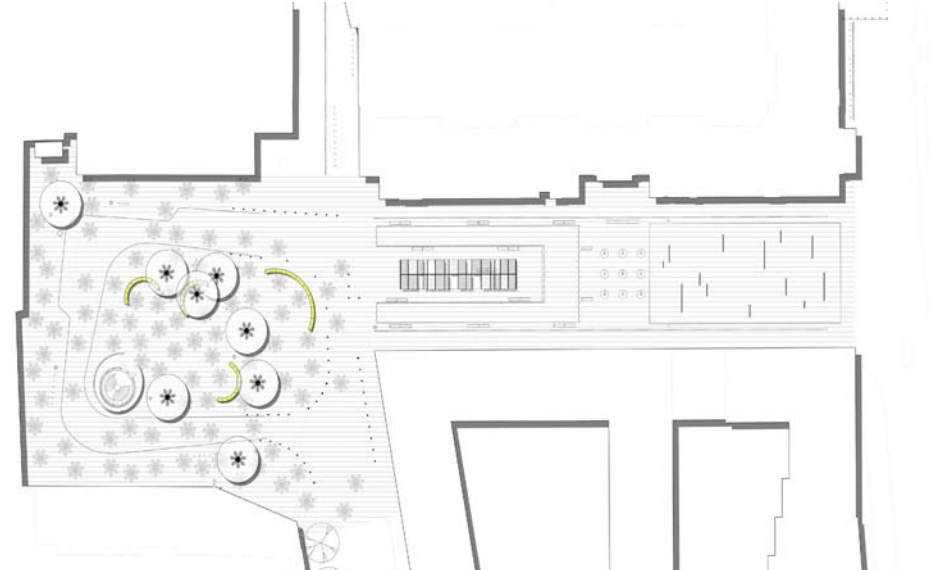

Illustration: Nivå landskapsarkitektur

Plats: Stockholm

Uppdragsgivare: Exploateringskontoret, Stockholm Stad

Landskapsarkitekter: Nivå landskapsarkitektur ab genom ansvarig landskapsarkitekt LAR/MSA Åsa Drougge i samarbete med konstnär Beatrice Hansson samt medverkande landskapsarkitekter LAR/MSA Göran Lindberg, Åsa Johansson, Katrin Svensson och landskapsarkitekter MSA Tora Bärnarp och Anna Lundvall.

Källa: (: <http://www.arkitekt.se/s68112>)

Bilder från Liljeholmstorget

Foto: Anders Karlen

Foto: Anders Karlen

Foto: Anders Karlen

Foto: Anders Karlen

Andra projekt från Åsa som togs upp under samtalet

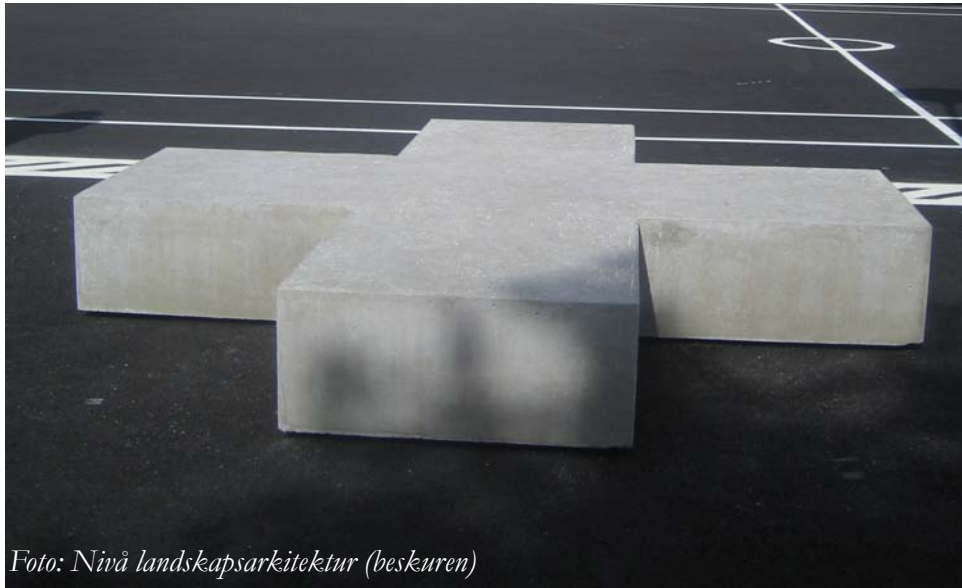

Foto: Nivå landskapsarkitektur (beskuren)

Foto: Nivå landskapsarkitektur

Vaxmoraskolan

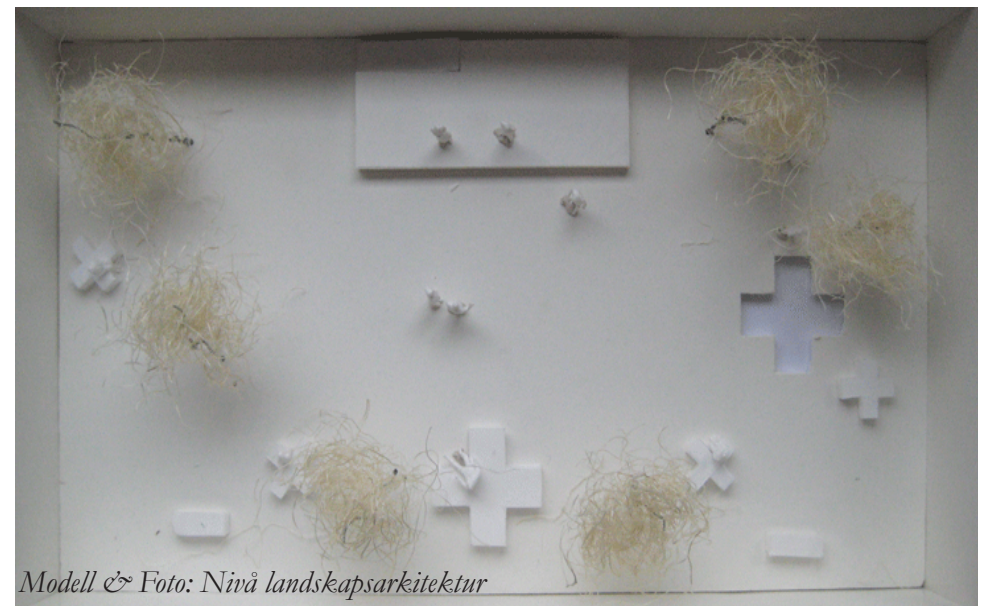
Plats: Sollentuna, Stockholm

Uppdragsgivare: Sollentuna kommun

Medverkande: Åsa Drougge, Mikael Johansson, Suzanne Bergvall, Elin Samuelsson, Åsa Johansson

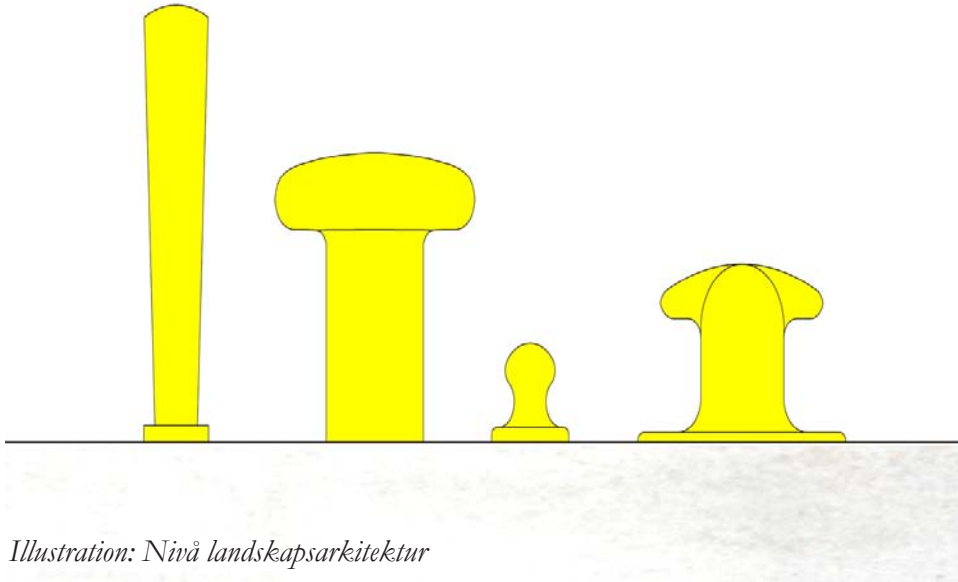
År: 2010-2011

Källa: (<http://www.nivaland.se/#>)

Modell & Foto: Nivå landskapsarkitektur

Andra projekt från Åsa som togs upp under samtalet

Fredriksdalskajen

Plats: Stockholm

Uppdragsgivare: Exploateringskontoret, Stockholms stad

Medverkande: Åsa Drougge, Elsa Ugglå

År: 2008-pågående

Källa: (<http://www.nivaland.se/#>)

Samtal med tre landskapsarkitekter s. 44

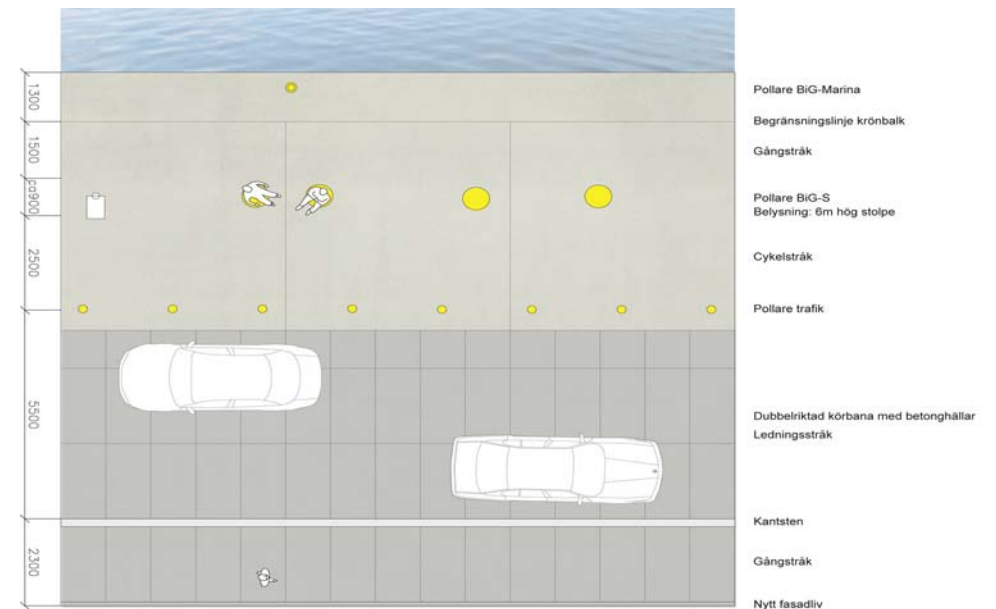

Illustration: Nivå landskapsarkitektur (beskuren)

Sammanfattning av samtalet med Åsa Drougge den 7 februari, Hammarby Sjöstad, Stockholm

I den gråa februarieftermiddagen tog jag tvärbanan ut till Hammarby Sjöstad för att träffa Åsa Drougge. Nivås kontor var inte helt lätt att hitta högt upp i ett hus i det industripräglade kvarteret, men dit tog jag mig. Från avskilt trapphus hamnade jag mitt i ett aktivt kontor. Vi gick in i ett mindre mötesrum där sorlet stängdes ute och med en kaffe i handen började vi vårt samtal.

Det hela började med att jag frågade Åsa hur hon ser på färg och färgsättning i sin yrkesroll och hon berättade att just hon som person var väldigt intresserad av färg. Hon menade dock på att det var ett personligt drag hos henne och att hon tyckte att det är en del av gestaltningen. ”Det är en aspekt jag alltid har med mig och som jag tycker är intressant att jobba med såklart” sa Åsa.

Men hur viktigt färgsättningen generellt är i mina projekt, funderade hon, det är viktigt men det blir ofta mer i accentform skulle jag absolut säga. Dels för att det är utomhus och för att det finns så mycket i det flesta miljöer som har olika färgintryck, så man kan inte spela på färg på ett alltför kraftigt sätt, menade hon.

Hon sa att det är sällan man får använda markmaterial som har så kraftiga färger till exempel och att det därför blir att man fångar upp accentfärger från något i förslaget eller i omgivningen

- *Ja, det var något jag hade tänkt fråga. Var färgen, accentfärgen i det här fallet, kommer ifrån?*

Ja, den kan komma från olika saker berättade hon. ”Oftast har vi fått höra att många tycker att vi generellt jobbar väldigt grafiskt. Det är inte så många som har kommenterat färguttrycket utan grafiken och det tycker jag stämmer om man ser på Liljeholmstorget. Vi jobbar ju väldigt mycket med skillnader i gråskala, det är själva basen. Kontrasterna i grafiken, handlar om en svartvit skala. Det tror jag att vi arbetar mycket med på olika sätt som grund.

Men Liljeholmstorget som är en ganska stor plats, förklarade Åsa, ”så kände vi att vi behövde komplettera med färg och det tycker också jag har varit väldigt lyckat att vi gjorde det”

I det här fallet, berättade hon, har vi fångat upp en färg som finns i plåtarna på fasaden och en annan har vi själva fört in. Vi använder två olika gula färger, en gulgrön och en gul. Det är faktiskt olika färger.

En färg från plåtarna i fasaden har vi synkat helt med dem och så gjorde vi en som var mer självständig.

- *Kom färg in tidigt i projektet?*

Nej, inte särskilt tidigt sa Åsa och berättade att just i arbetet med Liljeholmstorget kom det faktiskt in ganska sent. Och det är av den anledningen att nästan alla andra som är delaktiga, de sätter färg ganska sent i projekten, det är ingenting man gör så tidigt, förklarade Åsa.

Hon berättade vidare om projektet och sa att just i det här fallet handlade hela det här projektet jättemycket om de här blommorna. Även där jobbade vi med en rosatonad blomma och en svart och en vit prick så det finns en nyansering här med och sen dessutom det i cortenstål. Men det hela blir ju så finstilt att det inte går att tala om färgaccent utan snarare att man får en melerig eller en livfull yta.

”Men om man pratar färg så är det de här accenterna och det väljs ganska sent men det kan ju finnas som idé, att, man ska sätta färg på en del ganska tidigt.”

- *Hur ser samspelet mellan färg och material ut?*

Material som det främst sätts färg på är sådant som vi är vana att se med färg, främst plåt och trä, förklarade Åsa.

När det gäller markbeläggning, berättade hon, där håller de sig till det grafiska med tanke på svårigheten med infärgad markbetong. Hon påpekade att det är svårt att göra färger bra utan det ser för konstruerat ut. “Sen jobbar vi ganska mycket med granit” berättade hon, och sa att olika graniter har olika färger och då är det de färgerna man får arbeta med.

- *Bestämmer ni någon gång färg först och sen väljer material?*

Nej, svarade Åsa på den frågan och utvecklade att i med Liljeholmstorget var det så att först kom behovet av vistelse, att sitta på platsen. Sen kom behovet av stora former för vi har en plats som är ganska stor. Sen kom behovet hur vi ska kunna ge det här en identitet så att det inte bara blir bänkar som är löst slängda utan det måste vara något mycket mer bestämt som tar platsen rumsligt. Så det kommer som en rumslig organisatorisk idé och till slut ska man ge det här färg och mönster.

Åsa berättade kring de gula bänkarna och färgvalet och sa att de i det här fallet valde att ha två sidor av bänkarna, en neutral sida och en kraftigt färgad gul, gröngul. Det var för att man skulle få variation. Hon menade att man behöver kontrasten mellan det uttrycksfulla och det neutrala, att de stärkte varandra.

- *Så här i efterhand, känner du dig nöjd med färgsättningen? Om du kunde, skulle du ändra på något?*

Jag tänker nog inte riktigt så förklarade Åsa, utan menade att den fungerar och blev lyckad. Just den här färgsättningen var ett möjligt svar men att hon sen inte funderar på andra lösningar.

Hon uttryckte att just färger väldigt mycket är tidsdokument också. “Och jag tycker att Liljeholmstorget har det, uttryckte Åsa, det är vår tid väldigt mycket det här gulgröna särskilt.”

- *Gick ni in med den målsättningen att det skulle vara ett torg i tiden?*

”Ja, verkligen. I vårt ämnesområde är folk väldigt rädda för saker som inte verkar klassiska eller som inte talar om att det ska få finnas i 50-60-100 år.” Och det ska det ju göra menade Åsa, det ska vara hållbara projekt men som gärna speglar en väldigt tidstypisk utformning. “Vi försöker alltid jobba så” sa Åsa.

- *Vad är i tiden nu inom färg?*

”Det har varit mycket gula färger och vi har ju jobbat mycket gult också tycker jag när jag tittar efter nu.” berättade Åsa och skrattade. De hade haft tankar kring att använda mer cerise-färger men att det inte blivit att de gjort det, kanske för att gult är lätt att använda tänkte Åsa efter. Det fungerar väldigt bra mot grönt och på så sätt fungerar det väldigt bra utomhus att jobba just med gult förklarade hon. Men det finns ju självklart andra färger som fungerar bra också fortsatte hon, exempelvis rött. ”Nu jobbar vi mer rödorange i en park.”

”Men jag tycker att det här gula är väldigt roligt för om man jobbar med accentfärger så är det också något som är ‘pling’! Då vill man ha det där lite klatschiga” sa Åsa och uttryckte att hon också tyckte grön färg ofta spelade väldigt fint mot växtmaterialets grönska.

”Sen har det ju varit så att limegrön och den typen av färger har varit väldigt inne” förklarade Åsa, ”Titta på balkonger i Stockholm så har det varit mycket den färgen sa hon. ”Och folk säger att ”åh de blir så trötta på den Men nej... jag är inte så orolig för det där, var tid har sin charm” sa hon och log.

Åsa beskrev sen att om det blir en bra anläggning så håller den antagligen igenom trender till nästa tid. Hon menade att man säkert inte kommer uppskatta just de här färgerna om 15 år men att man sen antagligen kommer börja tycka om dem igen om de får vara kvar oförändrade. ”Så är det med färg” menade Åsa.

- *Tycker du att svenska landskapsarkitekter generellt är försiktiga med att använda mycket färg?*

Ja, så är det kanske, tyckte Åsa, vi lägger oss också i det facket fast mer grafiskt, vi jobbar ju med accenter.

Det är möjligt att det blir på det sättet i Sverige, menade Åsa, med färgerna i relationen till och vårt bleka ljus här uppe. ”Det menar jag också med bänkarna på Liljeholmen som har två sidor, man håller nere det lite. Man balanserar på det man tror fungerar här och i vårt klimat och i vårt ljus, det påverkar ganska mycket.” Hon påpekade också att man måste skapa en samstämmighet med miljön i övrigt som ofta inte är så uttrycksfullt färgmässigt. Man måste stämma samman det med helheten.

- *Nu är ju det här ett torg, men ser du någon en koppling mellan olika typer av projekt och olika typer av färgsättning?*

Ja, det är klart, sa Åsa, och tänkte efter, när man jobbar med parker så kan man arbeta mycket mer med växtlighet som man använder som färgmässigt uttryck.

Det här är ju en ganska artificiell idé med plåtarna berättade Åsa också, och sa att i andra projekt har man ju jobbat så att naturen mer har varit utgångspunkt för färgen. Det kan bli starkt det med i rätt sammanhang.

Åsa gick iväg en stund och kom tillbaka med en bit av en grön fog som hon visade mig och förklarade att sådana här skulle de använda på Älvsjö torg. De skulle komma dit på en fasad och ge ett speciellt uttryck med färg. ”Färg på ett sätt där man inte förväntar sig färg” berättade hon.” Då blir det också som en accent.” ”I det här fallet vill jag att det ska kännas som om det kommer in natur, nästan som mossor.” Hon berättade att det gröna blir en del av det naturliga, en sorts natursymbolik.

- *Har ni jobbat med det tidigare, just färg som symbolik?*

Nej, inte så menade Åsa på. Men i just det här fallet med Älvsjö så blir det en natursymbolik. Hon berättade att grafiskt sett så jobbar de generellt ganska symboliskt och då är det mönstret som man skapar symboliken, men det är ändå naturen som ofta är förebild för gestaltningen. Det kan vara i form av färg men också i mönster eller grafik.

Apropå naturen som förebild så berättade Åsa om ett annat projekt i Hammarby Sjöstad, en parksträcka där de satt upp ett stort antal gula fågelholkar i träd. Fågelholkarna var målade i 3 olika gula nyanser och Åsa sa att detta då var inspirerat av trädvalet som var Silverlönns som just får en väldigt gul höstfärg. ”Där fanns det ju en tanke om färgen, hur den verkade över årstiderna” berättade hon och sa att jag absolut skulle gå förbi när jag var i närheten.

- *Använder ni höstfärg och blomning mycket just som färgsättning?*

Höstfärgning på träd arbetade de med en del förklarade hon men inte så mycket just nu. ”Vi har ju gjort väldigt mycket torg och så då är det inte så fasligt mycket växtmaterial.”

Årstidsaspekten är dock absolut någonting de tänker på och Åsa berättade om Rudbeckiorna som de satt nere i samma park som de gula fågelholkarna, de blir knallcerise på sommaren beskrev hon. Vidare utvecklade hon att det var så de ofta tänkte kring växtmaterialen, de använder sällan många olika sorter samtidigt utan jobbade mer med masseffekter. Hon förklarade detta också med att de sällan har den typen av uppdrag där flödande och mångfacetterade planteringar görs sig bäst.

- *I vilka typer av uppdrag skulle du kunna tänka dig att man skulle kunna använda det mer?*

”Vi jobbar kanske inte så” Åsa efter att ha funderat ett tag, ”vi jobbar nog mer hyfsat sammanhållet och stramt. ”Väljer jag träd här sa hon och syftade på Liljeholmstorget, då väljer jag en sorts träd.” Det beror på att vi vill uppnå en tydlighet i anläggningarna förklarade hon, att man väljer några få uttryck och det ska bli tydligt. Då kan man inte jobba med sådana här flödande perenna förslag för de bygger mer på en organisk upplevelse att saker växer om varandra och färger kommer och går.”

Sådana förslag kan vara jättefina, betonade hon men de är sällan så som Nivå arbetar. Vi arbetar mer med masseffekt förklarar hon, att ”saker upprepar sig många gånger så att det blir ett tydligt uttryck och där med en tydlig upplevelse.”

- *Så ni använder verktyget färg mest som accent då?*

Ja, mer som accent än som större grepp intygade hon men framhöll samtidigt att färg som gestaltningsuttryck var oerhört viktigt. Det förstår man ju själv och på andras reaktioner menade hon.

”Anläggningar är ju en komposition av olika delar och även delar som är fysiskt små kan ju ha en oerhörd verkan. Färg har just den verkan så jag tycker inte det är något som är underordnat.” Men det bygger inte grunden påpekade hon, det är ingen stomme för oss.

Hon påpekade att det är sällan som man får göra så starkt uttrycksfulla miljöer i Sverige och tog upp Pipilotti Rist och det röda stadsrummet i St: Gallen, Schweiz, som ett exempel. Vi har inte den arenan där man har gett tillåtelse på det sätter riktigt. I det exemplet handlar det dessutom om problematiken med materialet. Att man måste arbeta med ett material som har just den kraftiga röda färgen och att de materialen sällan är tillräckligt hållbara påpekade Åsa.

Hon sa att de ständigt försöker göra förslag som förvånar folk och som förvånar dem själva en det hela tiden är en kamp mellan olika viljor och intressen.

Åsa sa att hon också trodde att det är svårt att göra projekt i Sverige där man endast gör ett enda starkt uttryck och allt vilar just på det. ”Det är väldigt svårt att nå fram med det” menade hon

- *Tror du att färg är en sådan sak som många tycker något kring?*

Ja, det trodde hon men hon sa också att de inte fått något särskilt motstånd när det gällt deras färgsättning. Det har aldrig varit ett problem i jobben, nästan aldrig faktiskt sa hon.

Hon menade dock att om man nu skulle göra något så extremt som St: Gallen så skulle man ju också få väldigt mycket problem med det också när materialet har sina brister. ”Man får ju lappa och laga betnade Åsa, det skulle man aldrig gå med på i Sverige!” Här jobbar man mycket mer med beständiga anläggningar, speciellt offentligt förklarade hon. Saker och ting ska hålla och klara av tidens tand.

Funktionen är det som de får mest kommentarer på berättade hon. ”Det andra, som estetiken eller färgvalet, det är ingenting man diskuterar på det sättet”, förutom med våra beställare då såklart menade Åsa.

- *Vad tycker du själv om svenska landskapsarkitekters sätt att använda färgsättning?*

Det känns som alla försöker använda mer och mer färg tyckte hon, och att landskapsarkitekturen överhuvudtaget håller på och utvecklas väldigt mycket och nu tar större plats men att den också får mer och mer utrymme. Hon såg också att många andra faktiskt arbetade med färg, ”just den här gummiassalten som kommit in har man ju möjlighet att jobba med markytor med färg i ett större sammanhang det ser man många som gör” berättade Åsa.

”Vi har ofta ett koncept som hämtar sin kraft ur platsen och situationen” sa Åsa och gav Vaxmoraskolans skolgård som ett exempel där de gjort stora plus- och minustecken i trä som målats i grönt och gult och som står med rosablommade prunus-träd. Själva plus- och minustecknen kom i det här fallet till just för att platsen var en skola.

Man tar få element och skapar ett starkt uttryck av det menade Åsa. Det är som Vasaparken påpekade hon, det är ganska mycket av gummiassalten där, det är då det blir uttrycksfullt. Annars om det bara skulle vara en liten perennplantering, då blir för lite för att det ska komma till sin rätt i hela rummet eller bli någonting som man faktiskt uppmärksammar.” Man måste få det där som accentuerar rummet och platsen menade hon på.

- *Och ni använder mycket gult just?*

”Mm, gult har det varit mycket” sa Åsa och tänkte efter. ”Jag tror att vi har använt ganska kraftiga gula men sen har det varit orange ett tag innan. Sen har det varit den här gulgröna, mer limegröna, de färgerna har ju varit väldigt populära.”

Se bara på alla balkonger som jag nämnde förut menade hon och berättade att även på fasader hade hon uppmärksammat den där grön-gulafärgskalan.

Färger på fasader och balkonger är något man måste ha ett medvetet förhållningssätt till menade Åsa, ”man måste förhålla sig till det men sen är det inte säkert att man måste ta upp färgen.”

I fallet med Liljeholmen gjorde de så för att det endast fanns lite gult i fasaden men hade den varit helt gul eller helt grön då hade det ju inte varit samma sak sa hon, då hade man istället velat komplettera med en annan färg. Så det beror på menade hon, det hela tiden är en balansgång.

- *Har Nivå någon speciell inriktning vad det gäller färg?*

Nej, svarade hon, på den frågan men menade att färgen för dem ska vara platsspecifik. Färgen ska precis som allt annat i ett projekt ha med platsen och situationen att göra.

Hon menade också att det kanske blir så att man får en inriktning även om det inte är meningen. Man börjar använda en färg mycket under en period och sen går man över på ett annat spår med en annan färg som man använder mycket. Att man har en inriktning men att den skiftar.

Men ”det har som sagt varit mycket gult och grönt” sa Åsa, men såg ingen omöjlighet i att de i framtiden kunde arbeta med andra färger och även pastelltoner.

”Som sagt har vi pratat mycket om cerise” sa Åsa men poängterade att det i slutändan ändå inte blivit så att de använt just den färgen. Varför det blivit just så berodde på olika saker som Åsa inte riktigt kunde peka på, kanske en oro för att det inte passade lika bra in trodde hon ”Gult och grönt glider över i varandra och i solen och ljuset.” De färgerna är lätta att ha accent samtidigt som de smälter väl in i platsen och omgivningen menade Åsa på.

- *Anslutningsvis, hur tror du det kommer se ut med färgsättningen i framtiden?*

”Jag tror att färg kommer, det blir större verkligen!” Hon förklarade att direkt när det kommer material med färg så vill alla använda det för färg så tydligt skapar karaktär åt platser.

Material utvecklas ju också påpekade Åsa och berättade att material med färg tidigare har varit begränsat men med utvecklingen så blir också möjligheterna större.

Åsa berättade om ett projekt i Fredriksdalskajen där de inspirerats av de gamla gula hamnpollarena på platsen och där de nu tillfört många nya gula med olika utseende, storlek och funktion

”Vi jobbar bara med gult just nu” sa Åsa och skrattade, ”vi får byta snart!”

Projekt: Sjövikstorget

Thorbjörn
Andersson
Landskapsarkitekt
LAR/MSA
Professor,
SLU Ultuna

Thorbjörn Andersson Sweco arkitekter

Sjövikstorget ligger i den nybyggda stadsdelen Årstadal vid Årstaviken i Stockholm. Här har Swecos landskapsarkitekter skapat en uppmärksammas plats som blivit stadsdelens viktigaste offentliga rum. Torget ligger vid kajen och vänder sig mot vattnet och Södermalms kuperade horisontlinje. Idén har varit att ta in vattnet i torgupplevelsen.

Torget ramas in av två långa trädäck som avslutas med utstickande pir på ena sidan och solterrasser på den andra. Den stenlagda torgytan bryts av två utrullade gräsmattor lagda innanför breda granitmurar samt ett 40 meter brett vattenspel. Vatten brusar fram i en tunn film över en svagt lutande skifferyta där stenarna har lagts om lott för att åstadkomma en livlig vattenupplevelse. I väster planteras en trädlund av det gleskroniga trädet Gleditsia.

Källa: (<http://www.sweco.se/sv/Sweden/Tjanster/Arkitektur-och-planering/Landskapsarkitektur/Sjovikstorget/>)

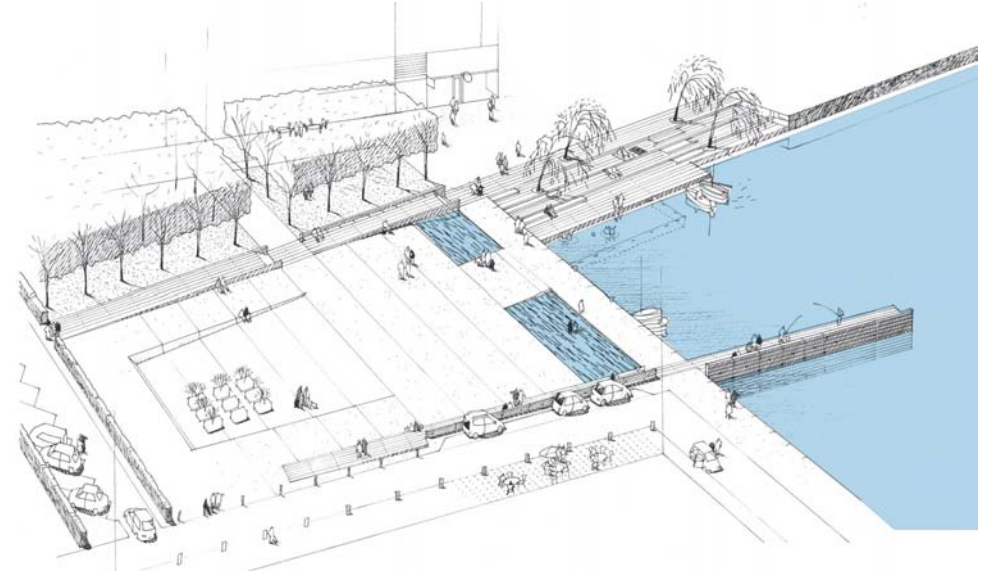

Foto: Sweco arkitekter

Plats: Stockholm

Uppdragsgivare: Stockholm Stad

Landskapsarkitekter: Sweco, Stockholm genom ansvarig landskapsarkitekt Thorbjörn Andersson.

Medverkande: PeGE Hilinge, Jimmy Norrman, Lin Wiklund, Andreas Johansson, Emma Petterson, Fredrik Nordh.

Övriga medverkande:

Ljussättning: Ljusstättning AB.

Konstnärlig utsmyckning: Jan Svenungsson

Källa: (<http://www.sweco.se/sv/Sweden/Tjanster/Arkitektur-och-planering/Landskapsarkitektur/Sjovikstorg/>)

Bilder från Sjövikstorget

Andra projekt från Thorbjörn som togs upp under samtalet

Foto: Åke E:son Lindman

Hyllie torg

Plats: Malmö

Landskapsarkitekt: Sweco i Stockholm genom Thorbjörn Andersson
Medarbetare: Marianne Randers, Johan Israelsson, Johan Krikström och PeGe Hillinge

Ljussättning: Black Ljusdesign

Källa: (<http://www.sweco.se/sv/Sweden/Tjanster/Arkitektur-och-planering/Landskapsarkitektur/Hyllie-torg/>) samt Thorbjörn Andersson, mailkonversation 2012-05-04

Foto: Malmö stad

Foto: Åke E:son Lindman

Andra projekt från Thorbjörn som togs upp under samtalet

Foto: Åke E:son Lindman

Daniaparken

Plats: Malmö

Landskapsarkitekt: Sweco genom Thorbjörn Andersson och PeGe Hillinge.
Medarbetare: Veronika Borg, Peter Ekroth, Clotte Frank Sjöblom, Sven Hedlund, Kenneth Hildén och Anders Lidström

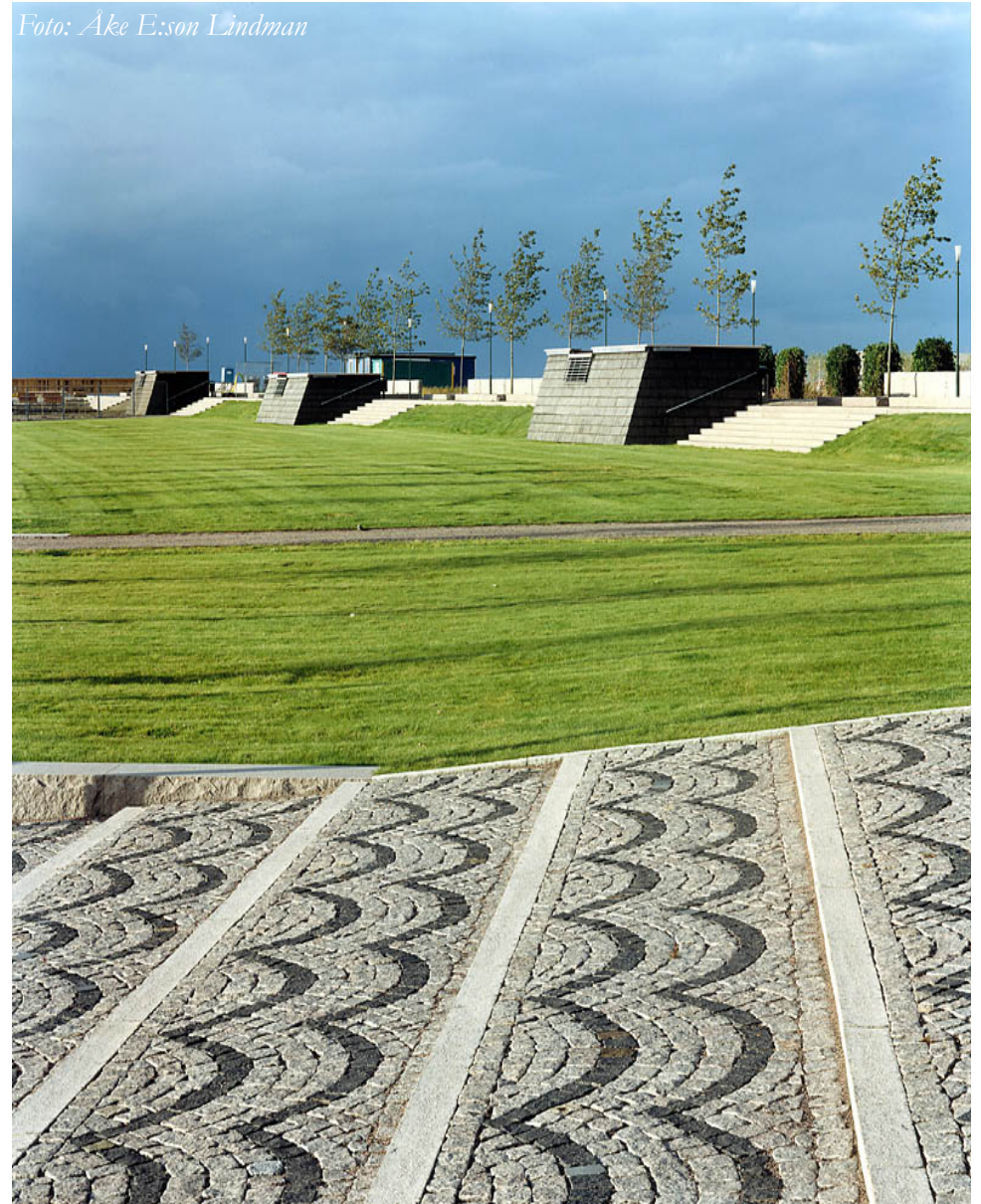
Övriga konsulter

Ljussättning: Michael Hallbert. Konstruktion Sweco genom Lennart Knutssonn

Källa: (<http://www.sweco.se/sv/Sweden/Tjanster/Arkitektur-och-planering/Landskapsarkitektur/Daniaparken/>)

s. 54 Samtal med tre landskapsarkitekter

Foto: Åke E:son Lindman

Sammanfattning av samtalet med Thorbjörn Andersson den 10 februari Södermalm, Stockholm.

Det var en kall och solig morgon som jag hoppade av bussen i Sofiakvarteren för att möta Thorbjörn Andersson på Sweco arkitekters kontor. Frosten hade under natten täckt allt med ett gnistrande täcke som gjorde att staden nu lyste vit i morgonljuset. Genom den före detta fabriken bevarade höga fönster nådde solen nästan ända in till oss där vi satte oss med våra kaffekoppar i det lilla inglasade rummet.

Vi började samtalet med att jag bad Thorbjörn berätta vilken betydelse färg hade för honom i hans projekt och han sa att han hade funderat på det där och menade att det, om man såg internationellt, fanns många olika attityder till att jobba med färg. Han tog upp Martha Schwartz som exempel och menade på att hon gör väldigt färgstarka projekt, ”det lyser nästan av dem”. Martha har använt färg mycket som en ”wow-effekt” förklarade han men att det oftast varit i tillfälliga installationer som endast stått i några år.

Vidare berättade han att hon också gjort permanenta projekt som faktiskt innehållit färg och han tog upp ett projekt utanför München där hon använt färgat glaskross. ”Men om du tittar på den här glaskrossen efter 50 år” menade Thorbjörn, ”så har den fortfarande samma färg eftersom det är glasets färg. Det är materialets egen färg.”

”Och vad jag försöker komma till” sa Thorbjörn, ”är att jag tror att detta är ett bra sätt att jobba med egenskapen färg, att färgen är en del av själva materialets egenskaper. Färgen hjälper då också till att koda materialet. Vi förstår materialet bättre om färgen ingår som materialets egen egenskap. Exempelvis om det är sten, glas, trä, grus eller vatten” förklarade han.

Thorbjörn tog upp ett annat exempel av landskapsarkitekten Kongjian Yu från Peking. Han berättade att Kongjian Yu hade gjort ett projekt med en jättelång röd bänk som ringlar sig fram genom en park. Den får en signaleffekt och alla kommer ihåg den och säger ”aha, projektet med den röda bänken!” sa Thorbjörn men berättade samtidigt att det är få material i utemiljö som klarar av att målas röda, efter några år blir det oftast grisskärt.

”Vad man väljer är en fråga om kortsiktiga effekter eller långsiktiga värden. Jag tror att färg i utemiljö måste kunna klara tidens gång om det inte bara är en installation som i vissa av Marthas projekt” förklarade han. ”Bemålade ytor måste kunna stå emot de väderbelastningar och slitage som utemiljön innebär. För annars blir det som från början är klara fina färger rätt fort fult och skämmigt och det känns som att man har gjort fel val. Material med egenfärg är en annan sak, deras åldrande upplever vi ofta som patina, vilket är positivt. Man måste alltså skilja på målarfärg och egenfärg.”

Samtal med tre landskapsarkitekter s. 55

Men då menade han på, ”då säger man, jaha, vad tråkigt, landskapsarkitekter, ni kan bara använda grått och brunt”, men så tycker inte jag det är alls påpekade Thorbjörn och sa att ”när jag väljer granit till exempel, då väljer jag alltid ut en speciell stensort, en sorts granit som jag tycker passar.”

- *Efter kulör?*

”Ja, efter kulör och textur och sådant, det hänger ihop det där och bildar ett sammanhang av alla de egenskaper som materialet äger och som till slut ger materialet dess identitet. Materialets verkan är ju både textur, hållfasthet, soliditet och färg” påpekade Thorbjörn. ”Och för mig så har till exempel graniterna en väldigt stor färgskillnad inbördes, från väldigt ljust till väldigt mörkt, varma toner, kyliga, starkt rött och nästan vitt.”

”Jag kan tänka mig att många tycker att vi landskapsarkitekter inte jobbar så mycket med färg men så är det knappast. Alla material har en egen färg och jag föredrar att arbeta med den egenskapen i stället för att måla dem, som jag tycker är osäkrare.”

Thorbjörn tog upp ett annat exempel och förklarade att när han väljer grus så gör han alltid det efter bland annat kulör. Han menade att det nog är många som inte är landskapsarkitekter och som bara ser allt grus som grus, men det är stor skillnad. Vilken är bergarten? ”De har olika färg allihopa” menade han på. ”Så jag tycker vi landskapsarkitekter jobbar mycket med färg trots allt.”

Han förklarade att man antagligen tänker mer på sådana färgval idag än för 15 år sen därför att landskapsarkitekter har tränat sin gestaltande förmåga sedan dess. Idag ser de flesta att det är en stor färgskillnad mellan skiffer, kalksten och granit, exempelvis.

- *Men har utbudet ökat eller är det medvetenheten som ökat?*

”Jag tror medvetenheten har ökat väldigt mycket” sa Thorbjörn och kom in på att det finns bland material med egenfärg också växter. De har en lysande knallighet i färgskalan som är intensivare än vilket annat material som helst. ”Och där har ju vi en möjlighet att jobba med färg på ett sätt som till exempel byggnadsarkitekter inte har eftersom växterna skiftar färg med årstiden och dessutom förnyar sig själva.”

Han berättade hur vackert han tyckte det var på morgonen när han skulle åka hemifrån, allt var inklätt i vit frost, ”som om man doppat hela stadsdelen i kristyr” sa Thorbjörn drömmande. ”Och det är ju också en färg, det att alla grenar och alla träd vita, det är ju en stark landskaplig upplevelse! Varaktigheten är kanske bara ett par timmar men det gör inte saken sämre. Vi tänker att det kommer kanske en sådan dag till.”

Men han tror inte att alla landskapsarkitekter håller med utan kanske har andra ideal. När man ställer frågan ”vilken betydelse har för färg för dig?” så är det förmodligen många som tänker på målad färg.

- *De här klara färgerna som man målar på?*

”Ja, och att man behandlar någonting med färg. Man tänker inte alltid på egenfärgen hos material, man har liksom inte riktigt radar för det.” Thorbjörn menade att om man går ut och tittar på materialen i olika ljus och under olika tidpunkter på dygnet så ser man att det händer något med dem.

Han pekade på en av bilderna från Sjövikstorget som jag hade lagt ut på bordet framför oss, där hade delar av markbeläggningens plattor blivit våta. ”Här ser man en kraftig färgskiftning och det är en väldig skillnad på det här materialet om det är vått eller torrt. Så fungerar sällan målade ytor. Så utomhus får ju materialen färg på ett annat sätt än de får inomhus.” Han visade också på den röda betongbron bortanför torget och att ”den har bara under de 10 år den har stått uppe blivit mycket mer rosa.”

En annan aspekt, berättade han, är att färgen beror väldigt mycket på ljuset och hur ljuset träffar en yta. "Det gäller ju både solljus och artificiellt ljus och det där försöker jag utnyttja."

Han berättade kring en granitvägg på Sjövikstorget som ligger i norr och att den upplevs speciellt mörk när solen är framme och den ligger i skugga. Denna vägg sa han, innehåller två olika graniter och en gnejs just för att den ska få en färgskiftning och när ljuset träffar så påverkar också det. Den där muren kan se ut på tusen olika sätt. Det är en kvalitet i sig.

Det finns ju ganska sofistikerade sätt att arbeta med färg sa Thorbjörn, som innebär att vi jobbar med det reflekterade ljusets färg. "Om ljus träffar en färgad yta så färgar reflexerna rummet, och det är något som vissa byggnadsarkitekter är mycket medvetna om". Han menade att han tycker att landskapsarkitekter också ska använda sig av det reflekterande ljuset utomhus."Ljus på stora vattenytor, till exempel, reflekteras och då om det är ett lunchljus så blir det ju en ganska neutral färg, medan på morgonen och kvällen blir det en mer orangerosa färg som nästan färgar hela rummet. Det kan bli fullständigt magiskt men det är inte alltid vi använder det på det sättet".

Så målade eller pigmenterade ytor har jag problem med, till exempel den här typen av kulör" sa Thorbjörn och pekade på en bild på balkongerna som sitter på en fasad invid Sjövikstorget.

- *De färgade balkongerna?*

"Ja, det känns för mig som det här tröttnar man på ganska snabbt. Det känns som arkitekten tyckte kanske att 'nu måste vi hitta på något kul, då lägger vi på lite färg'."

"Det har dessutom blivit en modegrej med sådana här saftfärger" berättade Thorbjörn och sa att han såg en risk att det lätt blir banalt

- *Finns det andra färger som du ser andra landskapsarkitekter använda mycket nu?*

Thorbjörn sa att det verkar som att samarbetsprojekt med konstnärer verkar bidra till mera kulörthet som till exempel torget vid Liljeholmen i Stockholm med sina klara, gula skärmar. "Vissa landskapsarkitekter jobbar mer med målad färg än andra, och det är inte konstigare än att vi alla har olika sätt att använda våra material. Jag försöker vara medveten om olika sätt att jobba med färg även om jag sällan använder påmålad färg."

Han tog upp Daniaparken som ett exempel och berättade att han där använt naturliga impregneringsmetoder som i sig själv ger färg, som vitriol och tjära. I Daniaparken använde han flera lager tjärstrykningar på de flesta träytor, vilket bildade en stark färgkontrast mot det gröna gräset och dessutom en tydlig doft. "Så det är en ganska medveten användning av kulörer fast på ett annat sätt än målning" förklarade han.

- *Om man ser till växtmaterial, hur skulle du säga att du använder dig av blomning eller höstfärgning?*

Thorbjörn erkände att växter inte är det han är bäst på och att han ofta har någon som hjälper honom men att han ändå har en uppfattning om vilken verkan han vill att växterna ska ha. Han berättade att sättet han använder växter på helt och hållet beror på sammanhanget. Blandningar kan vara jättefina och ge en slags känsla av rikedom. Samtidigt menade han att han oftast föredrar ett fåtal utvalda arter för att på så vis uppnå en tydlig verkan.

Thorbjörn kom in på gängse uppfattningar inom växtval och om att arbeta med eller mot dem. Detsamma gäller när det kommer till växters färger. "Färgmässigt har jag läst på flera ställen, och det gäller inte bara färg på växter, att det finns ett slags statusskala bland färger. Blått och vitt betraktas som finast, det är de kungliga färgerna. Gult använder jag sällan när det gäller växter. Längst ner på statusskalan kommer orange och brunt."

Sen finns det ju också andra värden kopplade till färger berättade han, ”gult betraktas ofta som ångerns färg till exempel, rött är kärlekens färg och så vidare. Man kan säkert hitta många kodningar för hur folk har uppfattar färger, och det där kan man ju leka med lite grann”

- *Finns det någon viss typ av projekt där du använder mer starka färger eller mycket färg än i andra?*

”Ja, jag kan tänka mig ett tydligt exempel och det är parkmiljöer som man upplever i hastigheter, till exempel i vägmiljöer eller som man cyklar förbi, passagemiljöer så att säga”, säger Thorbjörn. Sjövikstorget är snarare en plats att stanna upp på berättade han, man ska kunna gå dit flera gånger och upptäcka nya saker. ”Men i miljöer som man passerar så använder man ofta starkare effekter för att man ska hinna lägga märke till det”.

- *Färg som accent, är det något du jobbar med? Eller jobbar du alltid med en enhetlig färgskala?*

Det var svårt att säga som en allmän regel tyckte Thorbjörn och menade att där kommer landskapsarkitektens gestaltande förmåga in, och då är det svårt att vara generell.

Han tog upp Daniaparken igen och menade att bastionerna där är accenter inte enbart på grund av färgen utan även för att de är sociala punkter. Men färgen förstärker dem såklart. Man ska hitta dit.

När man kommer till parken, berättade Thorbjörn inlevelsefullt, så möts man av en lång gräsyta och man ser havet och horisonten. ”Och långt där ute ser du, som en slags ändpunkt, den här stora svarta bastionen som ligger och ruvar där.” Han menar att landskapet såg likadant ut innan projektet kom dit, med havet och horisonten, men att det hela nu förstärks och kommer in i en komposition. Det var det som var målet, att man skulle göra upplevelsen av det storslagna landskapet ännu starkare.

s. 58 Samtal med tre landskapsarkitekter

Han förklarade att man ritat in rostfria stålklotsar mellan de tjärade plankorna i bastionen. De sticker ut en halv decimeter och man får både en mönster- och en färgeffekt. ”Du får den här kolsvarta icke-reflekterande väggen och så får du det här högljudda som repeterande fläckar. När solen ligger på då skiner metallen blankt, så det är verkligen en färg men det är också ett material. Så jag försöker uppnå effekter där materialet och färgen samspelar med gestaltningen” sa Thorbjörn, ”det här är ju en plats som man ska dras till.”

- *Apropå Sjövikstorget, fanns det något färgmässigt eller uttrycksmässigt att ta hänsyn till där som påverkade resultatet?*

Det var det vanliga att ta hänsyn till, menade Thorbjörn, vattnet, horisonten, landskapets färger. Hela grejen med Sjövikstorget, sa han, var att man ska öppna upp det mot Mälaren, mot norr där det ofta är ett ganska blått och lite skimrande ljus, och mot Tantolunden på andra sidan med sin grönska och ockrafärgade bebyggelse. Att man skulle få in något typiskt stockholmskt i upplevelsen av torget.

Han berättade om hur inredningsarkitekter ofta monterar upp prover av sina material och färger på pannåer för att kunna samstämma dem. ”Så försöker jag göra också” sa Thorbjörn. ”Men jag kan inte säga att jag tog hänsyn till mycket av arkitekturen” sa han även om menade att han hade en viss uppfattning om vilka fasadfärger som skulle komma. ”Det är nog mer landskapets färger tror jag som vi tog hänsyn till. Som är vattnet, grönskan där på andra sidan... men nej, jag svarar nej på den frågan” sa Thorbjörn och skrattade.

”Jag kan ju också tycka att det finns någonting branschpolitiskt över att de offentliga rummen ska ha sitt, de ska inte behöva anpassa sig hela tiden utan de ska kunna spela en egen roll” sa Thorbjörn. När han ritade Hyllie torg i Malmö berättade han att han satt bokträd där och då fick frågan om det fanns bok i närliggande hus eller varför han hade valt bok? Vi är så vana vid att vi ska anpassa oss till arkitekturen menade han. ”Jag tycker lika gärna att arkitekturen kan anpassa sig efter landskapsarkitekturen. Men det får inte bli en tvistefråga, det är ju helheten som räknas” betonade han.

- *Hur skulle du säga att landskapsarkitekter i Sverige jobbar med färg?*

”Jag vet inte om det är typiskt för vissa kontor” sa Thorbjörn, ”men jag tänker exempelvis på Sydväst som har ritat ett torg utanför Malmö FF:s stadion där de gjort en lång bänk som är himmelsblå.” Han påpekade skrattande att han tyckte det var en svår färg att välja men att tanken var att det skulle koppla till tröjfärgen hos Malmö FF och då blir den ändå relevant i sitt sammanhang.

- *Ser du några trender inom färgsättning?*

Thorbjörn berättade om när han varit vid Järvafältet i Stockholm med en grupp från Stadsbyggnadskontoret. Där hade man byggt bullerplank där man målat gubbar i massor av olika färger.

”Då var det någon som sa - Åh vad roligt! det är ju jättekul att de inte bara har de här vanliga tråkiga bullerplanken”. Och det är just så Thorbjörn tror att folk tänker, att folk vanligen undrar varför landskapsarkitekter inte använder mera färg? ”Men om man ser det här bullerplanket varje dag så tröttnar man på allt det roliga”, förklarade Thorbjörn, ”målningsbehandlingar måste tåla tidens tand men det måste också tåla att man återvänder dit flera gånger.”

Han berättade om när han som jurymedlem i Kasper Salin-jury besökte ett dagis vid Telefonplan i Stockholm. ”Hela huset är knallgult exteriört, en väldigt stark färg. När man kommer man in är man plötsligt i ett rum där absolut allt är rosa, till och med brandsläckaren är målad i rosa. Så kommer du till ett rum som är alldeles turkost och man tänker, det här var ju roligt i och för sig men hur mår barnen här som ska se det varje dag? Det är ingen naturligt färgad miljö, ljuset ser konstigt ut, maten de äter ser konstig ut, den färgas av det här ljuset. Nej, vi kom fram tillsammans att vi tyckte att det här blev för mycket. Det var inte någon bra idé. Det var mer en effekt på något sätt.”

Thorbjörn berättade också om en tillbyggnad till Moderna Museet i Malmö, en orange lackerad plåtlåda med många hål i. ”När man ser tillbyggnaden i gatubilden så ser den jättespännande ut för den bryter ju, det är ju en sådan där wow-effekt.” Han förklarade att innanför den perforerade plåtfasaden så ligger caféet och ringarna som bildas i ljuset gör det helt flimrigt och maten man köper där ser sjuk ut för allt blir orange. ”Så jag tror att färg är ett väldigt kraftfullt verkningsmedel men som också kan vara ganska farligt. Just för att det kan användas så starkt, det kan verkligen ändra miljöer på olika sätt.”

”Och det här som du säger ”hur ser kopplingen mellan färg och koncept ut för dig?” tycker jag är jätteviktigt” sa Thorbjörn och läste ur frågorna han hade fått ut innan. Han tog upp ett projekt av konstnären Pipilotti Rist som gjort ett helrött gathörn i St.Gallen i Schweiz som exempel, ”men sådant gör inte en landskapsarkitekt speciellt ofta, men det är ju jättekul. Det är installationsmässigt, det är roligt att komma dit första gången, men effekten lever på bekostnad av att allt annat omkring talar ett annat språk. Det är typiskt för en konstnär”. Det kan jämföras när du kommer på Disneyland ”åh titta, varför är det inte så här roliga färger i hela världen, det här var ju jätteroligt!” kanske någon tänker.

”Men om man går till Disneyland varje dag så kanske man längtar efter någonting annat” menade Thorbjörn på och berättade att färgskalan som Stockholm har är utarbetad för att helheten ska samstämma.

Han berättade om stadsdelen Södra Ängby där han själv bor och att alla hus där måste vara vita enligt bestämmelserna. Det kan man tycka är tråkigt. ”Men det är klart” sa Thorbjörn, ”det skulle ju inte alls ge samma intryck om husen hade olika kulörer, det är ju det som är grejen när man kommer dit, att alla husen är samstämda och vita.”

”De här miljöerna som landskapsarkitekter arbetar med är beständiga, de ska finnas där jämnt” betonade han. ”Jag tror att i temporära sammanhang kan man jobba med färg effekter på ett annat sätt men om man ska vara i en miljö under en lång tid så måste den ju tåla att man kommer dit för hundrade gången. Folk bor ju där.”

Thorbjörn fortsätter att läsa mina frågor som syftar till Sjövikstorget. ”Hur ser färgsättningen ut?”

”Jag tycker det är ganska starka färger men det tänker man inte på när man är där. Torgytan har olika nyanser som gör den fläckig, som en textil matta, den horisontella ytan består av fyra nyanser av grått i princip, en slags baston.” Men det gröna gräset och färgerna på växtmaterialet lägger till accenter, berättade han. ”Trädlundens Gleditsior blir starkt gyllene på hösten, och träden intill blir ju röda för det är körsbär med en intensiv höstfärg.” ”Hur jobbar svenska landskapsarkitekter idag med färgsättning?” fortsatte han att läsa högt och fundera.

”Mm jag vet inte riktigt” sa Thorbjörn till slut. ”Jag tror att det ibland är medvetet ibland mindre medvetet. Olika landskapsarkitekter arbetar på skilda sätt. Men som jag sa tidigare så för 15 år sen tror jag inte det var så många som tänkte på att till och med granit kunde ha så olika färg.”

”Tror du att det finns några färger som är ”inne” nu?”

Det kunde inte Thorbjörn riktigt säga att han såg. ”Jag tror att tiden då det var inne med knalliga färger är förbi, det var 90-talet skulle jag tro.”

- *Finns det något mer du känner att du vill berätta eller tillägga?*

Thorbjörn tänkte efter och betonade sen att han ofta försökte göra provuppsättningar av material och provmålningar i fullskala, en sak som landskapsarkitekter annars sällan gör men som är viktig om man ska få en rättvisande uppfattning.

Ett av Thorbjörns projekt är ett nytt entréområde till nya textilhögskolan i Borås. Han berättade att det var svårt att komma till entrén för den låg långt iväg och på en annan marknivå. ”Då har vi sagt att vi gör som en runway runt, en slags catwalk som är en lång matta” förklarade Thorbjörn, ”100 meter lång, som i sig själv ska bli så intressant att man inte upplever det som ett bekymmer, att man faktiskt måste gå runt.” Mattan ska bestå av graniter som har rätt starka färgkontraster berättade han, det här är något som ska sticka ut och ge skolan dess identitet, det är ju en textilhögskola, och den mattan måste vi provlägga ett parti av för att bli säkra på att det blir bra. ”Så i vissa fall är det befogat att jobba med mycket färg men det beror precis på projektet tycker jag och här i Borås blir det ett intressant rum som förhoppningsvis kompenserar för att entrén låg så krångligt till.”

Han beskrev hur han hoppades att mattan, som kommer ha mycket sittplatser på sig, ska bli som ett avlångt torg. ”Vi hoppas att studenterna ska sitta och hänga här och att det blir en bra vistelseyta... så vi får se om det fungerar så också!” sa Thorbjörn och log.

Projekt: Vasaparken

Veronika Borg
Landskapsarkitekt
LAR/MSA

Veronika Borg Grontmij landskapsarkitekter

Förnyelsen av Vasaparken har fokuserat på att addera dagens behov och krav till en traditionell parkstruktur. Den bemannade parkleken har – som en översättning av parkens naturliga topografi – inordnats i ett mjukt böljande gummilandskap. Konstgräsplanen har blivit en scen för den aktiva parkbesökaren och används kvälls- och nattetid för bollspel respektive skridskoåkning.

Vasaparken är en av Stockholms mest populära innerstadsparker. Till skillnad från 1800-talets promenadparker uppmuntrades stockholmarna här tidigt att ägna sig åt 'fria lekar', dvs att idrotta på de anlagda gräsyrtorna. Efter att parken först använts som träningsanläggning under OS 1912 har den lockat till spontanidrott både sommar- och vintertid.

Källa: (<http://www.grontmij.se/projekt/Pages/GrontmijVasaparken.aspx>)

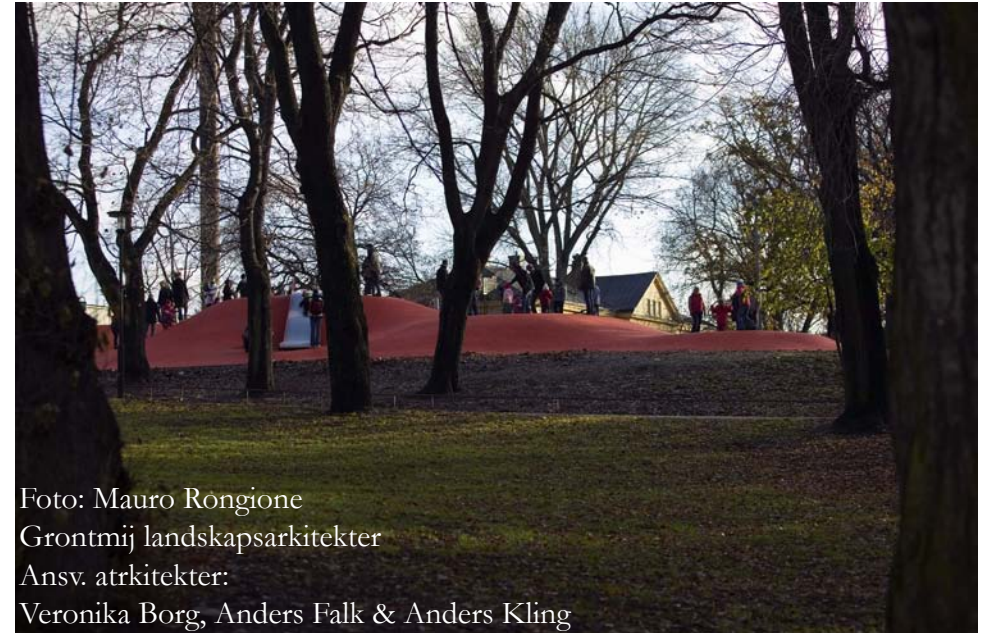

Foto: Mauro Rongione
Grontmij landskapsarkitekter
Ansv. arkitekter:
Veronika Borg, Anders Falk & Anders Kling

Plats: Stockholm

Uppdragsgivare: Stockholm Stad

Landskapsarkitekter:

Anders Falk, landskapsarkitekt (ansvarig program, etapp 1 och etapp 3)

Anders Kling, landskapsarkitekt (ansvarig etapp 2)

Veronika Borg, landskapsarkitekt (handläggare program och etapp 1)

Ulrika Petzelius, landskapsarkitekt

Källa: (<http://www.grontmij.se/projekt/Pages/GrontmijVasaparken.aspx>)

Bilder från Vasaparken

Foto: Mauro Rongione
Grontmij landskapsarkitekter
Ansv. arkitekter:
Veronika Borg, Anders Falk & Anders Kling

s. 62 Samtal med tre landskapsarkitekter

Bildkälla: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vasaparken_fran_parkleken.jpg (2012-05-09)

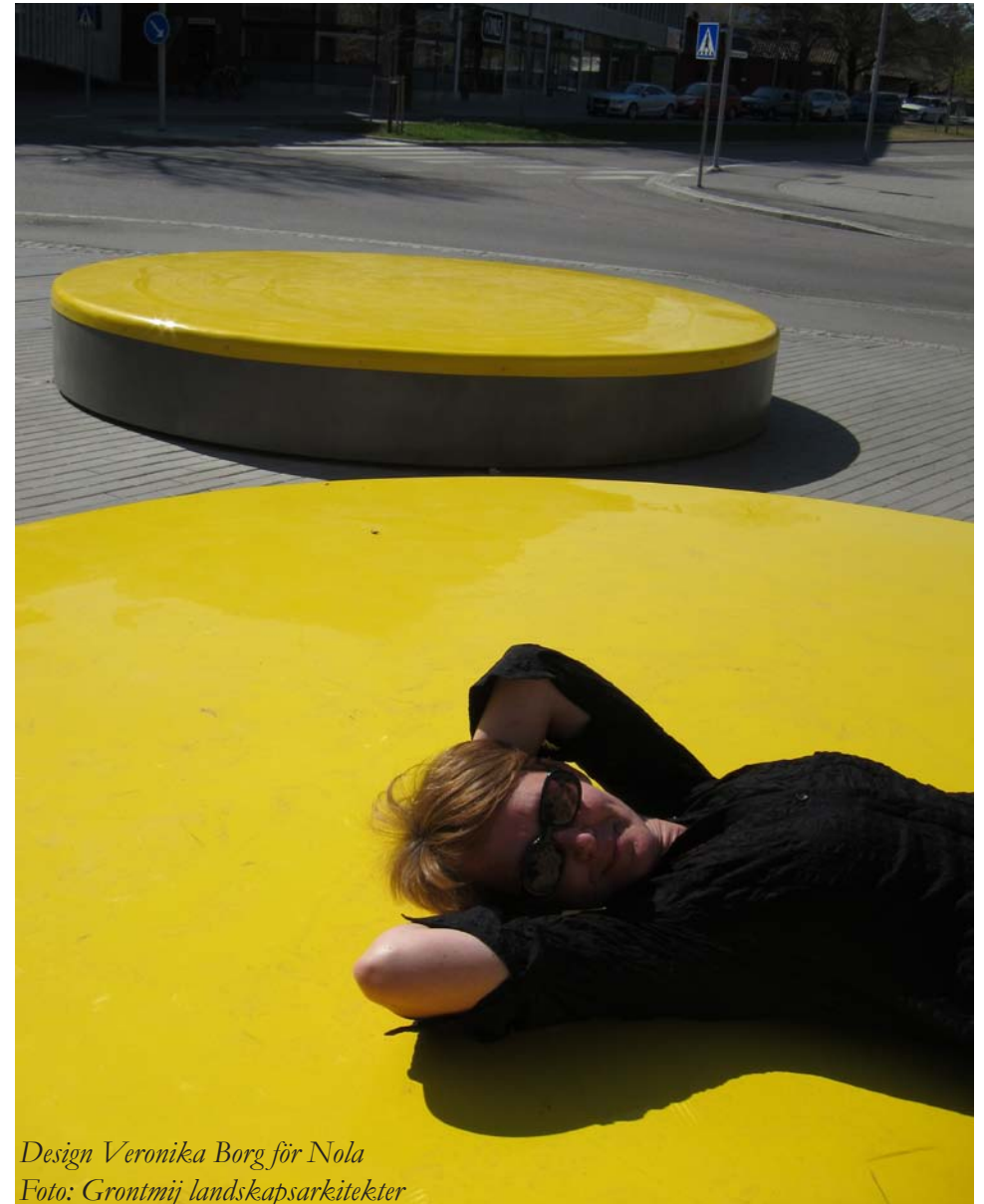

Bildkälla: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vasaparken_fran_Dalagatan.jpg (2012-05-09)

Andra projekt från Veronika som togs upp under samtalet

Solflak

Design: Veronika Borg för NOLA

Design Veronika Borg för Nola

Foto: Grontmij landskapsarkitekter

Andra projekt från Veronika som togs upp under samtalet

*Foto: Grontmij landskapsarkitekter
Ansv. arkitekt: Veronika Borg*

Östra hamnen, Västerås

Plats: Västerås

Arkitekt: Veronika Borg, landskapsarkitekt (ansvarig)

Johanna Rydberg, landskapsarkitekt

Sofia Nylén, landskapsarkitekt

mfl

Uppdrag:

Program och projektering i olika etapper 2002-pågående

Byggår 2003-pågående

Källa: (<http://www.grontmij.se/kompetensomraden/arkitektur/landskapsarkitektur/Pages/OstraHamnenVasterasGrontmij.aspx>)

s. 64 Samtal med tre landskapsarkitekter

*Foto: Grontmij landskapsarkitekter
Ansv. arkitekt: Veronika Borg*

*Foto: Grontmij landskapsarkitekter
Ansv. arkitekt: Veronika Borg*

Sammanfattning av samtal med Veronika Borg den 24 februari, Liljeholmen, Stockholm.

Ett stenkast från Liljeholmens centrum hittade jag den här fredagseftermiddagen in till Grontmij's kontor för att ha samtal med Veronika Borg. Vi åkte upp högst upp i byggnaden, kaffet var lite godare här sa hon och så fick jag ju se terrassen också. En härlig uteplats som jag kan tänka mig, vid bättre väder än vad februari kan uppbringa, nog var vattenhållet vid fikarasterna. Vi åkte ner igen och satte oss lite mer avskilt för att kunna inleda vårt möte.

Vårt samtal började med att Veronika fick berätta hur hon såg på färg och vilken betydelse den hade för henne. Hon sa att färg var oerhört viktigt och att hon inte kunde förklara exakt varför men att hon tyckte att färg och form hängde ihop, att det måste vara en helhet.

Veronika berättade att färg kommer in ganska tidigt i projekten. ”Vi är ute och gör ganska noggranna analyser och då tittar vi även på färger som redan finns på plats. Sen när vi går in i konceptskedet och försöker hitta en idé så är färgen alltid med kopplat till materialet och huvudidén.”

Det finns även projekt där man medvetet avstår från färg då andra aspekter är viktigare, förklarade Veronika. Här gav hon som exempel deras vinnande förslag till Stockholmsporten. ”I vårt förslag så har vi inte jobbat så mycket med färgsättning utan med strukturer – med den gröna strukturen och bebyggelsestrukturen.”

Gällande synen på färgsättning så visade hon på ett annat projekt de gjort, Östra Hamnen i Västerås. ”Här är det väldigt stora trätytor vi har jobbat med, förklarade Veronika, ”och då kanske man uppfattar att vi inte har någon jättetydlig färgsättning eftersom vi inte jobbar med några jättestarka färger. Men här hänger färgsättningen ihop med vad som finns på platsen och just här är det Mälaren. Mälarens vatten och himmelen som ska spela huvudaktören i vårt projekt, vår gestaltning. Jag brukar inte färgsätta trä, träets färg får vara sig själv. Trä och det träfärgade är en lång ihållande trend, både här hemma och utomlands. Den har varat de senaste 10 åren.” Och träfärgen är ju också en färg menade hon på, ”då får materialets egen färg tala.”

”Vår landskapsarkitektur i Östra Hamnen hänger ihop med Lasse Vretblads (Arkitektmagasinet, författarens anm.) hus också. Vi diskuterade husens färg i förhållande till marken. Här står de vita och grå husen mot asfaltens färg. Jag tar gärna upp fasaders färg i min färgsättning men gör gärna även tvärtom. Vi tog fram idén med trä på marken och på väldigt stora ytor och sen fortsatte vi med trä på fasaden också.”

s. 66 Samtal med tre landskapsarkitekter

Veronika visade bilder och berättade om ett annat projekt som var en bostadsgård där de jobbat tillsammans med Kod arkitekter. Där hade de jobbat med den gröna, glittrande skalbaggen som koncept och de hade övervägt att ha en grön fasad men att det var rätt svårt att förankra i Stockholm. ”Men det finns en del äldre fasader som faktiskt är mörkgröna men de ser man bara här och var och anledningen till det, att man inte jobbar mer med det, är att det är svårt att få fram en riktigt bra grön färg” förklarade hon. Det slutade med att det blev en grön putsfasad, glasbalkonger som skimrade i grönt samt att det gröna gick igen på marken i olika material och detaljer. ”Sen är det ju en trend på något vis tycker jag”, sa Veronika, ”att jobba med färger, att jobba med ganska starka färger.”

- *Den här påmålade färgen?*

”Ja, precis, verkligen färg-färg. Som är påmålad eller en del av själva materialet. Det är ju inte alltid vi kan låta måla materialen. Plast exempelvis får ju den färgen vi bestämmer och är svårt att justera genom bättringsmålning då materialets lyster kan försvinna.”

Du frågar ”Vad finns det för trender?”, sa Veronika och läste ur frågorna hon hade fått ut innan. ”Det finns ju - om man tittar tillbaka på de senaste 10 åren - väldigt mycket rött, både i Sverige och utomlands och det har pågått ca 10 år. Men årets trend är gult. Du ser gult på årets kläder, i Milano på möbler, i reklamen. Så jag var tidigt med mina gula solflak.” sa hon.

Jag har inte sett några andra färger som man jobbar så tydligt med som den röda färgen utan det används ofta färger som smälter in i miljön, smälter in i den gröna miljön, och som gör objekten osynliga.” När man jobbar med möblering av uterum så jobbar många med ganska ickefärgade objekt”, förklarade Veronika. ”De har ju färger men de är inte så framträdande.

Den här gula trenden vet jag inte exakt var den kommer ifrån men vi har använt gult bland annat på våra solstolar vid Studentskrapan (f.d. Skatteskrapan, författarens anm.)” sa hon och visade bilder från Rosenlundsparken i Stockholm.

Hon berättade också om när de jobbat med sitt tävlingsförslag för Gävle stortorg. ”Här förslog vi sittelement i gult. Och ofta på sittelement – dvs. möbler som inte är traditionella bänkar - har arkitekter en stark färgsättning” menade Veronika på. ”Du har säkert sett det här kinesiska projektet med en lång röd bänk.”

Veronika visade då på andra bilder med runda sittmöbler som hade en gul topp. ”Den här utvecklade jag som en produkt för Nola” berättade hon. ”De är gula, och sen dess har det kommit lite fler saker i gult. ”Men man kan ju fråga sig då varför gult och varför rött, funderar hon. ”Här arbetade jag med solen som koncept - stark, runt och klart gult.”

- *Som verktyg, hur skulle du beskriva att du använder färg?*

Det är just för att koppla ihop färg och form förklarade hon. ”Om man bara tar det här exemplet - de runda, gula sittmöblerna – som jag kallar Solflak, så ville jag att färg, form och material hänger ihop. Så man kan inte lösgöra dem från varandra.”

- *Skulle du säga att du jobbar med färg som accent?*

”Nej, det skulle jag inte säga. Jag är inte intresserat av accenter eller utsmyckning. Jag är mer intresserat av att skapa en helhet – en upplevelserik miljö. Och färg är alltid viktigt för upplevelsen. Det ligger mycket psykologi i färg och färgupplevelsen är mycket personlig och beroende på vana, erfarenhet och kultur. ”

Veronika berättade om projektet Vasaparken, ”Om du går in i Vasaparken från Dalagatan och tittar mot St. Eriksplan så ser du parkens bergsdel – Vasaparken är ju en bergspark, en typisk Stockholmspark.” Hon berättade hur de stod och tittade mot de naturliga kullarna och tänkte att de skulle kunna betona dem ännu mer, göra dem ännu större. Men då ville de också visa att de större kullarna inte var naturliga berättade hon och förklarade att de därför valde en ”onaturlig” färg, kullarna fick bli orangea.

- *Hur kommer det sig att det blev orange?*

”För att det skulle vara så stor kontrast mot det gröna som möjligt” förklarade Veronika. ”Vi diskuterade ett tag blått, för den här parken har ju varit en park där man tränade till OS 1912. På den tiden var parkerna promenadparker och Vasaparken blev en av de första parkerna i Sverige där det var tillåtet att idrotta, beträda gräset, spela boll och folk skulle uppmuntras att göra det. Idrott och blått förknippas med varandra, så det diskuterade vi ett tag. Men just blått håller ofta inte så länge, det blir ganska snabbt grått. Och vi ville verkligen ha en kontrast och det som var tydligast mot allt grönt var just orange. Och blått finns ändå i himmelen och men det röda, orangeröda, återkommer ju inte någon annanstans.”

- *Fanns det några andra förutsättningar att ta hänsyn till just i Vasaparken när det kom till färgsättningen?*

”Ja, absolut” sa Veronika. ”Det är ju fasader runt omkring men de är ju delvis ändå en liten bit bort.” Veronika berättade också att hela gestaltningen relaterar till parkens historia då det är en gammal park och det fanns många synpunkter på att modernisera parken för mycket.

Hon pekade på en bild över parkens fotbollsplan och berättade att man hade anlagt konstgräs där och det syntes att den hade en annan grön färg än det närliggande, naturliga gräset. ”Här hade vi också långa diskussioner” berättade hon.

“Skulle det se grönt ut precis som gräs så att man inte skulle kunna se att det var konstgjort eller inte?”

Veronika sa att de tittat på hur man arbetat med färg i de gamla parkerna och ofta har man inte använt så starka färger. Traditionell berättade hon är t.ex. de gamla parkbänkarna i Stockholm gröna dvs. bänkarna smälter in i parkmiljön. ”I Stockholms parker har parkernas naturkaraktär varit det centrala temat. Det var ju på något sätt något vi var tvungna att ta hänsyn till”, förklarade hon och sa att de bestämde att de skulle betona genom färgsättningen så att alla nya objekt blev tydliga tillägg. Eftersom vi använde en väldigt tydlig färg så kan alla förstå att de här kullarna inte är naturliga, alla ser skillnaden mellan de naturliga kullarna och de nya orange kullarna.”

- *Var det så ni tänkte med konstgräset också?*

”Ja, så tänkte vi att man inte skulle fuska utan visa att ’här är konstgräs’. Här diskuterade vi ju också blått först men färgen bleknar för snabbt. Men sen kom vi fram till att en gradient av grönt skulle vara mycket intressant - man möter det naturligt gröna med något som är mera blågrönt.”

- *Så här i efterhand, känner du dig nöjd med färgsättningen?*

”Ja, vi är jättenöjda. För parken är så otroligt, otroligt uppskattad! Den börjar ju faktiskt nästan bli lite gammal nu men allting fungerar bra.” Just färgsättningen rött som de valda tyckte Veronika också håller. ”Gummit har hållit ganska bra färgen”, menade hon, ”det är ju alltid en liten risk man tar när man jobbar med lite nyare oprövade material. Det är svårt att veta hur materialen kommer att te sig efter några år. Det är viktigt att material och färg håller, att det är lätt att sköta, att det är lätt att bättringsmåla, att kunna rensa från klotter eller byta ut delar.”

”Sen har det ju hänt saker i parken” berättade hon, ”nu har Sven-Harrys konstmuseum kommit till.”

s. 68 Samtal med tre landskapsarkitekter

- *Det här huset i mässing?*

”Ja, den guldfärgade kuben. Den anknyter på ett intressant sätt till den traditionella färgsättningen i Stockholm med sin färgskala med varma gula och röda toner. Men kuben tolkar den traditionella färgskalan på ett nytt sätt. Det gillar jag.”

- *Den tolkar det gamla?*

”Ja, precis” sa Veronika, ”men man gör det på ett nytt sätt med ett nytt material, men håller sig till samma färgskala. Men det hade också lätt kunnat bli helt fel. Men man lyckades hitta rätt material och rätt färg som matchar den gamla färgskalan bra, tycker jag.”

”Om man nu frågar sig vad som är det färgmässigt intressanta i Vasaparken, så kanske det just våra röda kullar plus det här nya guldfärgade huset”, menade Veronika. ”Så jag tycker egentligen att parken och färgsättningen har blivit ännu bättre! Utan att påverka det själv” sa hon och skrattade.

- *Hur brukar Grontmij arbeta färgmässigt med växtmaterial, med blomning och höstfärgning?*

”Ja, vi tittar naturligtvis alltid på det” svarade hon. ”Sen har vi olika möjligheter att påverka det”, förklarade hon och sa att, ”Här i Vasaparken så fanns det ju redan mycket fina, storvuxna träd”. Men att de också försökte lägga till nya. ”Vi föreslog bland annat att plantera grupper med björkar med vit stam, och då har vi valt dem just för stammens vithet. Sen har vi även låtit plantera magnolia just för sin vita blomning. Både björken och magnolian är valda för att skapa en kontrast mot det övervägande ganska intensivt gröna.”

Sen jobbade Grontmij också med perenn- och lökplanteringar. ”Färgstarka perennrabatter” berättade Veronika. ”Och vi föreslog lökväxter till alla gräsytor som omger bollplanen. Så får man ju en tillfällig vårfärg på gräsytor”, berättade hon, ”Samtidigt kommer magnolian, sedan har perennrabatterna sina olika höjdpunkter.”

“Och björkarnas vita stammar lyser i novembermörkret. Men vegetationens färgsättning är underordnat det färgintrycket som kullarna ger” betonade hon.

Veronika berättade att häromdagen hade hon och en kollega pratat om en annan park apropå färgsättning. Där hade de valt ett körsbärsträd med en blomma som var rödrosa i mitten och på detaljer i parken hade de valt en stark, klar lackröd färg. Vissa tyckte att det skar sig med blommornas färg medan andra tyckte att just det var det intressanta! Hon menade på att det kan vara ganska olika hur vi upplever färg, att smak är en sak men att det ju rent psykologiskt finns saker vi reagerar på kring färg.

”Om du då tänker på de här trenderna, om vi säger att rött har varit en trend länge och gult är en trend jag ser idag”, sa Veronika, ”så finns det vissa som faktiskt hatar gult, upplever gult som en elak färg. Men den röda färgskalan upplevs ofta som varm, ombonad och inbjudande. ”Därför använder många landskapsarkitekter också just trä - för att det ger den här varma känslan ”kom hit och sätt dig här, det är skönt att sitta här”. Och det hoppas jag kunna åstadkomma med mina gula solflak också, sa Veronika och skrattade. ”Kom och få lite energi från min soll!”.

- Hur skulle du beskriva att ni använder er av växtmaterial, som masseffekter eller ska något blomma under hela året?

”Ja, det är det som vi pratar mest om i alla projekt, både när vi tittar på de planteringar som redan finns eller det som adderas. Vegetationen ska vara intressant att följa under hela året. Men det behöver inte motsäga att en växt samtidigt även kan uppträda i masseffekt. Man kan ha massor av körsbär som blommor samtidigt eller en perennrabatt som bara har en höjdpunkt dvs. ger en masseffekt en gång om året. Sätter man lökar så blir det ju verkligen en masseffekt på våren som sen försvinner. ”Det är väl det som är spännande” sa Veronika, ”att det kan komma och gå.”

Hon berättade att hon är en sådan person som lägger mest fokus på miljöers övergripande strukturer och form på detaljer, och mer fokus på färgsättning på byggda detaljer än just växlighetens färgsättning. Jag föredrar olika nyanser av grönt, mycket träd, mycket lökväxter och perenna gräs. När en färgstark perennrabatt ska komponeras är mina kollegor överlägsna”, sa Veronika skrattande.

- Väljer ni material först eller tänker ni på färg först?

”Nej, det är en symbios faktisk”, sa Veronika. ”Materialet påverkar färgen och färgen påverkar materialet. Effekten uppstår i symbiosen. ”Hon tog upp de runda solflaken som exempel igen och berättade att de är gjorda av glasfiber och har en väldigt blank yta. Om man tar fram färgprover i det här materialet då måste provet verkligen ha samma ytskikt, samma ytbearbetning, samma finish - annars kan man inte bedöma färgen” menade hon på. Sen måste man naturligtvis gå ut i ljuset också sa hon, man kan ju inte sitta inne under en glödlampa eller bredvid en röd vägg som påverkar provet. ”

Veronika berättade också att de jobbar mycket med belysning också då det är ganska viktigt med färg. ”För då får du en helt annan materialkänsla på dagen än på natten och du får en helt annan färg på dagen än på natten och i olika ljus. Färg är ju ljus” menade hon, ”ljus som reflekteras.” Så både ljus, färg och material måste samspela.

- Tänker ni mycket på det, hur dagsljus skiftar och reflekterar när ni väljer färger?

Ja, absolut sa Veronika och förklarade att det är ganska svårt att få rätt färg på en belysningsstolpe då ljuset reflekteras och stolpen nästan blir helt vitt. Då måste man gå ut och hålla ett större färgprov mot stolpen och titta, för det är en risk att man väljer en för ljus färgnyans. “Det är bättre om man tar en mörkare för ljuset äter mycket av färgen” förklarade hon.

De tar alltid fram NCS-koder för ett föremål och funderar också kring det berättade hon. ”Här kan man säga att jag hade tur att det blev bra efter första provet” sa Veronika om de gula solflaken, ”Färg är ju extremt svårt.”

- *Brukar ni göra mycket testprover? Utombes och i fullskala?*

Veronika förklarade att många kommuner som är beställare redan har en färdig färgskala de använder sig av. På så sätt kan man gå ut i verkligheten och se exempel på färgen och då se om den ser okej ut eller inte. Man kan beställa färgprover i A4 också berättade hon, ”och sen gå ut i ljuset och tänka på hur det ser ut i sambandet, med fasader och med detaljer som redan är målade.”

- *Om man tänker på branschen i stort då, hur skulle du säga att svenska landskapsarkitekter arbetar med färg idag?*

Veronika ansåg att många landskapsarkitekter inte jobbar tillräckligt mycket med form och färg och tyvärr stannar vid att lösa problem och funktioner. Men mer framstående landskaps- och arkitektkontor jobbar mycket med form och färg och hon hör att dessa resonerar ganska mycket som de gör på Grontmij.

Veronika berättade om sin kollega Martin som jobbade med Strömkajen framför Grand Hotell i Stockholm. Han hade arbetat mycket med att stenarna där skulle gå ihop med fasaderna bakom. Resultat blev väldigt bra. Ingen tänker på att man lagt ner så mycket arbete på att få stenkajen att underordna sig Strömkajens miljö.

- *Vad tycker du om det? Sättet man arbetar på i Sverige?*

”För många svenska arkitekter jobbar för försiktigt med färg helt i onödan. Andra försöker använda mer färg och det finns många väldigt lyckade projekt. Fler och fler använder mer och mer färg.

s. 70 *Samtal med tre landskapsarkitekter*

Men hur fort utvecklingen går beror på vad städerna vågar. Vad vågar Stockholm? Vad ens beställare vågar beror på hur övertygande och bearbetat det förslaget man arbetar fram är” sa Veronika.

”I Sverige är man ganska försiktiga, menade Veronika. Att välja trä och sten som material är väldigt vanligt, det är väldigt välkommet. Men också färgsättning på växter används mycket men just med specialritade element och färgsättning är man mer försiktig än t.ex. i Holland, Spanien eller USA. Det hänger ihop med att svenska städer vill bevara sina miljöer. Sen finns en del städer som vågar lite mer. Jag skulle önska en större variation mellan bevarande och nytänkande. Både Italien och Spanien lyckas utmärkt med det.”

- *Ser du någon trend inom färgsättningen i Sverige i stort?*

”I Sverige löper idag en mera traditionell färgsättning parallellt med nutida färgsättningstrender. Vi fortsätter jobba mera dämpat med färg och jobbar samtidigt mer expressivt med färg. Många fortsätter jobba mycket försiktig med form och andra mycket starkare med form. Men jag ser att vi jobbar med starkare och starkare uttryck.” ”Med internationaliseringen påverkas alla kontinuerligt mer och mer av vad som görs utomlands” förklarade hon, ”Sverige påverkades på 80-talet mycket av t.ex. USA och på 90-talet mycket av Spanien och Holland.”

Veronika sa att hon tycker att olika trender idag ligger i uttryck längre ifrån varandra än förr och att olika trender mer och mer löper parallellt i olika länder, till synes oberoende av varandra. ”Vi går lite mer mot det extrema och jag hoppas att man kan kliva vidare där jag tycker att det är lite försiktigt, eller väldigt försiktigt. Arkitekturen behöver ju inte se likadant ut överallt i Sverige. Vi människor är olika och har olika behov, använder och upplever våra miljöer på olika sätt

- *Du har sagt rött och gult, ser du någon färg som kommer nu?*

”Det är gult som kommer att gälla en stund framöver. Dessutom kommer vi se fler nya färgsatta material som på Sven Harrys Konstmuseum.” tänkte Veronika ändå.

- *Både inom arkitektur och landskapsarkitektur*

Ja, det trodde hon. Hon gav skolor som exempel där man jobbar med starka färger allt mer. Moderna museet i Malmö som är en orange kub var ytterligare ett exempel. ”Där har arkitekterna jobbat på samma sätt inomhus. Golv, tak och väggar har samma färg i de olika rummen. Det fanns inte för en 2-3 år sen, så det är nått nytt. ”

- *Och hur tror du att det kommer se ut i framtiden?*

”Jag ser framemot en större variation!” Veronika påpekade dock att städerna behöver fatta tydliga beslut om vilka miljöer man form- och färgmässigt ska bevara. Och att det behövs tydliga strategier för vilka platser som bör utvecklas med nutida och framtida design och hur man ska göra det.

”Vi ska fortsätta bevara vissa miljöer och utmana form och färg både i befintliga stadsmiljöer och nya. Livet förändras. Hur vi använder våra offentliga platser förändras”, menade hon på. ”Så är det med Vasaparken också. Den användes först bara för promenad och bollspel. Idag är folk väldigt mycket ute, man går till lekplatsen, äter picknick ute och dansar i parken. En ny dansbana invigdes i år!”

Slutsater ifrån samtalen

Följande slutsatser baseras på samtalen med landskapsarkitekterna Åsa Drougge, Thorbjörn Andersson och Veronika Borg som genomfördes under februari 2012.

Synen på färg

Efter samtalen med de tre utvalda landskapsarkitekterna kunde det urskiljas att de hade olika syn på färgsättning. Alla uttryckte att färg var något som var otroligt viktigt vid gestaltning och alla hade ett medvetet förhållningssätt till färgsättning samtidigt som sättet de valde att använda färg på skiljde sig åt. Vilken roll färgen spelade i ett projekt visade sig till stor del bero på vilket uttrycksätt landskapsarkitekten i övrigt hade och hur man valde att arbeta med en plats. Vad man skulle kunna kalla för personlig stil visade sig därmed ha betydelse för hur man resonerade kring färg.

I samtalet med Drougge framkom att Nivå generellt jobbar grafiskt och att den svartvita skalan ofta ligger som grund och att färg tas in mycket som en accent. Färgvalet gjordes ibland ganska sent även om tanken att ha med färg kunde finnas tidigare. Borg förklarade att på Grontmij kom färg tvärtom in tidigt i projekten. När man var ute på plats och analyserade i startskedet fanns färgtankarna med och man såg till att de följde med under hela processen och blev en del av idén och materialvalen. Både personerna förhåller sig i det här fallet till aspekten färg men väljer att behandla dem olika.

Att själva tankesättet kring färg skiljer sig blev tydligt och det avgjorde hur man sen arbetade. Drougge sa att i projektet med Liljeholmstorget så kom behovet av en rumslig organisatorisk lösning först och att man sen gav den färg och mönster.

Andersson pratade om färg på ett tydligt sätt, han såg färgen som en del av materialen han använde och uttryckte att han använde mycket färg även om han inte använde målad färg. För honom var färgen en del av ett materials egenskap och att det hängde samman med egenskaper såsom textur, soliditet och hållfasthet. Att man genom färgen förstod materialet var viktigt för honom.

Man skulle därmed kunna klassificeras in samtalspersonerna i generaliserade stilkategorier beroende på hur de använder färg, som i sin tur grundar sig i deras uppfattning om vad de tycker färg ska göra i en gestaltning.

Vad ska färg göra?

Borg förklarade att för henne så hängde färg och form ihop, de måste tillsammans bilda helheten. Färgen och formen berodde också på platsen och konceptet som de arbetade efter. Grontmij kunde arbeta väldigt subtilt med färg som i Östra hamnen i Västerås där mycket var av trä och himlen och vattnet var det viktiga, där fick materialets färg tala. De kunde också jobba med konstgjorda färger som på en bostadsgård där de haft den gröna, glittrande skalbaggen som koncept och färgen fick utgå ifrån den tanken. Det fanns också projekt där de avstått från färg då andra saker, exempelvis bebyggelsestrukturer, varit viktigare. Så för Borg kunde färg ha många funktioner och det grundar sig starkt i platsen och det, efter analysen, utvalda konceptet.

Andersson uttryckte starkt att materialets färg var viktigt och det uttryck det gav. Han beskrev det som att färgen ska hjälpa till att koda materialet, att man genom färgen skulle förstå om det var trä, sten eller vilket material det var. Naturens egna material var viktiga för honom och samspelet mellan dem, ljuset och det omgivande landskapet. Precis som i hans projekt Daniaparken där han genom naturliga materialval försökt förstärka det befintliga landskapet så arbetar han mycket med klassiska färguttryck och låter naturens väder och ljus vara en del av gestaltningen.

Drougge berättade att de arbetade med färg mycket som en accent och använde ofta kraftigare färger men inte i någon överdriven mängd då det måste anpassas till miljön i övrigt som ofta inte är så färgrik. De material som de färgsätter med stark färg är sådana som trä och stål som vi är vana att se med påmålad färg. Mönster och grafik är ofta grunden i deras projekt men färgen är inte något underordnat. Just nu hade de arbetat mycket med gult som färg då det har relaterat bra till omgivning och växtlighet. Hon uttryckte att de hela tiden försökte göra saker som förvånade och också förvånade dem själva vilket också gör att om man ser på deras projekt så använder de ofta kraftigare färger än många andra kontor.

Efter att ha sett deras olika inriktningar skulle man kunna se Drougge och Andersson som två motsatta stiluttryck där Drougge står för de mer starka färgerna där rött och gult används mycket, och Andersson för de mer naturliga färgerna där material såsom granit, trä och vatten får stå för färguttrycken med sina egna materialfärger. Borg skulle kunna inplacera sig i mitten av dessa två då projekt som Vasaparken har nya material och kraftfulla färger medans exempelvis Östra hamnen följer de mer diskreta uttrycken med mycket naturfärgat trä. Alla använder och funderar de kring färg i sina projekt men vid gestaltningen tar det olika uttryck beroende på deras olika uppfattningar om hur man bör använda färg.

Färg, ljus och material

Alla tre uttryckte att de tyckte att det fanns ett samspel mellan färg, ljus och material som man inte kunde komma ifrån. Dessa tre faktorer tillsammans bildar helhetsintrycket och påverkar och förändrar varandra. Borg jobbar mycket med belysning då det är så viktigt för färg. Det naturliga ljuset på dagen och på natten skapar helt olika materialkänslor och sen beroende på vilka armaturer man väljer så påverkar också de.

Andersson utnyttjar det naturliga ljusets färg och skiftningar som ett sofistikerat sätt att arbeta med färg. Dock trodde han att ljuset inte var något som så många tänkte på för att det var så naturligt men att man borde utnyttja det mer och vad det gör med de olika materialens uttryck.

Drougge påpekade att vi har ett väldigt blekt ljus här uppe i nordnorden som hon trodde påverkade vårt sätt att färgsätta. Med vårt klimat och ljus försöker man hitta en balans för vilka färger, och också hur mycket färger, man kan använda trodde hon. Man håller det nere med färg lite grand i Sverige och det kan mycket väl bero på vårt ljus.

Att våra Svenska ljusförhållanden onekligen skiljer sig från övriga Europa vet vi alla och om detta finns uppenbarligen också en medvetenhet hos landskapsarkitekterna när de gestaltar. Alla tre tar hänsyn till ljuset och försöker jobba med det i sina olika uttryckssätt. De hade alla en förståelse för ljusets inverkan på färg och också för dess påverkan på materialen.

Växtmaterial

Att använda växtlighet som färgsättningsverktyg verkar inte ovanligt, Borg berättade att det används mycket och att det ofta är ett väldigt välkommet sätt att få in färg.

Drougge sa att de inte hade haft så många projekt där de kunnat jobba med mycket flödande perenna växtförslag och att de, kanske därför, ofta endast har en sorts växter i sina projekt. De jobbar ganska sammanhållet och stramt och använder växternas färger som en masseffekt, att det är mycket av en enda sort och att det då blir effekt av en blomning eller höstfärgning.

Borg berättade att det var viktigt för dem att det fanns något som gav färg under hela året även om det inte behövde motsäga att det kunde finnas masseffekter samtidigt. Världor eller körsbär som blommar samtidigt eller en perennrabatts höjdpunkt kan ju bilda en masseffekt menade hon på. Som person sa hon att hon mer jobbar med färg och form på detaljer och att växtlighet kommer sen, i Vasaparken är exempelvis växtligheten underordnad det intrycket som de färgade kullarna ger.

Andersson kunde inte säga att han använde växtmaterial på något uttalat sätt utan menade att det helt och hållet beror på sammanhanget, både blandningar och enhetlighet kan användas. Hur han väljer att hantera växter är dock väldigt medvetet menade han och sa att exempelvis gleditsiorna på Sjövikstorget är valda just för sin gula höstfärgning.

Växtmaterial är ett sätt att arbeta med färg på då växter är något som människor är vana att se med stark färg. Ingen skulle motsätta sig att en plantering blommor kraftigt i rosa men man skulle däremot reagera om bänken invid var rosa, växters färger är för oss naturliga. Att deras färger dessutom förändras under året och att de starka färgerna efter ett tag försvinner gör dem inte bara lätta att tåla utan tvärtom gör att man uppskattar den färgklick de under kort tid bildar. De tre samtalspersonerna verkade alla väl medvetna om växtmaterialets möjlighet för färgsättningen och det var också något de alla tre utifrån sina olika synsätt nyttjade.

Att ta hänsyn till arkitektur och omgivning

När Borg berättade om Vasaparken sa hon att de inte bara var tvungna att ta hänsyn till omgivande arkitektur utan också parkens långa historia. Hon menade inte nödvändigtvis att man var tvungen att anpassa sig efter det som varit men att man medvetet måste relatera till det och välja hur man ska förhålla sig. Att ta upp färger och material från omgivande fasader är inte ovanligt i landskapsarkitektur och Drougge förklarade att deras gula färger på Liljeholmstorget är uppfångat från plåtarna i en närliggande fasad, en var helt identiskt och en var mer självständig. Det var vanligt berättade hon att de fångade upp sina accentfärger från något i förslaget eller i omgivningen.

Andersson uttryckte att han kunde tycka att det fanns något politiskt över att utrymmen inte skulle behöva anpassa sig utan kunna spela sin egen roll. Han menade på att vi är vana att landskapsarkitekturen ska anpassa sig efter arkitekturen men tyckte att det lika gärna kunde få vara tvärt om ibland. Att platserna hade en stark egen identitet var viktigt för Andersson men han sa samtidigt att han såklart tog hänsyn till det omgivande landskapet, när

det gällde Sjövikstorget hade vattnet och horisonten varit mycket viktiga i gestaltningen.

I Östra hamnen i Västerås berättade Borg att de gjort det omvända där idén om stora ytor med trä på marken fick påverka byggnaderna där paviljonger fick trä på fasaden. Hon uttryckte att arkitekturen och landskapsarkitekturen hängde ihop och att man därför gärna ville koppla samman dem även med färger.

Färg är ett väldigt kraftfullt verktyg och kan lätt ge en miljö en stark identitet då färg är något vi människor reagerar på och minns. Frågan om man som landskapsarkitekt ska förankra sina färgval i närmiljön och då främst i omgivande arkitektur är inte bara en fråga om att skapa sammanhållna miljöer utan det är också en form av ställningstagande som Andersson under vårt samtal påpekade. Då arkitekturen ofta kommer dit före landskapsarkitekturen är det ofta den senare som får anpassa sig. Hur man ska behandla frågan kan mycket väl bero på vilken typ av plats det är och hur man själv anser att den ska hanteras, kanske bör man ta upp färger från fasader eller natur? Eller kanske ska platsen i sig vara en accent i staden genom sin färgsättning? Kanske ska omgivningen ta upp färger från platsen? Beroende på hur man ser på platsen men också beroende på själva synsättet på landskapsarkitekturen kan svaren här variera men samtalen visar på att detta är något svenska landskapsarkitekter har i medvetandet och kanske är det en fråga som inte har ett självklart svar.

Synen på färg inom yrket

Många landskapsarkitekter trodde Borg, jobbar nog inte medvetet med färg alls utan fokuserar främst på att lösa problem och funktioner. Men att det finns dem som absolut tänker kring färg men ofta blir det på ett sätt som många inte märker av ändå. Hon berättade om hur de blandade olika stentyper för att få en färgblandningar och att man då definitivt arbetar med färg fast på ett diskretare sätt. Borg sa också att man är ganska försiktig i Sverige, något som också Drougge under sitt samtal framhöll. Andersson trodde också att medvetenheten varierade stort mellan olika kontor men berättade att det ju ändå fanns de som faktiskt tog i och använde mycket kraftiga färger. Han trodde dock generellt att tankesättet kring färg hade utvecklats och menade på att för 15 år sedan så var det ingen som tänkte på att granit kunde ha så många olika färger. Medvetenheten inom yrket tycks ha ökat menade Andersson på och Drougge påpekade också att möjligheterna utvecklats i och med att nya material med nya färger kommit in på marknaden. Material som sten och trä är dock fortfarande det vanligaste berättade Borg och det hänger väl ihop med att Stockholm stad försöker bevara sin miljö sa hon och berättade att till exempel Malmö vågar lite mer när det kommer till färgsättning.

I Sverige verkar vi i branschen ha en mer försiktig inställning till färg. Kanske beror det på vårt ljus och vår ganska lugna färgskala i naturen men också på att många av våra städer vill bevara den historiska färgskalan som kom till under tider då man inte hade några starka pigment och således inte använde kraftigare färger.

Detta leder till att vi fortfarande jobbar mycket med naturmaterial men de finns de som profilerar sig och medvetet använder kraftiga mer onaturliga färger som en del av sin gestaltning. I det stora hela verkar vår medvetenhet kring färg ha ökat de senare åren och synen på färg inom yrket förändras sakta. Detta gör att vi inte bara använder mer starka färger utan att vi främst tänker mer på färgskiftningar i material och sättet vi kombinerar även olika naturliga färger på. Färg har på yrkets senare tid blivit en mer genomtänkt del av vår landskapsarkitektur.

Tidlöst eller modernt?

Färg kan man även koppla till trender och vad som är i tiden just nu. Här skiljde de olika personerna sig åt och detta kan man också tydligt se i deras projekt.

Andersson pratade om att de anläggningar vi gör måste vara beständiga och att de ska tåla att man kommer dit för hundrade gången, med det menade han att allt för kraftiga och knalliga färger kan göra att man lätt tröttnar på en plats. Han vill att man ska kunna upptäcka nya saker med ett projekts färger och också se hur de förändras över tiden. Andersson skulle man i detta fall kunna kalla för klassisk och att han har som mål att skapa tidlösa platser.

I samtalet med Drougge betonade hon att de hade gått in med tanken att Liljeholmstorget skulle vara ett torg som belyser tiden vi nu lever i. Hon tyckte det var viktigt och intressant att en plats speglade tidsandan i vilken den kom till, att den berättade något om den tiden. Hon trodde att de färger vi väljer idag nog kommer bli omoderna om en 15 år men att de sen kommer komma tillbaka och bli moderna igen om de får vara kvar.

Mellan Drougge och Andersson kan man då se en stor skillnad i förhållningssätt till färg och tidsaspekten men även här kan det vara en fråga om smak vilket man föredrar. Med en färg som är modern idag finns alltid risken, precis som Drougge sa, att den en dag kommer bli omodern och att platsen då riskerar att med tiden bli mindre omtyckt endast på grund av sin färgskala.

Borg berättade om Vasaparken och att de där använt färg för att markera vad som är nya tillägg och också onaturliga inslag i den annars historiska parken. Då parken var gammal var man tvungen att relatera till dess historia och de nya påtagliga inslagen, gummikullarna och konstgräsplanen gjordes, genom färgen, som ett tillägg för sin tid. Kullarna fick därmed en stark rödorange färg och konstgräset fick en blågrön ton, det nya och gamla samspelar men det är ingen tvekan om vad som är nytt. Här används färg på ett mycket medvetet sätt och man har aktivt tagit ställning till hur man ska förhålla sig till den historiska platsen och dess miljö. Färgen blir här en tidsmarkör och samtidigt ett tydligt lager i parkens historia.

Trender

När trender diskuterades under samtalen så fanns här en gemensam uppfattning. Andersson trodde att tiden för de kraftigare färgerna var lite förbi nu men nämnde samtidigt att exempel på att och extrema färger blev vanligare med Moderna museets tillbyggnad i Malmö och också ett dagis vid telefonplan som exempel. Även färgade balkonger var något han såg allt mer av.

Drougge och Borg var här mer överens om att rött var en färg som varit mycket inne de senaste åren men att den trendigaste färgen nu definitivt var gult. Ingen av dem visste säkert varför just gult var en färg som användes mycket nu men Drougge tyckte själv den fungerade bra mot växtlighet och att den kändes som pigg och fräsch färg. Även de var överens om att färg är något som sakta kommer mer och mer och att just färgade balkonger är något som just nu är populärt att använda.

Var färgtrender exakt kom ifrån kunde ingen av samtalspersonerna säga med säkerhet men troligtvis påverkas vi av vad som händer landskapsarkitekturmässigt neråt Europa och vilka projekt som i övriga världen uppmärksammas.

Framtiden

På frågan hur det kommer se ut med färgsättning i framtiden tror alla tre att färg och medvetenheten kring färg är något som kommer växa. Borg uttryckte att hon trodde att färg verkligen kommer komma mer och mer och förklarade att så fort det kommer ett nytt material med färg så vill alla använda det för det lätt skapar karaktär. Nu utvecklas hela tiden nya material och ger möjligheter som inte fanns tidigare menade hon.

Andersson uttryckte också färgens förmåga att ge en plats stark karaktär och att det verkligen kan vara ett kraftfullt verktyg som man också måste hantera med viss försiktighet, våra offentliga miljöer måste ändå tålas att vistas i utan att man tröttnar på färgerna. Dock är färgen en del av uterummens offensiv beskrev han det som, att man förr inte använde utemiljöer på ett sätt som man idag gör, nu har det blivit allmänhetens vardagsrum.

Borg påpekade också att folk är väldigt mycket ute idag och umgås med varandra mycket mer utomhus och att det ställer nya krav på både form och färgsättning. Hon hoppades på en större variation i framtiden sa hon. Att vissa miljöer får bevaras så som de är medan andra både i material och färg kan få vara mera nutida och framtida. Liv förändras ju och hur man använder platser menade hon, här kan man utmana lite.

Vilken roll spelar färgsättning för de gestaltande landskapsarkitekterna?

Färg i alla dess uttrycksformer har visat sig vara viktigt för landskapsarkitekten. Sättet som de här tre landskapsarkitekterna sen väljer att färgsätta handlar mycket om vilken syn de har på färg och hur de väljer att arbeta med färg som verktyg vid gestaltning. Personlig stil och smak styr hur de väljer att hantera färg, om det är naturliga färgskalor eller klara tillsatta färger.

Synen på vad färg ska göra påverkar sättet att arbeta. Att jobba med enhetliga färgskalor eller med färg som accent är exempel på olika sätt men dessa kan också variera beroende på typ av miljö. Vad det är för plats och i vilken kontext den är i påverkar sättet landskapsarkitekter använda färg, inget är nödvändigtvis givet.

Färgen är en del av landskapsarkitektens grundläggande gestaltningsverktyg, allting har en färg även om det är en diskret färg. Ljus, material och form samspelar med färgen och bildar tillsammans uttrycket av helheten. Man kan därmed aldrig särskilja färg som en egen företeelse då upplevelsen av den ständigt påverkas av en rad faktorer.

Färg har visat sig vara ett starkt gestaltningsverktyg som kan belysa trender, attityder och inställningar till landskapsarkitektur i sättet som de används. För den gestaltande landskapsarkitekten är färgen ett uttrycksmedel som speglar stil, tid och rumsliga uttryck, färg är en av våra viktigaste uttryckssätt i vår gestaltning.

Del 3. Färgsättning av Bysistorget

Hur påverkas upplevelsen av en plats med förändrad färgsättning?

Vad tog jag med mig ifrån *Förstudien*

- Förståelsen mellan egenfärg och uppfattad färg
- NCS-systemet som verktyg
- Omgivningens påverkan på färgupplevelsen

Vad tog jag med mig ifrån *Samtal med tre landskapsarkitekter*?

Förståelse för färg som gestaltande grepp då:

- Allting har en färg
- Ljus, material och färg samspelar

Vetskap om att det finns personliga stilinriktningar efter vilka landskapsarkitekter färgsätter. Man kan exempelvis som samtalspersonerna arbeta med:

- klara färger eller naturliga materialfärger
- färg enhetligt eller med färg som accent

I denna del görs olika färgsättningar av Bysistorget med inspiration av det som kom upp i *Samtal med tre landskapsarkitekter*.

Här undersöks färgens påverkan på upplevelsen av Bysistorget.

NCS-systemet knyts ann till och ett försök att tillämpa detta görs.

Bysistorget

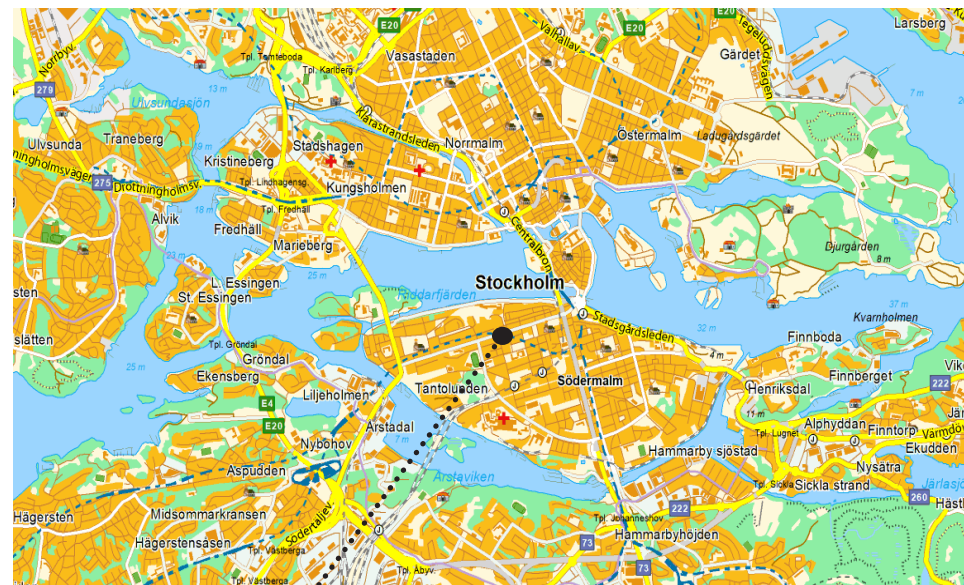
Stad: Stockholm

Stadsdel: Södermalm

Storlek: 0,4 hektar

Bysistorget är ett rektangulärt torg som ligger längs med Hornsgatan på Södermalm i Stockholm. Platsen ligger i anslutning till Bysistäppan, en mindre prydnadspark som anlades 1968. Torget är ett äldre torg som rustades upp 2004 av Tyréns och som då genom en trappa knöts samman med täppan. Namnet Bysis kommer från ett gammalt lokalt namn för området som i sin tur kommer av bysättningshäktet som förr i tiden låg i huset på Hornsgatan 82 intill torget.

Källor: (<http://www.dn.se/sthlm/bysis-har-skiftat-fran-tillhall-till-gron-oas>) och (<http://www.stockholm.se/OmStockholm/Forvaltningar-och-bolag/Stadsdelsforvaltningar/Sodermalm/Om-stadsdelsomradet/Torg-parker-och-gronomraden/>)

Bysistorgets placering i Stockholm

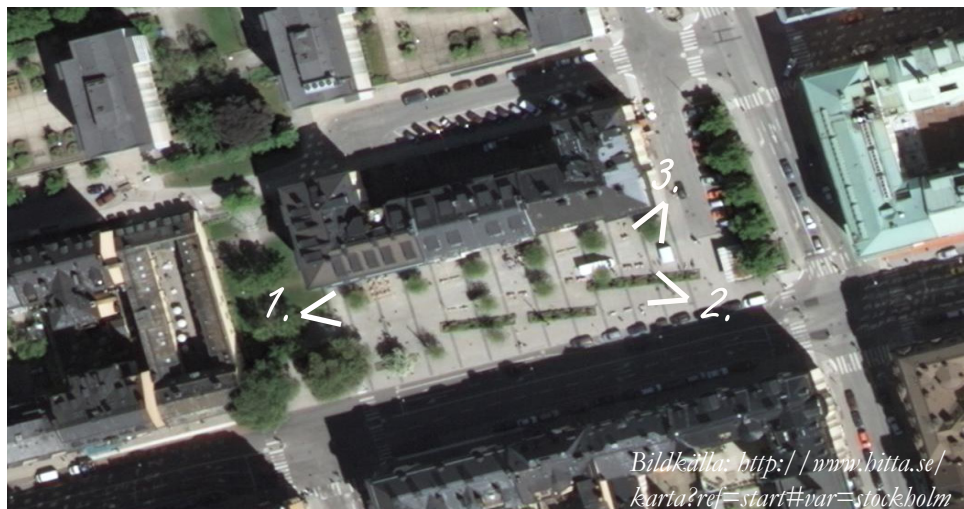
Bildkälla: <http://www.bitta.se/karta?ref=start#var=stockholm>

Varför valdes Bysistorget?

Bysistorget valdes som plats till färgsättningen och besvarandet av forskningsfrågan; *Hur påverkas upplevelsen av en plats med ändrad färgsättning?*

Detta för att torget hade ett centralt läge i staden och en storlek som gjorde den överskådlig ur en vinkel. Torget hade även mycket hårdgjord yta men också grönstruktur i form av träd och planteringar. Detaljrikedomen i form av objekt såsom bänkar, planteringslådor och lyktstolpar gjorde att det fanns många saker att arbeta med färgsättningsmässigt samtidigt som torgets ursprungliga färgskala var mycket neutral i sin gråton. Här fanns möjlighet att experimentera med färgsättningar på både detaljer och större ytor i ett avgränsat stadsrum.

Foton från Bysistorget

Bildkälla: <http://www.bitta.se/karta?ref=start#var=stockholm>

Fotopunkter

2.

1.

3.

Färgsättning av Bysistorget

Valda sätt att färggestalta

Utifrån slutsatserna ifrån samtalen där det visade sig att personlig stil hade stor påverkan på sättet att färgsätta, gjordes valet att ta med detta faktum in i färgsättningen. Det framkom efter samtalen att Drougge¹ och Andersson² representerade vad man skulle kunna kalla två olika sorters stiluttryck, något som gick igen tydligt i deras färgsättning. Med inspiration från dessa två gjordes vad som här kommer att kallas för en trendig färgsättning och en naturlig färgsättning. Färgsättningarna gjordes inte för att efterlikna något av Drougges eller Anderssons tidigare projekt utan skapades med inspiration ifrån de olika tankesätten kring färgsättning som utmärkte sig under samtalen. Detta för att hitta olika förhållningssätt till hur man kan färgsätta en miljö och på så sätt se hur upplevelsen av en plats förändras med ändrad färgsättning. Projektet av Pipilotti Rist i St. Gallen, Schweiz, nämndes under alla mina samtal som ett extremt exempel på färganvändning i stadsrum och av den anledningen valdes också detta färgsättningsalternativ att tas med. Att man inte kan särskilja färg från material framkom ur samtalen och också av den anledningen var det intressant att undersöka om man kan kunde göra en extrem färgsättning där endast färgen förändras men där originalmaterialen kvarstod och hur denna i så fall upplevdes och påverkade platsen.

1 Åsa Drougge, landskapsarkitekt, Nivå landskapsarkitekter, samtal 7 februari 2012..

2 Thorbjörn Andersson, landskapsarkitekt, Sweco architects, samtal 10 februari 2012.

Originalbild till färgsättningen

Trendig färgsättning

s. 82 *Färgsättning av Bysistorget, Stockholm*

Trendig färgsättning

Vad är en trendig färgsättning?

- Gult som central färg
- Färg som accent
- Accentfärger förankrade i omgivningen på flera nivåer
- Material som påmålas med färg
- Masseffekt på växtmaterial
- Hänsyn till den svenska finstilta traditionen

I detta färgsättningsexperimentet skulle endast färgsättningen på platsen förändras och rummets uppbyggnad skulle vara den samma, det som idag var viktigt för rumsligheten togs därför fasta på i arbetet med färgsättningen. Tanken kring vad som oftast sätts accentfärg på togs också med, att det var material som vi var vana att se färgade, såsom stål och trä. Slutsatsen som blev var att bänkarna var viktiga element att belysa då dessa följde torgets avlånga form samtidigt som de vände sig mot gatans liv, de var också naturliga mötespunkter att stanna upp på och vistas.

Bänkarnas rygg som var i trä fick en varm gul ton som gör dem till accenter i rummet. Metallramarna som höll ihop bänkarna fick en orange ton som fångats upp från närliggande fasader och mjukt smälte samman med den närliggande gula färgen utan att överta uttrycket. Accentfärger bör förankras genom att plocka de tas från omgivningen, här kommer en viss koppling därmed finnas samtidigt som den gula är den dominanta och självständiga färgen.

För att bänkarnas färg inte skulle kännas allt för malplacerad eftersöktes ett sätt att ta igen den gula färgen i något annat och på så sätt markera att det gula hör platsen till. Gula fågelholkar valdes att tas in på den här platsen för att på så sätt få upp det gula i höjddet att synas på håll, men också ge träden

en markering under vinterhalvåret då de står utan grönska. Fågelholkarnas gula färg matchades här helt med bänkarna.

Man kan göra allt för extrema färgmiljöer i Sverige då man ändå måste skapa en samstämmighet med omgivningen och att vi inte hade den färgsättningstraditionen, miljöer måste vara lite finstilta. Med detta i åtanke användes på resten av torget en mer grafisk gråskala som kontrast mot det gula. Planteringslådorna och räcken tonades ner i grått för att bilda mer neutrala avskiljande punkter. Den gråa färgen valdes att även ta med i markbeläggningen som tvära linjer, detta för att bryta upp rummets riktning som bänkarna förstärkt och skapa ett torg som från fasaden vänder sig utåt.

Som träd valdes en sort av körsbär för att få med masseffekten. Blommornas vita färg skapar här karaktär utan att färgmässigt skära sig eller konkurrera med den gula tonen. Gula tulpaner är också satta för att massblomma i planteringskärlen, en ny nyans av gult som införs under en mycket kort tid på året.

Med gula inslag och grafisk markbeläggning skapas här ett modernt stadsrum som genom sin färgsättning kommer ses som ett 2012-talets torg.

Naturlig färgsättning

s. 84 Färgsättning av Bysistorget, Stockholm

Naturlig färgsättning

Vad är en naturlig färgsättning?

- Användandet av naturens och materialens egna färger
- Naturliga färgkontraster och skiftningar
- Harmoni mellan platsens alla delar
- Inga upplockade färger från omgivningens arkitektur
- Inga påmålade färger

Färgerna här speglar naturens egen färgskala och inga påmålade eller konstgjorda färger används. Färgskalan skulle också kunna kallas för finstilt och platsens beständighet har tagits fasta på, att den ska tåla att man besöker den många gånger utan att man för den delen tröttnar. Bysistorget är dessutom i övrigt en livfull plats med många intryck som konkurrerar om uppmärksamhet.

Markmaterialet är en smågatsten i varmtonad granit, dels för att ljusa upp torget och tydligt särskilja det från omgivningens asfalt och dels för att skapa en mönstereffekt utböljande från fasaden så att torget vänder sig mot Hornsgatan. Under bänkarna är en mörk diabas lagd för att accentuera bänkarnas placering i rummet och markera skillnaden mellan den lugna mer detaljerade delen och den öppna passagen.

Bänkarna i sig är förhållandevis neutrala med naturfärgat trä som grånat och ramar bestående av cortenstål som har en naturligt roströd färg. Cortenstålet går också igen i planteringsbehållarna, den tillfälliga grönskan möter här det beständiga stålet, en kontrast i såväl färg som i textur.

Här skapas färgkontraster och tongångar utan att påmålade färger används. Markstenen, träet och stålet kommer naturligt att åldras och skifta utseende samtidigt som allt spelar med stadens befintliga färgskala. Inga färger tas in från omgivningen men de naturliga tongångarna passar in i Stockholms stadsmiljö samtidigt som platsen genom sitt uttryck särskiljer sig.

Träden är här helt gröna och har inte någon blomning men det kan tänkas att de under senare delen av året får en höstfärgning som går mot platsens rödbruna färgskala. Platsen ska hela tiden fungera i harmoni med sina olika delar och på så sätt skapa effekt, ingen enskild del ska ta det tydliga övertaget.

Perennerna som här blommar går i vitt för att bryta av mot det mörka cortenstålet samtidigt som rödbladiga klätterväxter binder ihop planteringen. Med vita blommor skapas en kontrastverkan mot de annars dova tonerna, en kontrast som uppmärksammar platsens färgskala. Att färgerna här skiftas över årstiderna är mycket troligt och sannolikt kommer det att finnas blomsterprakt här under hela växtsäsongen.

Med naturmaterialens lugna färger kommer torget naturligt skifta med tidens verkan, årstidernas påverkan och dygnets ljusförändring. Ett torg att återvända till.

Stadtlounge, S:t Gallen & Superkilen, Köpenhamn *- vad är det?*

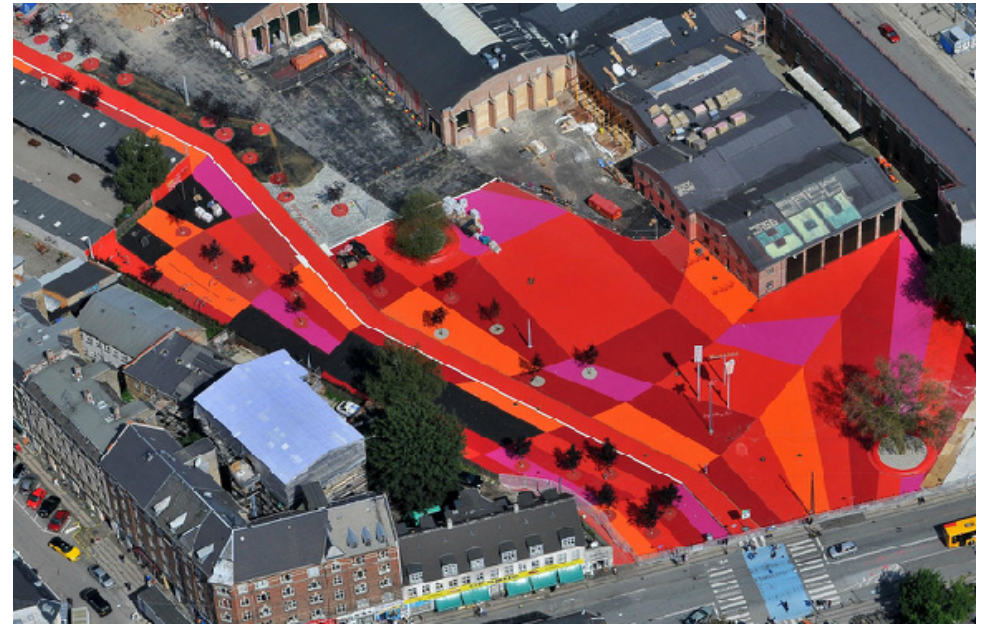
Bildkälla: <http://archlandscapes.com/wp-content/uploads/2009/11/Stadtlounge-St.Gallen-Landscape-Carlos-Martinez-2005-Europe-Switzerland-St.-Gallen01.jpg> (2012-05-15)

Stadtlounge

Konstinstallation av konstnären Pipilotti Rist i samarbete med arkitekten Carlos Martinez

Plats: S:t Gallen, Schweiz

Källa: <http://www.urbanecology.net/exemples/saint-gall/city-lounge-stgallen> (2012-05-15)

Bildkälla: <http://www.topotek1.de/#/de/projects/chronological/110> (2012-05-15)

Superkilen

Arkitektur, landskapsarkitektur och konstprojekt av arkitektkontoret BIG, landskapskontoret Topotek1 och konstnärgruppen SUPERFLEX

Plats: Nørrebro, Köpenhamn, Danmark

Källa: <http://urbanlover.wordpress.com/2012/04/12/superkilen/> (2012-05-15)

Extrem färgsättning

- inspirerat av Stadtlounge, Schweiz

samt Superkilen, Köpenhamn

Vad är en extrem färgsättning?

- Fristående färguttryck som bryter mot omgivande miljöer.

Under mina samtal togs och installationen Stadtlounge i St.Gallen upp som ett extremt färgsättningsexempel och i min studie kring färg stötte jag också på ett aktuellt exempel, Superkilen i Köpenhamn. Jag ville undersöka hur det kunde påverka upplevelsen av Bysistorget om man tog samma extrema färggrepp där som i dessa exempel.

Alla torgets fasta objekt samt dess mark färgades i tre olika varianter, rött, turkost och gult. Dessa färger valdes för att de är så långt från de naturliga färgskalorna som möjligt. Turkost valdes framför rent blått och rent grönt då de går att återfinna i antingen himmel och hav eller i växtlighet.

I denna färgsättning togs varken vegetation eller omgivning hänsyn till, detta gjordes som ett fristående uttryck och dess mening var att färgmässigt bryta av mot omgivande miljöer.

Här eftersträvades så extrema färger som möjligt men till skillnad från nämnda inspirationskällor så höll jag mig inom torgets vertikala gränser och berörde därmed inte fasaderna. Detta är ett val som gjordes då jag till allra största grad ville arbeta realistiskt med färgsättningen, även om den i detta fall åter igen är väldigt extrem. I de flesta fall kan inte vi landskapsarkitekter påverka fasadernas utseende och färg och det var med den utgångspunkten jag valde att färggestalta.

Det som förutom färgen lades till bilderna i denna färgsättning är grönska på träd och buskar. Detta gjordes för att de tidigare färgsättningarna i arbetet visas som om de vore på våren/sommaren och dessa förslag borde därmed ses under samma förutsättningar för att kunna jämföras.

*Extrem färgsättning
- Rött*

s. 88 *Färgsättning av Bysistorget, Stockholm*

*Extrem färgsättning
- Turkost*

*Extrem färgsättning
- Gult*

s. 90 Färgsättning av Bysistorget, Stockholm

Uppfattade NCS-färger

Uppfattade NCS-färger för Bysistorgets olika färgsättningar togs här ut genom inmätning med NCS-färgprover som lades direkt mot de utskrivna bilderna. Då varje föremål består av flertalet uppfattade färger med olika nyanser blir detta en väldig förenkling men som ändå pekar på ungefär vart föremålets färg befinner sig i NCS- färgrymd.

Då färgerna uppmättes utifrån ett redigerat och sedan utskrivet fotografi är det därmed de uppfattade färgerna och inte egenfärgerna som här tagits fram. De egentliga egenfärgerna som föremålen skulle haft om man mätt in dem i verkligheten skulle ha varit både mörkare och mer dämpade. (Fridell Anter & Enberg, 1997, s. 248)

Endast de föremål som i färgsättningen färgförändrades och där är viktiga element för upplevelsen uppmättes.

Färgcirklor och färgtriangler är framtagna genom internetsidan:
www.ncscolour.com (2012-03-27)

Hur de olika färgsättningarna upplevs

I samband med uppmätningen av de uppfattade NCS-färgerna så analyserades upplevelse av Bysistorget med de nya färgsättningarna. Genom att ta ut de uppfattade NCS-färgerna för Bysistorgets olika färgsättningar gavs en ytterligare förståelse för hur det färgsystemet fungerade då det gick att se och uppleva det. NCS-uppmätningarna gav desutom ett sätt att benämna färgen när de olika färgsättningarnas upplevelse analyserades. Med NCS-färgerna gavs en bekräftelse att den upplevda skillnaden mellan de olika ytor samt upplevelsen av deras kulörthet, svärta osv. inte var något som man enbart lurades att se.

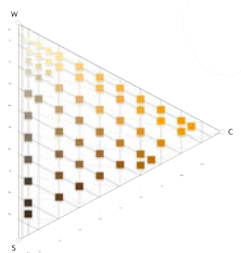
Hur de olika färgsättningarna upplevdes blev delvis subjektivt även om målet var att försöka hålla det så objektivt som möjligt och inte se till personliga preferenser. Det är genom studier i photoshop där färglager tändes och släcktes som denna färgpåverkan på rummets upplevelse utstuderats så det är under de förhållandena som upplevelsen av färgerna är här setts. Trots möjliga brister i uppmätningen ges likväl en antydning om hur platsen skulle se ut och kännas om dess färgsättning vore på någon av dessa sätt.

Den trendiga färgsättningens uppfattade NCS-färger på Bysistorget

Bänkyggar

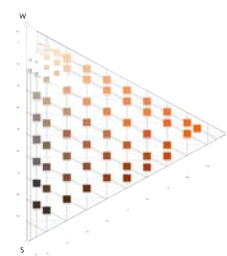
420R

Bänkramar

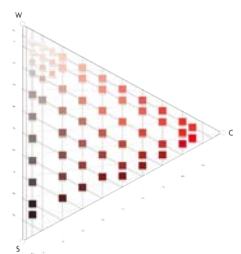
450R

Gråa markränder samt planteringsteringskärbl

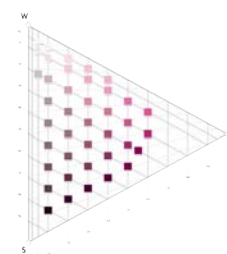
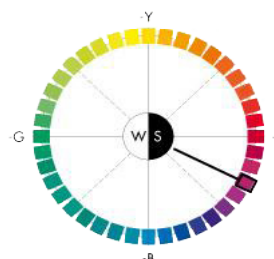
480R

Körsbärsblommor

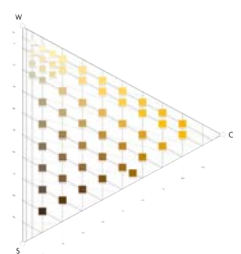
R30B

Gula blommor

410R

Hur upplevs den trendiga färgsättningen?

I den trendiga färgsättningen riktas blicken direkt mot de starkt gula bänkrbyggarna och gör att blicken följer deras rörelse i rummets längsriktning. Med en NCS-färg som ligger runt S1070- G90Y, alltså med 90% gulhet och 70% kulörthet, står de kraftigt ut mot omgivningens betydligt dovare färger. Man uppfattar dem därmed som det viktiga i rummet och tillsammans med de likfärgade gula holkarna bildar de punkter mellan vilka ögat rör sig.

Planteringsbehållarna framför bänkarna upplevs i sammanhanget mycket mörka med sin svärta på ca 50% och hade de gula tulpanerna inte funnits i dem hade de upplevts som en ointressant periferi och torget hade varit det som legat mellan bänkarna och den ljusa fasaden.

Tulpanerna har här en kulörthet som ligger runt 30% men med stark gulhet och lite svärta upplevs de i kontexten som ljusa. De förlänger torget att även inkludera planteringslådorna då blicken också söker sig till de klara blommorna.

De mörka linjerna i markbeläggningen hjälper till att markera rumslighet och får rummet att upplevas som en gemensam yta. Med kontrasterande avbrott i den ljusa beläggningen läser man av rummet som mindre avlångt och det skapar en känsla av att fasaden och planteringskärnen hör samman. Här blir färgkontrasten i svärta något man tydligt ser men då ränderna fortfarande bara är gråa smälter de in i helheten och bildar inga starka accenter.

De blommande körsbärsträden som skiftar i en vit/rosa/grå skala, men som i helhet upplevs som vita, gör torgets helhet ljusare men blir också ett karaktäristiskt element då vitt är en ovanlig färg i naturen (Fridell Anter & Enberg 1997, ss. 48-49) och således något vi människor reagerar på. Med sin svaga lilla ton av svärta, runt 5-20%, sammankopplas den till den ljusgråa marken och bildar en tak-mark-relation vilket sänker upplevelsen av höjden på rummet.

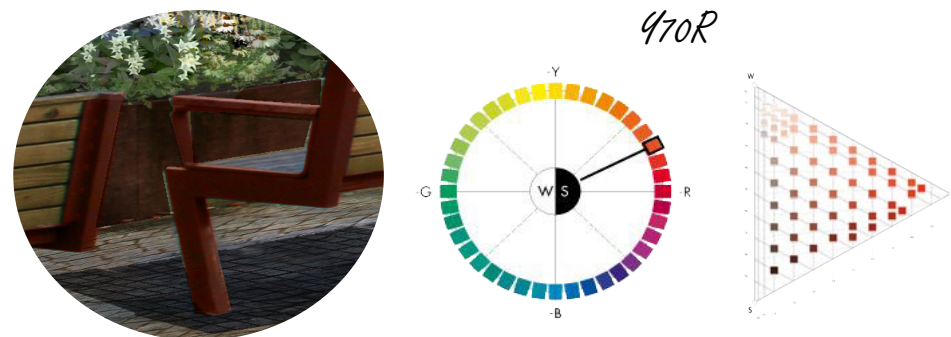
Trendig färgsättning

Den naturliga färgsättningens uppfattade NCS-färger på Bysistorget

Bänkyggar

Bänkramar

Markbeläggning smågatsten

Planteringsbehållare

Markbeläggning under bänk

Vita perenner

Hur upplevs den naturliga färgsättningen?

I den naturliga färgsättningen är den största accenten planterings vita perenner då de med svag svärta skapar kontrast i torgets beskuggade del. Den vita kanten bildar här tillsammans med den ljusa solupplysta fasaden två väggar mellan vilka torgets rum bildas.

Alla övriga delar av torget går i en färgskala med röda toner och i de flesta fall också med en större andel svärta, från ca 20-70%. Detta gör att platsen upplevs som en sammanhållen helhet då inga delar tar uppmärksamhet på bekostnad av andra. Inga större kontraster finns annat än ljus och skugga och heller inga oväntade färger som drar blicken till sig. Att torgets delar innehåller en rödhet gör också att de naturligt spelar med de bakomliggande beige/orangea fasaderna som också går i rött, färgskalan känns därmed naturligt placerad i stadsrummet.

Markbeläggningen har en varm ton som gör den inbjudande och dess ljusa färg med låg kulörthet, runt 10%, gör att markmönstret blir synligt och färgupplevelsen av de mörkare fogarna blir en del av färgsättningen. Med en tydlig skillnad mot omgivningens svartare asfalt bildar marken genom sin färg en tydlig avgränsning mot omgivningen.

Med den mörka diabasen under bänkarna, som till och med har en viss dragning mot blått, ges en tyngd och viss betoning på dessa då det blir ett i färg markant avbrott i markbeläggningen. Egna zoner bildas kring bänkarna i och med färgskillnaden vilket gör att man uppmärksammar dem mer.

Träden blir här påtagliga med sin kronstorlek och de gröna färgtonerna på bladen ökar rummets harmoniska känsla när man upplever det mot torgets röda färgskala. Då rött och grönt är komplementfärger (Sisefsky 1995, s. 95) så upplevs dessa passa bra ihop och de lyfter upplevelsen av varandra. Även om det därmed inte går att säga att det finns exakta komplementfärger i mötet mellan marken och trädens nyanser så inverkar det tydligt på upplevelsen av platsens färgkomposition.

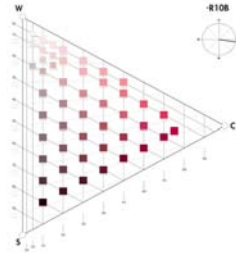
Naturlig färgsättning

De extrema färgsättningarnas uppfattade NCS-färger på Bysistorget

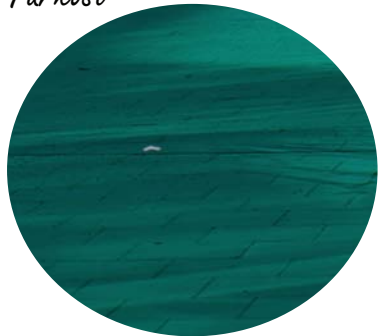
Rött

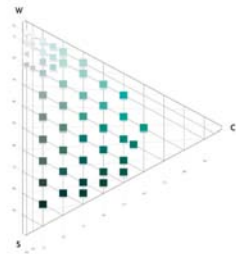
R10B

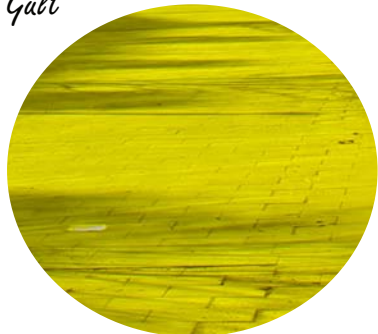
Turkost

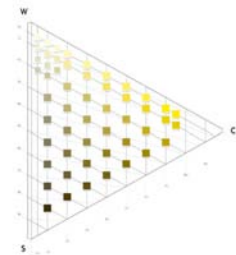
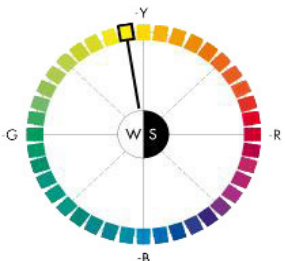
B50G

Gult

G90Y

Hur upplevs de extrema färgsättningarna?

I den extrema färgsättningen blir rummet helt påverkat av vilken färg som valts och inte lika mycket av att den faktiskt täcker hela golvytan. Här blir upplevelsen av just själva färgen det centrala men den landar samtidigt aldrig helt i platsen. Då de ursprungliga materialen endast färgförändras upplevs bilden av torget som onaturlig då materialen i verkligheten inte hade kunnat få exakt det färguttryck som där ses. I förlagorna som inspirerat denna färgsättning är de färgade partierna gjorda av gummiassfalt och det uttrycket går endast genom färgredigering inte går att få fram.

Den turkosa färgen upplevdes för mig som den minst konstiga i stadsrummet då den innehåller en stor mängd grönt, ca 50-70%, och om än den känns onaturlig så kan man känna igen tonerna ifrån naturen. Att fasaden i bakgrunden också går i turkost spelar också in i förankringen av färgen. Med sin blandning av gröna och blåa färgtoner upplevs torget lugnt och relativt behagligt, blått är ju en rogivande färg som fysiskt gör att vi känner oss lugnare (Rydberg 1999, ss. 65-68). Det gröna i färgen gör sedan den mer neutral då grönt är en färg vi inte reagerar nämnvärt på utan gör att våra ögon kan slappna av (Rydberg 1999, ss. 71-73).

Den gula färgen sticker tydligt ut med färgstyrka men inte med aggressivitet som den röda, det gula känns piggare mer än påträngande. Då egenfärgerna i naturen i stort sett alltid är gula (Fridell Anter & Enberg 1997, ss. 48-49) är vi också mera vana att se gult i vår miljö även det självklart inte är på det här extrema sättet. Växtmaterialet på torget innehåller i och med sin grönska gula färgandelar vilket skapar upplevelsen att den gula färgen smälter samman med omgivningen mer än att den står ut. Under vintertiden när blad och gröna växter inte längre skulle finnas på torget är det möjligt att färgen skulle upplevas som mer opassande på platsen.

Den röda färgen blir automatiskt den mest intensiva, den är stark och mycket påtaglig. Även om omgivande fasader innehåller röda toner ligger de för långt ifrån för att man ska uppleva en koppling i nyans. Att rött är den färg som vi snabbast, fysiskt reagerar på (Rydberg 1999, ss. 65-68) märks här väl då blicken direkt dras mot det röda golvet och omgivande fasader, gator och människor knappt läggs märke till. Rött skapar entusiasm men kan också orsaka stress (Rydberg 1999, ss. 71-73) och det blir på det här torget tydligt när det röda får så stort utrymme.

Hur påverkas upplevelsen av en plats med ändrad färgsättning?

I färgsättningsexperimentet användes exakt samma fotografi av samma plats. Inget som fanns på platsen redigerades bort utan det enda som förändrades var platsens färgsättning, likväl upplever man här mycket olika miljöer.

Det som färgen tycks göra är att styra vår uppmärksamhet mot olika objekt på torget som gör att vi i de olika färgsättningarna upplever olika element och rumsligheter fast vi egentligen tittar på samma fysiska plats. Färger som kontrasterar antingen genom sin kulör eller sin nyans och därmed står ut från omgivningen blir det första vi ser. Färger med hög kulörthet och låg svärta blir extra påtagliga och klara då de ligger långt ifrån stadens övriga färgskala. De element som får dessa utstickande färger blir därmed rummets accenter och på så sätt också det som man upplever som centralt och karaktärsfullt på platsen. När torget däremot går i en samlad färgskala blir betoningen på själva rummet tydligare och de olika delarna mindre.

Färgers samspel har en sammanbindande effekt som gynnar rumsligheten och kan få den att upplevas olika beroende på hur färgerna placeras och hur utmärkande de är. Blicken tycks röra sig mellan starka färgklickar som fångar fokuset och ytorna som är emellan dem uppmärksammas då speciellt. Vid mer sakta övergående färgskalor så kommer rummet som helhet och dess detaljer mer att ses då inget enskilt objekt drar till sig uppmärksamheten.

Färg har stor betydelse för hur en plats upplevs och kan beroende på hur det används rikta vår uppmärksamhet och på så sätt påverka den uppfattade rumsligheten. Då färg är ett sådant kraftigt uttrycksmedel kan det lätt skapa karaktär och identitet åt en plats och enbart med färg kan man särskilja eller koppla samman en plats med omgivande miljö. Färg skapar tillsammans med form och funktion våra vistelsemiljöer men det är oftast färgen som påverkar hur vi sedan upplever och läser av dem.

Del 4. Min egen färgsättning

Färgsättning av Lumatorget, Stockholm

Denna del är ett resultat av de tankar och funderingar som uppkommit under arbetes gång. Här sammanfattas och används den kunskap som jag under arbetet har införskaffat mig.

Här formuleras vad som krävs för att göra en bra färgsättning. Detta är tänkt att fungera som en checklista vid färgsättning av offentliga, urbana miljöer.

En färgsättning görs även som en fallstudie där jag själv formulerar mina tankar kring färgsättning och gör ett försök till att förstå vad en bra färgsättning egentligen är för att kunna revidera checklistan.

Vad tog jag med mig ifrån *Förstudien*?

- Förståelsen för färg som ett verktyg för gestaltning
- Omgivningens påverkan på färgupplevelsen

Vad tog jag med mig ifrån *Samtal med tre landskapsarkitekter*?

- Insikten om personlig stil och hur den påverkar ens färgsättningsval

Vad tog jag med mig ifrån *Färgestaltning av Bysistorget, Stockholm*?

Vetskap om att:

- en samlad färgskala betoner rummet
- ögat rör sig mellan olika färgaccenter
- ett objekt med kontrasterande kulör drar uppmärksamheten till sig
- en hög kulörtäthet och låg svärta kontrasterar mot stadens kulörer
- man bör välja om platsens färger ska kontrastera mot eller samspela med omgivningen

Checklista - Hur gör man en bra färgsättning?

Har du tagit hänsyn till:

Att ge färg prioritet i projektet?

- ☐ - att få med färg tidigt?
- ☐ - att få med färg som en medveten del av gestaltningen?

Färgsättningens syfte?

- ☐ - Vad färgen ska göra?
- ☐ - Vad som är viktigt för platsen?
- ☐ - Vad som ska betonas?
- ☐ - Vad som ska nedtonas?
- ☐ - Vad som ska bindas samman?
- ☐ - Vad som ska separeras?

Platsens funktion?

- ☐ - Vad det finns för aktiviteter på platsen?
- ☐ - Vilken funktion platsen har i staden?
- ☐ - Om det kommer tillkomma lösa föremål?
- ☐ - Vilka säsonsaktiviteter som kommer att finnas?

Platsen och omgivningens historia?

- ☐ - Vad som har funnits på platsen tidigare?
- ☐ - Vilken funktion platsen tidigare haft?
- ☐ - Ifrån vilket år platsen är?
- ☐ - Vilken sorts funktion stadsdelen har och har haft?
- ☐ - Vilken stilepok som dominerar stadsdelen?

Checklista - Hur gör man en bra färgsättning?

Har du tagit hänsyn till:

Landskapet och naturen?

- ☐ - I vilken del av landet platsen ligger?
- ☐ - Vilken landskapstyp som dominerar?
- ☐ - Vilket klimatet är?
- ☐ - Åt vilket väderstreck platsen vänder sig?
- ☐ - Vad för typ av vegetation som finns i platsens närhet?

Hur den utvalda egenfärgen kommer uppfattas på platsen?

- ☐ - Hur upplevelsen av färgen kommer att påverkas av dagsljuset?
- ☐ - Hur upplevelsen av färgen kommer att påverkas av belysningen?
- ☐ - Hur upplevelsen av färgen kommer att påverkas av väta?
- ☐ - Hur upplevelsen av färgen kommer att påverkas av snö?
- ☐ - Hur upplevelsen av färgen kommer att påverkas av närliggande byggnader?
- ☐ - Hur färgen kommer att åldras?

- ☐ Har du tagit dig tid att göra färgförsök i full skala på platsen?

Vald plats att färggestalta: Lumaparken

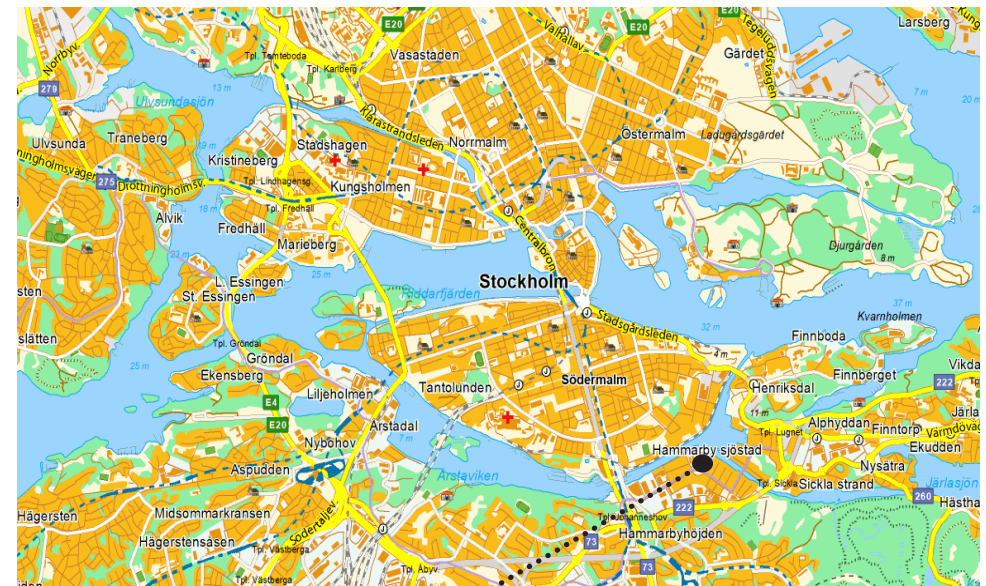
Stad: Stockholm

Stadsdel: Hammarby Sjöstad

Lumaparken är ett halvcirkelformat parktorg som ligger mitt i Hammarby allé i Hammarby Sjöstad, Stockholm. Parken korsas av tvärbanan och i dess mitt finns stationen Luma.

Parkens ena del består av en lätt triangelformad torgyta som kantas av rader av körsbärsplanteringar. På andra sidan finns en öppen pelouse som slutar i en amfiteaterformad sittplats. Namnet Lumaparken kommer ifrån Luma glödlampsfabrik som tidigare låg i området och som också har gett namn åt stadsdelsområdet

Källor: Sveriges arkitekter. 2004. Nyheter. Betongpris till Luma (online), tillgänglig via: <http://www.arkitekt.se/s11923> (2012-04-27) & Wikipedia. 2012. Luma. (online), tillgänglig via: <http://sv.wikipedia.org/wiki/Luma> (2012-04-10)

Lumaparkens placering i Stockholm

Bildkälla: <http://www.bitta.se/karta?ref=start#var=stockholm>

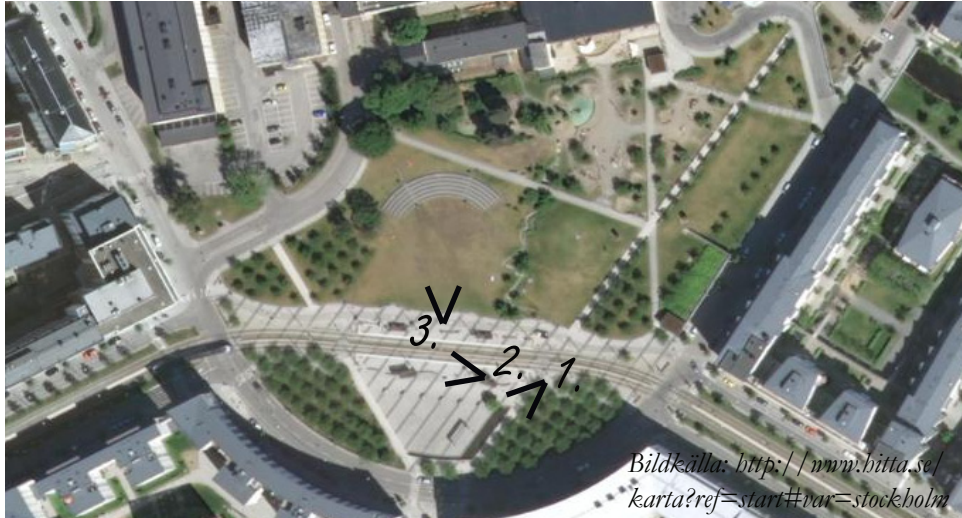
Varför valdes Lumaparken?

Lumaparken valdes som plats för min egen färgsättning då den var belägen i en av Stockholms absolut nyaste stadsdelar och jag hade en önskan om att arbeta med en mer modern miljö utan allt för många historiska aspekter att ta hänsyn till. Där fanns den historiska Lumafabriken och området var en gammal fabriksmiljö men själva parken och mycket av dess omgivning kunde ändå klassas som nybyggt.

Parken var även en plats som hade såväl hårdgjorda ytor som växtmaterial, olika faktorer fanns därmed att arbeta med och ta hänsyn till.

Med sitt centrala läge i stadsdelen var platsen välanvänd och fyllde flera viktiga funktioner för de närboende. Min upplevelse var att den saknade ett gestaltat färguttryck som gjorde sig märkbart på platsen.

Foton från Lumaparken

Fotopunkter

Checklistan applicerad på Lumaparken

Inventeringsresultat att ta hänsyn till i färgsättningen:

Platsens funktion

Parken som delvis är ett torg är en nod för tvärbanan och således en plats dit många människor söker sig. Med sin stora yta i förhållande till omgivningen blir det också en plats man ofta passerar, färgsättningen bör därför inte vara en som man kan tröttna på. Parken är även en plats för vila och umgänge både på grönyta och på det hårdgjorda torgets bänkar, här sitter man för att kunna betrakta omgivningen och människorna. På den torglika ytan finns även stånd med blomster- och fiskhandel som med sina tillfälligt starka färger påverkar torget.

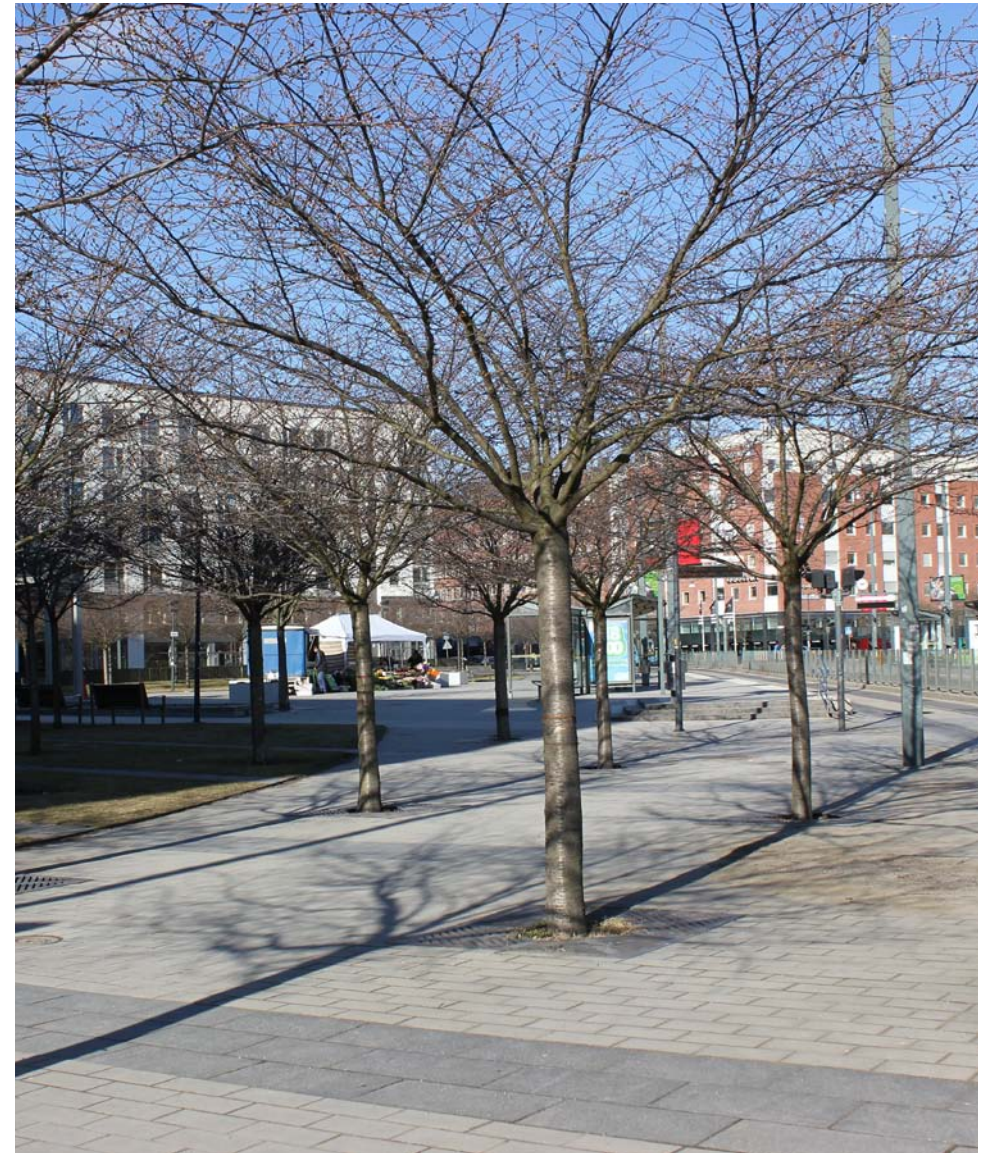
Platsen och omgivningens historia

Lumaparken är idag en central plats i hjärtat av Hammarby sjöstad, en av Stockholms nyaste stadsdelar. Området präglas av 2000-talsbebyggelse i nyfunktionalistisk stil men enstaka äldre industrilokaler finns också som vittnar om områdets forna användning, bland annat den nu nedstängda glödlampsfabriken Luma. Stadsdelen är tätbyggd i rutnätsskvarter med luftiga alléer och det finns ofta visuell närhet till vatten. Färgskalorna i omgivningen är i stort mycket ljusa med många toner av vitt och grått.

Landskapet och naturen

Parken består till stor andel av gräsmatta och präglas också av de många rader av körsbärsträd som är planterade längs med de rundade kanterna. Körsbärssorten *Prunus avcolade* ger ett dominerande intryck på parken med sin rosa massblomning i maj. Under sommaren kommer de att övergå i mer stillsamt grönt för att sedan ge en mild höstfärgning. Längre upp i parken finns ask och björk samt inplanterad valnöt. Hela platsen ligger i ett mälardalskt sprickdalslandskap med närhet till Mälarens vatten och skärgårdsmiljöer.

s. 104 *Min egen färgsättning*

De många körsbärsträden påverkar starkt platsens utseende och färg

Checklistan applicerad på Lumaparken

Färgsättningens syfte

Färgsättningens syfte var att skapa ett mer uttrycksfullt stadsrum . En plats som är anpassad för årstidernas skiftningar, en plats att återvända till och upptäcka på nytt.

I färgsättningen valde jag därför att fokusera på den hårdgjorda, torglika delen av parken då det var där den största förändringen var möjlig att skapa med enbart färg som verktyg. Trädens sort valdes att inte ändra på då de var en sådan tydlig del av grundgestaltningen. Deras färgvariation har istället tagits hänsyn till och setts som en tillgång.

Vad är viktigt för platsen och vad ska färgen göra?

Platsen hårdgjorda material var helt i gråskala och inga större kontraster kunde upplevas, detta var något som jag kände gav en monoton och slätstruken känsla. Med tanke på platsens betydelse för stadsdelen så ville jag ändra på detta och skapa en mer karaktärsfull färgskala men som ändå inte tog övertaget från platsens starka former.

Sittmöjligheter i form av bänkar fanns på torget men dessa syntes dåligt då de smälte in i bakgrundens gråa toner. Deras kalla intryck var något jag ville förändra och lyfta fram de tydligare som objekt i rummet.

Planteringslådornas vita färg kändes lösryckt och kall, här behövdes en textur och materialkänsla tas in för att ge grund åt säsongsplanteringarna.

Befintlig situation

Gråskala

Omärkbara sitttytor

Kall och plastig känsla

Lösning som svarar mot checklistan!

Jag valde efter att ha gått igenom checklistans punkter att spela på Sjöstadens ljusa färgskala men förstärka färgkontrasterna och skapa en tydligare rumslighet på torgsytan. Med tanke på trädens färgförändringar, tvärbansans behov av uppmärksamhet och det faktum att detta var en relativt stor yta så ville jag hålla färgskalan lågmäld och fokusera på det viktiga i rummet, torgytan, sittmöblerna och växtmaterialet.

Sammanfattning:

- Behålla körsbärsträden och se dem som en tillgång
- Mer platsskapande färgtoner
- Lyfta fram sittplatser
- Textur och materialkänsla på planteringslådorna
- Ljus färgskala men som förstärker rumslighet och riktningar

Originalbild till färgsättningen av Lumaparken

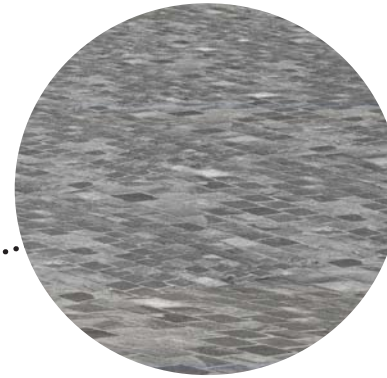
Min egen färgsättning av Lumaparken

Min egen färgsättning av Lumaparken

Det första jag valde att fokusera på var själva torgytan som jag ville skulle få en tydligare identitet och särskilja sig ifrån de omgivande gångvägarna. Torget skulle vara en plats för uppehåll mer än passage. Jag valde här att ta in en mönstrad markbeläggning för att få känslan av en enhetlig yta utan specifik riktning. Med tanke på att det är en stor yta så ville jag inte ha någon kraftig färg på markmaterialet utan det fick gå i en gråskala men med stora skiftningar, ifrån ljust vitt till mörkt grått. En melerad känsla skapas här då på torget som ger ett distinkt uttryck för platsen men utan att för mycket konkurrera om uppmärksamheten med aktiviteterna som sker på torget. Marken blir framför allt en yta.

Då Hammarby sjöstad har en ljus färgskala i sin stadsdel så ville jag bygga vidare på den då detta var en sådan central plats. Det ljusaste partierna från torgmönstret togs upp och lades dels på de hårdgjorda gånger som går längs med trädraderna i gräsmattan och dels på de raka gångstråk som ramar in torget och med siktlinjer binder samman det med parken på andra sidan tvärbanespåret. En mörk fris lades också utmed gångbanan för att allt mer förstärka den riktningen och skapa en gräns mellan passage- och uppehållszonen.

Bänkar är en platser man naturligt ska vilja slå sig ned på och de bör därför också upplevas som inbjudande. För att göra dem mer mentalt tillgängliga fick de en varm träfärg och deras stommar gjordes mörkare för att få upp kontrasten mot det ljusare underlaget och faktiskt synliggöra dem. Istället för att smälta in blev de diskret men påtagligt framhävda.

Planteringsbehållarnas tidigare vita färg är helt utbytt och istället är de nu gjorda av ärgad brons. Jag valde här ett åldrande material att möta säsongsväxternas förgänglighet. Med ett metalliskt utseende förs tankarna till de gamla industriområdena och Stockholms gamla takåsar. Med sin grönturkosa färg bryter de av den svartvita skalan och bildar tillsammans med växtligheten Lumaparkens kulörta accentinslag.

Med fokus på rumslig struktur skapas här en färgsättning som förstärker de befintliga formerna och lyfter fram parken som rum för olika aktiviteter, rörelse och vila, detalj och helhet. Växtligheten tas stor hänsyn till på detta parktorg som lyfter upp Sjöstadens givna färgskala i sitt centrala stadsrum.

Min egen färgsättning över året

Då Lumaparken just till stor del är en park och att valet av träd i detta fall starkt påverkade mitt val att färgsätta så valde jag att också visa upp hur den kommer se under årstidernas skiftningar, detta för att visa på själva tanken med min färgsättning. Som tidigare nämnts har väder och ljus en stor inverkan på hur färger uppfattas och detta är något jag tagit stor hänsyn till i mina färgsättningsval.

Detta är en plats där många passerar, tvärbanan stannar och där det finns varierande torghandel. Med många intryck krävs en lugnare färgmiljö där aktiviteterna får ta platsen i anspråk.

Färgvalen är subtila och det är val som medvetet gjordes, här får körsbärsträden och den omgivande miljön spela en viktig roll, någonting som platsen klarar av då den formmässigt är mycket stark i sitt uttryck.

Med få element skapas en karaktärsfull men harmonisk miljö som ger en variation under året.

*Här följer hur min färgsättning skulle
se ut på platsen över året:*

Vinter

På vintern

- bänkarnas varma färg inbjuder till vistelse årstiden till trots
- planteringsbehållarna utmarkerar sig mot den vita snön
- markbeläggning melerande effekt spelar med den vita snön

Vår

På våren

- de blommande träden kräver sitt utrymme i parken
- det starka vårljuset betonar gångarnas och markens vitthet
- vårlökar fångar upp färgerna från träden och förankrar tonerna på den hårdgjorda ytan

På sommaren

- det varma ljuset lyfter fram bruna toner i markbeläggningen
- bänkarna blir tydliga målpunkter då deras färg blir framträdande mot den gröna
- planteringsbehållarna matchar sig med den omgivande grönskan men upplevs något blåare i jämförelse

På hösten

- trädens höstfärg tar över rummet
- planteringsbehållarna bildar en motsatsfärg till det orangea
- bänkarna smälter in mer mot träden med sina rödbruna färger
- de vita gångarna bildar kontraster mot naturens mörknande färger

Slutsats - Revidera checklistan

Efter att jag själv gjort en egen färgsättning av Lumaparken utefter den skapade checklistan och därmed fått testa på den så upptäckte jag nya saker som också var viktiga. Checklistan behövde revideras för att kunna besvara frågan, *Hur gör man bra färgsättning?*

Punkter jag fann som var extra viktiga:

Platsen som utgångspunkt

Jag kom fram till att det var det viktigt hur omgivningen såg ut, vad den hade för funktioner och under vilken tid den var byggd. Jag ansåg inte att landskapsarkitekturen nödvändigtvis måste anpassa sig efter omgivningen men att man måste ha ett medvetet ställningstagande till den och kunna se vad som är platsens roll i helheten. Platsen och dess förutsättningar är det som måste bestämma färgsättningen och det går inte innan att ha tankar om att någon specifik färg vore spännande att jobba med.

Hänsyn till naturen

Att kunna se vad den omgivande naturen hade för naturlig färgskala visade sig viktigt. Det gäller även kringliggande befintliga planteringar som ju ingår i områdets grönstruktur och påverkar minst lika mycket. Jag kände att en plats färgsättningen och naturens färger måste kunna förstärka varandra. Detta kan ske både genom kontrast, sammansmältning eller kanske genom att färgerna skär sig, det är beroende på vilket uttryck man söker. Jag ansåg dock att man inte kan ignorera naturen eller endast se den som en grön prydnad, en god färgsättning arbetar med naturen som en del av helheten.

Funktionsanpassad

Färg är inte något fristående, det hänger ihop med formen och funktionen. Då färg visat sig vara det som riktar uppmärksamheten måste färgsättningen göras med tanke på funktionen. En funktion kan självklart vara något så enkelt som ren estetik men oftast har saker som ska vara estetiska också andra funktioner. Vill man därmed uppmärksamma något specifikt, skapa en särskild rumslighet eller förmedla en utvald känsla på en plats måste man enligt mig också se färg som något funktionellt.

Material och färg

Relationen kring material och färg kom upp både i min förstudie och under mina samtal och jag insåg att man inte kunde skilja dessa ifrån varandra. Många naturmaterial har ju specifika färger som ser ut som de gör och som naturligt ändrar färg när de åldras. Det finns också konstgjorda material som man kan ha i kraftigare färger och sen även naturliga material som det går utmärkt att täcka med färg. I alla alternativ finns det dock en relation mellan färgen och materialet som jag kom fram till var viktig då vi människor faktiskt läser av material lika mycket som färg och de påverkar uttrycket av varandra.

Färg som syfte

Att färgen i en gestaltning måste ha ett syfte var en av de viktigaste sakerna som framkom ur färgsättningsexperimenten av Bysistorget och det var för mig en av det mest grundläggande. Man kan inte bara göra en färgsättning för att den är fin eller modern, själva tanken kring vad den ska göra måste finnas där och sen kan resultatet av det självklart sen uppfattas som fint. Färg bör komma med tidigt i projektet och vara en del av utformningen precis som funktionslösningarna och de formerna de tar. Man kan för mig aldrig enbart ta in färg på slutet av ett projekt enbart för att ha med färg. Färg är en del av våra miljöer och vår upplevelse och den måste precis som annat i vårt gestaltande skapas med ett genomtänkt syfte.

Har gör man en bra färgsättning?

- Reviderad checklista

Har du tagit hänsyn till:

Att ge färg prioritet i projektet?

- ☐ - att få med färg tidigt?
- ☐ - att få med färg som en medveten del av gestaltningen?

Färgsättningens syfte?

- ☐ - Vad färgen ska göra?
- ☐ - Vad som är viktigt för platsen?
- ☐ - Vad som ska betonas?
- ☐ - Vad som ska nedtonas?
- ☐ - Vad som ska bindas samman?
- ☐ - Vad som ska separeras?
- ☐ - Att färgen är en del av funktionslösningen?
- ☐ - Vilken känsla ska färgsättningen skapa?
- ☐ - Om färgsättningen uppfattas som tilltalande?

Platsens funktion?

- ☐ - Vad det finns för aktiviteter på platsen?
- ☐ - Vilken funktion platsen har i staden?
- ☐ - Vilken funktion har området och omgivningarna?
- ☐ - Om det kommer tillkomma lösa föremål?
- ☐ - Vilka säsonsaktiviteter som kommer att finnas?
- ☐ - Vilka centrala byggnader som finns i platsens närhet?
- ☐ - Vilket formuttryck platsen har?

Platsen och omgivningens historia?

- ☐ - Vad som har funnits på platsen tidigare?
- ☐ - Vilken funktion platsen tidigare haft?
- ☐ - Ifrån vilket år platsen är?
- ☐ - Vilken sorts funktion stadsdelen har och har haft?
- ☐ - Vilken stilepok som dominerar stadsdelen?
- ☐ - Vilken stilepok dominerar det direkta närområdet?

Landskapet och naturen?

- ☐ - I vilken del av landet platsen ligger?
- ☐ - Vilken landskapstyp som dominerar?
- ☐ - Vilket klimatet är?
- ☐ - Åt vilket väderstreck platsen vänder sig?
- ☐ - Vad för typ av vegetation som finns i platsens närhet?

Materialet i relation till färgen?

- ☐ - Hur texturen kommer påverka färgupplevelsen?
- ☐ - Hur strukturen kommer påverka färgupplevelsen?
- ☐ - Om materialet kan påmålas?
- ☐ - Vad materialet har för ursprunglig egenfärg?

Hur den utvalda egenfärgen kommer uppfattas på platsen?

- ☐ - Hur upplevelsen av färgen kommer att påverkas av dagsljuset?
- ☐ - Hur upplevelsen av färgen kommer att påverkas av belysningen?
- ☐ - Hur upplevelsen av färgen kommer att påverkas av väta?
- ☐ - Hur upplevelsen av färgen kommer att påverkas av snö?
- ☐ - Hur upplevelsen av färgen kommer att påverkas av närliggande byggnader?
- ☐ - Hur färgen kommer att åldras?
- ☐ - Hur färgsättningen ska förvaltas?

- ☐ Har du tagit dig tid att göra färgförsök i full skala på platsen?

Diskussion

Diskussion

Arbetets syfte

Syftet med det här arbetet har varit att lyfta frågan kring färgsättning och dess plats i landskapsarkitekturen. Jag ville medvetandegöra färgens betydelse för upplevelsen av urbana miljöer och hur vi som landskapsarkitekter kan använda oss av färg i vår gestaltning.

Mitt resultat

Återkoppling och tankar kring *Samtal med tre landskapsarkitekter* och frågeställningen - *Vilken roll spelar färgsättning för den gestaltande landskapsarkitekten?*

Färgen spelar en viktig roll för landskapsarkitekten

Under mina samtal med de tre utvalda landskapsarkitekterna så framkom det att det finns en stor medvetenhet kring färg inom yrket idag, 2012. Detta gladdde mig mycket då vi inte under utbildningen inte berört denna fråga i, vad jag har upplevt, någon större utsträckning och inte heller i litteraturen verkar det vanligt att man tar upp färg ur ett landskapsmässigt perspektiv. För de tre personerna som jag samtalade med fanns ändå dessa tankar alltid med och kanske är det något vi inom yrket lär oss automatiskt när vi också lär oss att läsa av och analysera vår omgivning.

Det faktum att faktorer som material, ljus och omgivningen spelade roll i en färgsättning hade jag till viss del förväntat mig men jag trodde inte att den personliga stilen och synen på färg skulle vara så avgörande för färgsättningsval och därmed för utformningen av våra offentliga miljöer.

Olika personer och kontor har olika inriktningar vad det gäller att arbeta med färg och detta skapar en spridning inom branschen där man helt enkelt har olika sätt att hantera färg som gestaltande verktyg. Var de olika synsätten sen kommer ifrån är inte lika lätt att säga, det kan mycket väl handla om enskilda personer eller arbetsgruppers stilideal som reflekteras i arbetena de sedan gör.

Tanken kring färg finns där men man reflekterar kanske inte kring det på så sätt att man frågar sig varför man färgsätter som man gör. Att man sedan placerar sig i en kategori där man tillhör de som använder färg på det ena eller det andra sättet är ingenting man medvetet väljer eller söker sig till. Detta innebär dock att de projekt man gör får ett visst uttryck beroende på vilken stil som man inplacerar sig i och vad man själv finner tilltalande.

Stil och smak, men för vem färgsätter vi?

Att anlita en viss landskapsarkitekt betyder även att man får med dennes åsikter kring gestaltning och däribland färg. Vilken syn landskapsarkitekten har på färg kommer att påverka hur denne väljer att hantera en plats, en beställare bör därmed vara medveten om hur personen eller kontoret brukar arbeta och vilket deras synsätt på färg är. Detta synsätt och sätt att arbeta är ju också det som skapar en profilering och ett utmärkande för en person eller ett kontor, färg är likaväl som form ett sätt att visa vem man är som landskapsarkitekt.

Att olika landskapsarkitekter färgsätter olika kan vi alltså konstatera och därmed skulle samma plats troligen få olika färguttryck beroende på vem det var som färgsatte den. Vi landskapsarkitekter är de som utformar och också färgsätter de offentliga miljöerna och vi gör detta med målet att det ska bli så lyckat som möjligt men när det gäller färg så kommer också frågan om smak in. Landskapsarkitekter har bevisligen olika åsikter kring färgsättning men de människor som nyttjar dessa miljöer tycker också olika kring färg. Så för vem färgsätter vi? Landskapsarkitekterna bestämmer färg men det är sedan brukarna som nyttjar platsen. Många närboende eller passerande måste vistas på platserna som skapas oavsett om de tycker om dem eller inte. Självklart måste vi kunna få rita karaktärsstarka miljöer som vi efter analyser kommit fram till fungerar bra i sammanhanget. Alla människor tycker olika kring färg och det är närapå omöjligt att tillgodose allas åsikter men jag tror att vi aldrig heller får glömma dessa åsikter. Som färgsättare måste man ta den breda massans olika åsikter till sig och inte enbart se till sin egen stil och smak. De som använder våra offentliga miljöer är de som också ska tycka om dem och uppleva dem som platser de faktiskt vill vistas på.

Återkoppling och tankar kring *Färgsättning av Bysistorget* och frågeställningen
- *Hur påverkas upplevelsen av en plats med ändrad färgsättning?*

NCS som verktyg

I och med färgsättningen och analysen av Bysistorget så tog jag tillfället att också testa på NCS-systemet som verktyg och språk. Jag förstår att mitt tillvägagångssätt hade sina brister men jag kände samtidigt att jag lärde mig mycket om systemet användbarhet, inte minst om noggrannheten den skapar. Det var för mig intressant att få prova på detta även om jag såhär i efterhand är osäker på hur mycket det påverkade mitt arbete. Det är möjligt att mina analyser av de olika färgsättningarna hade kunnat göras utan att jag hade gjort en NCS-uppmätning.

Jag känner inte heller till hur etablerat NCS-systemet är hos svenska landskapsarkitekter och det var inte heller mitt syfte att undersöka det i det här arbetet men jag hoppas att detta är ett verktyg som yrkesverskamma verkligen har tagit till sig. Jag hoppas att de i så fall också har förstått svårigheten med att välja ut en passande NCS-färger när det är så många faktorer ute på den verkliga platsen som kommer att påverka hur de utvalda egenfärgerna sedan upplevs. Själva systemet och forskningen kring den är relativt ung och jag tror att färg som verktyg vid gestaltande är någonting som man först på senare år i branschen har börjat uppmärksamma. För mig gav NCS-systemet ytterligare en dimension kring mina färgval då jag på ett mätbart sätt kunde se skillnader och likheter mellan dem. Jag hoppas att kunna ta med mig som arbetssätt även under mina yrkesverksamma år.

Fotomontage – steget före provfärgsättning?

I min Färgsättning av Bysistorget men också i Min egen färgsättning så gjorde jag ändrade färgsättningar genom fotomontage i Photoshop. Detta kan naturligtvis aldrig bli helt realistiskt då man mister det mesta av vädrets och ljusets växlande påverkan. Även vinkeln blir mycket begränsad när man inte får en upplevelse av rummet i 360 grader.

Det man däremot får är en snabb uppfattning av vad som skulle vara en möjlig färgsättning eller vad som inte skulle vara det. I Photoshop kan man snabbt ändra nyans, intensitet och transparens på färger och man kan därmed snabbt avgöra vad som möjligen skulle fungera på platsen. Jag tror att detta kombinerat med uppbyggnader i SketchUp skulle kunna vara ett möjligt tillvägagångssätt i som ett test innan man går vidare och gör provfärgsättningar. Jag blev själv förvånad över hur tydligt färger kunde påverka en plats och man kan genom detta i ett tidigt stadium lyfta den viktiga färgfrågan och göra

Återkoppling och tankar kring *Min egen färgsättning* och frågan
- *Hur gör man en bra färgsättning?*

Vad är egentligen en bra färgsättning?

Efter att ha besvarat mina frågeställningar i arbetet dök det upp nya funderingar. Frågan hur man gör en bra färgsättning försökte jag besvara genom att samla den kunskap jag fått genom mitt arbete, frågan är fortfarande dock svår och svaren i grunden generella. Det finns mycket man behöver tänka på vid en färgsättning och checklisten jag skapade är en början på en djupare förståelse för vad man behöver tänka på och ta hänsyn till. Dessa punkter har sina svagheter då de kräver att den som färgsätter gör noggranna och korrekta analyser utifrån dem. De ger endast en fingervisning om vad som bör tänkas på, det är sedan upp till individen att tolka och här åter igen kommer värderingar och personliga åsikter in, vad som är en korrekt analys är inte lätt att säga. Jag tror dock att det är viktigt att lyfta frågan och börja se på de faktorer som påverkar upplevelsen av en färgsättning. En sådan checklista skulle vid en gestaltning kunna fungera som en enkel koll att man har förhållit sig till innehållande punkter och därmed tvinga färgsättaren att tänka och ifrågasätta varför den gör just de val som hon eller han gör.

Vi skapar platser i ett föränderligt stadsrum

När jag gjorde min egen färgsättning av Lumatorget lade jag i bilden märke till den röda reklamskylten som där fanns i bakgrunden. Denna ingick inte i min färgsättning men påverkade den likväl då blicken direkt uppmärksammade den kraftiga färgen. Jag kunde i min färgsättning inte ta bort den då den inte var en del av det som jag kunde påverka, reklam finns överallt i våra offentliga miljöer och är bortom landskapsarkitektens kontroll. Det fick mig att tänka på alla delar av staden som vi landskapsarkitekter inte kan påverka men som likväl påverka miljöerna som vi gestaltar.

Reklamskyltar är ju utformade för att vi ska uppmärksamma dem så mycket som möjligt, inte konstigt då att de tar fokus i vårt synfält. Även andra saker som handelsstånd, parkerade cyklar och andra tillfälliga objekt går i en färgsättning inte att planera för eller förhålla sig till och jag tycker inte att vi ska försöka göra det heller. De är alla en del av våra miljöer som i grund och botten är till för att användas och nyttjas.

Saker som landskapsarkitekter däremot ofta förhåller sig till är de omgivande byggnaderna och landskapet. Man får där inte heller glömma att även om dessa troligen är bestående för en längre tid så kan även byggnader bytas ut och landskap förändras. Våra stadsmiljöer i vilka vi landskapsarkitekter arbetar är i ständig förändring precis som våra anläggningar. Byggnader kommer att byggas om, de kommer rivas och nya kommer att tillkomma. Staden kommer att förtätas, förändras och förutsättningarna efter vilka vi färgsatte kommer inte längre vara de samma. Detta är en del av vår yrkesroll att förhålla oss till sådana här faktorer och skapa flexibla lösningar och jag tror att det är viktigt att tänka så även när det kommer till färg. Vi måste här skapa ett medvetet tänkande kring färgsättningen i tiden, något som inte nödvändigtvis innebär att vi inte kan skapa tidstypiska platser men vi måste se till relationen mellan platsen, staden och möjligheten för förändring. Precis som när det gäller växtmaterial måste vi se färg som någonting föränderligt och redan på skissbordet ha tankar kring materialval och förvaltning

Min egen färgsättning av Lumaparken, min egen smak?

Jag har tidigare flera gånger nämnt personlig smak och personliga åsikter. Dessa går inte, märkte jag själv, att bortse från när man gör en färgsättning. Även om man följer en checklista och även om man har formulerat för sig själv vad man har för syfte så går det aldrig att förhålla sig helt objektivt och bortse från sina egna preferenser.

Jag fick vid ett tillfälle höra att jag anpassat mig mycket efter ett specifikt hus som i Luma-bilden syntes i bakgrunden, detta är ingenting jag medvetet har gjort men likväl har jag gjort det. Som landskapsarkitekt söker man hela tiden efter att skapa något som man själv finner tilltalande utöver det rent rumsbildande och gestaltade syftet. Det är därmed svårt efterhand att se på sin egen färgsättning och säga vad man har förhållit sig till när man själv kanske inte ens är medveten om det.

I mina samtal kom jag fram till att olika personer hade olika stilar och självklart gäller detta också mig. Även om jag har försökt att skapa en färgsättning utefter mål jag formulerat så blir det fortfarande en uppvisning av min personliga smak. Det kräver stor självreflektion för att kunna se sin egen stil eller medvetet göra något utefter sin egen stil, det man gör är främst att skapa något som man själv tilltalas av.

I detta arbete har jag lärt mig minst lika mycket om mig själv som om färgsättning i stort. Jag har upptäckt vikten av att vara medveten om sina egna preferenser och att ha förståelse för att man som landskapsarkitekt har ett visst stiluttryck. Jag tror att detta är någonting positivt då det är det som särskiljer oss från varandra och skapar variation i de miljöer vår yrkesgrupp skapar. Jag tror också att våra olikheter är någonting man ska bejaka men att man måste vara medveten om dem och i sitt yrkesutövande ha en eftertänksamhet kring vad som är en bra färgsättning för platsen och vad som är en bra färgsättning för en själv.

Min metod och process

Frågeställningarna

De frågeställningar som jag i början av arbetet formulerade har jag haft som främsta syfte att besvara genom arbetet, detta har varit mitt mål. Med hjälp av dessa har jag kunnat sortera och avgränsa all information som inte hjälpte till att besvara dem. Förstudien blev en start där jag fick allmän kännedom kring ämnet som gjorde att jag sedan kunde fundera ut hur jag bäst skulle besvara mina frågor.

Förstudie

Under mitt sökande efter relevant litteratur fann jag att det fanns en brist på litteratur som berörde ämnet färg med fokus på landskapsarkitekturen. De gånger som färg togs upp i utomhussammanhang så var det endast en fråga om fasadfärger, aldrig det större offentliga rummet. Det är möjligt att jag hade fått andra resultat om jag inte hade avgränsat mig till svenska källor men då hade heller inte samma förutsättningar gällt. Vårt svenska klimat och ljus påverkar starkt våra miljöer och jag kände det viktigt att få med den förutsättningen.

Då vårt yrke är ett ungt i Sverige och då jag upplevt att det är först på senare år som utrymmet mellan husen på riktigt börjat tas upp i stadsbyggnadsdebatten är det kanske inte helt oförståeligt att forskning på området färg och landskapsarkitektur ännu inte nått så långt. Trots att mina källor har varit få så känner jag mig nöjd med den informationen de har givit mig och jag har upplevt den som väl tillräcklig för mitt arbete då förstudien endast var en mindre del av arbetet och också kraftigt tidsbegränsat.

Samtal med tre landskapsarkitekter

Mina samtal och den information jag fick ut där har till viss del legat till grund för den största delen av mitt arbete. Den har väckt tankar och funderingar som jag kunnat ta med mig och troligen påverkat mig mer än jag från början trott.

Dessa samtal har varit kvalitativa samtal och hade jag intervjuat 5, 10 eller 20 stycken olika landskapsarkitekter så hade jag kanske sett andra skillnader och likheter i attityden till färg än vad jag här igenom har fått fram. Kanske hade mina teorier om stilar och trender tvärtom bekräftats om jag hört av mig till fler. Denna fråga kan jag inte besvara men jag upplever såhär i efterhand att de personer som jag ändå har samtalat med kan anses vara representativa för de kontor som är aktiva i Stockholmsområdet. Detta därför att de kommer ifrån etablerade och verksamma kontor som alla har gjort projekt som uppmärksammas och lyfts fram som exempel på just bra svensk landskapsarkitektur genom tävlingsvinster och nomineringar.

I och med att jag endast tittade på projekt och således kontor inom Stockholms län påverkade detta i sin tur också. Det är möjligt att det som byggs i Stockholm är försiktigare och mer anpassat till den historiska stadsbilden och kulturhistorien. Möjligen hade jag genom att se på landskapsarkitekturen i Göteborg eller Malmö upptäckt andra uttryck och trender som råder i Sverige men som inte finns åskådliggjort inom Stockholm.

Färgsättning av Bysistorget

De färgsättningar som jag gjorde på Bysistorget blev naturligtvis öppna inspirationstolkningar efter det som mina samtalspersoner sagt. Det går inte att säga att dessa färgsättningar skulle vara något som kan representera dessa personer och det var inte heller något jag eftersträvade. Det som samtalen gav mig och som jag tog med mig var ett sätt att göra val, helt enkelt olika sätt att förhålla mig till färgsättning. På så sätt kunde jag färgsätta utefter någon annans synsätt och därmed enklare själv analysera resultatet på ett mer objektivt sätt än om jag hade gjort det endast efter mitt eget tyckande.

Dock får man komma ihåg att det i grund och botten ändå är jag som har tolkat vad samtalspersonerna har sagt och att det i slutändan är jag som har gjort färgsättningarna. Jag har utformat dem så att jag tyckt att de har varit tilltalande och med det blev färgsättningsvalen minst lika mycket mina egna tankar som mina samtalspersoners.

När jag sedan skulle analysera hur upplevelsen av torget förändrades i de olika färgsättningarna så är bristen där densamma. Det är jag som upplever det. Det hela blir en subjektiv tolkning och det är inte omöjligt att en annan person, främst en som inte läst landskapsarkitektur, skulle uppleva färgsättningarna på ett annat sätt.

Det faktum att färg leder vår uppmärksamhet och får oss att se och uppleva olika rumsligheter tror jag däremot stämmer. Även om min studie är subjektiv så pekar den ändå på att färg förändrar upplevelsen av vår byggda miljö och att den därmed är ett centralt gestaltungsverktyg.

Min egen färgsättning

Den färgsättningen jag gjorde över Lumaparken blev mest av allt en konstant diskussion med mig själv. Jag var tvungen att analysera inte bara platsen utan också dess omgivningar ur såväl funktions- som färgaspekter. Från detta var jag sedan tvungen att formulera mål för vad jag skulle göra och också strukturera upp hur jag skulle kunna åstadkomma dessa. I slutändan blev det hela dock en lång process av testanden och funderingar. Jag förstod på riktigt först här att detta med färg verkligen inte är en enkel sak och även om man har en vision klar så är det sedan inte lätt att förverkliga den.

Färgsättningen som av andra har kallats subtilt är resultatet av en rannsakan kring vad färgsättning faktiskt är och betyder för mig. Jag hade definitivt kunna ta i mer och göra en kraftfullare färgsättning men det var inte målet. Målet var att utifrån min checklista och utgå ifrån mig själv. På det sättet är denna färgsättning den mest personliga delen av det här arbetet och jag är såhär i efterhand väldigt glad att jag efter att ha besvarat frågeställningarna faktiskt lade till den och tvingade mig att fundera kring färg utifrån min egen synvinkel. Det hela har gett mig en större personlig insikt och trygghet att lita på mina egna val.

Reflektion inför framtiden

Ju mer man lär sig om ett ämne desto mer inser man hur lite man vet. Det här arbetet är ett försök till att ta reda på mer om relationen mellan färgen och landskapsarkitekturen. Jag har nu insett att jag endast har börjat skrapa på ytan.

Ämnet färg är stort och med många faktorer som påverkar upplevelsen så blir den mycket komplicerad. Landskapsarkitekturen är dessutom ett mycket brett område med många skalor och tillämpningar. Tillsammans leder det till fler faktorer som påverkar slutresultatet. Det hela är ett mycket brett och outforskat område.

Jag har i mitt examensarbete enbart förhållit mig till helfärgade ytor och valt att inte ta upp upplevelsen av färger i mönster. Jag har inte heller behandlat ämnet färg och belysning och inte heller färgupplevelse i mörker. Dessa är frågor som jag med glädje skulle se både mer forskning om men också gärna fler examensarbeten kring i framtiden.

Jag har insett vilken roll som färg spelar i våra gestaltningar och hur den påverkar upplevelsen av våra offentliga miljöer. Färg, form och material är landskapsarkitekternas verktyg och dessa går inte att särskilja ifrån varandra. De hänger ihop och bildar tillsammans det uttryck med vars hjälp vi skapar vår omvärld. Det finns en medvetenhet hos svenska landskapsarkitekter om detta idag men jag önskar att färg lyfts fram och ges samma status som form och funktion. Färg är likt växtlighet inte någonting man kan klicka dit i ett projekts slutskede. Den måste medvetet förhållas till.

Jag hoppas att mitt examensarbete Färgen och landskapsarkitekturen kan vara med och skapa en större förståelse för färg som ett av landskapsarkitektens verktyg.

Maria Hamberg
Stockholm 2012

Referenser

Andersson, Thorbjörn, landskapsarkitekt, Sweco architects, samtal 2012-02-10

Borg, Veronika, landskapsarkitekt, Grontmij, samtal 2012-02-24

Drougge, Åsa, landskapsarkitekt, Nivå landskapsarkitekter, samtal 2012-02-07

Edwards, Betty (2006) Om färg: handbok och färglära; översättning: Dagmar Leijer. Stockholm: Forum

Fridell Anter, Karin & Enberg, Kristina (1997) *Utvändig färgsättning. Förutsättningar, arbetsätt, exempel*. Byggforskningsrådet (T 1:1997)

Grontmij (u.å.) Vasaparken, Stockholm [online], tillgänglig via: <http://www.grontmij.se/projekt/Pages/GrontmijVasaparken.aspx> (2012-05-09)

Grontmij (u.å.) Östra hamnen, Västerås Stockholm [online], tillgänglig via: <http://www.grontmij.se/kompetensomraden/arkitektur/landskapsarkitektur/Pages/OstraHamnenVasterasGrontmij.aspx> (2012-05-09)

Hård, Anders & Küller, Rikard & Sivik, Lars & Svedmyr, Åke (1995) "Färgantologi bok 2" – *Upplevelse av färg och färgsatt miljö*. Byggforskningsrådet

Hård, Anders & Svedmyr, Åke (1995) "Färgantologi bok 1" – *Färgsystemet NCS – tanke, tillkomst, tillämpning*. Byggforskningsrådet

Janssens, Jan & Küller, Rickard (1997). *Färgsättningens betydelse för upplevelsen av stadsbilden*. Lund: KFS AB.

Marthin, Perry (1977). *Miljö och fasadfärger*. Stockholm: LTs förlag.

Mortensen, Per, Dagens nyheter. 2006. Bysis har skiftat från tillhåll till grön oas [online], tillgänglig via: <http://www.dn.se/sthlm/bysis-har-skiftat-fran-tillhall-till-gron-oas> (2012-04-02)

Nationalencyklopedin. (u.å.). visuell [online], tillgänglig via: <http://www.ne.se/visuell> (2012-03-26)

Nationalencyklopedin. (u.å.). perception [online], tillgänglig via: <http://www.ne.se/perception> (2012-03-26)

Nivå. (u.å.) Liljeholmstorget [online], tillgänglig via: (<http://www.nivaland.se/#>) (2012-05-09)

Nivå (u.å.) Vaxmoraskolan [online], tillgänglig via: <http://www.nivaland.se/#> (2012-05-09)

Ryberg, Karl (1999). *Färger i vardagsliv och terapi – En bok om färgernas stimulerande effekt*. Västerås: ICA bokförlag.

Sisefsky, Jan (1995); *Om färg : uppfatta, förstå och använda färg*. Värnamo: Fälth

Stockholm stad. 2012. Torg, parker och grönområden. [online], tillgänglig via: <http://www.stockholm.se/OmStockholm/Forvaltningar-och-bolag/Stadsdelsforvaltningar/Sodermalm/Om-stadsdelsområdet/Torg-parker-och-gronomraden/> (2012-04-02)

Sveriges arkitekter (2011) Liljeholmstorget [online], tillgänglig via: <http://www.arkitekt.se/s68112> (2012-05-09)

Sveriges arkitekter. 2004. Nyheter. Betongpris till Luma [online], tillgänglig via: <http://www.arkitekt.se/s11923> (2012-04-27)

Sweco (u.å.) Daniaparken, västra hamnen i Malmö [online], tillgänglig via: <http://www.sweco.se/sv/Sweden/Tjanster/Arkitektur-och-planering/Landskapsarkitektur/Daniaparken/> (2012-05-09)

Sweco (u.å.) Hyllie torg i Malmö [online], tillgänglig via: <http://www.sweco.se/sv/Sweden/Tjanster/Arkitektur-och-planering/Landskapsarkitektur/Hyllie-torg/> (2012-05-09)

Sweco (u.å.) Sjövikstorget Stockholm [online], tillgänglig via: <http://www.sweco.se/sv/Sweden/Tjanster/Arkitektur-och-planering/Landskapsarkitektur/Sjovikstorget/> (2012-05-09)

Tyréns.(u.å.). Bysis torg [online], tillgänglig via: <http://www.tyrens.se/sv/Projekt/Samhallsplanering/Bysis-torg/> (2012-04-12)

Urbanecology. (u.å.) The City Lounge of St.Gallen [online], tillgänglig via: <http://www.urbanecology.net/examples/saint-gall/city-lounge-stgallen> (2012-05-09)

Urbanlover. (2012) Superkilen. [online], tillgänglig via: <http://urbanlover.wordpress.com/2012/04/12/superkilen/> (2012-05-09)

Wikipedia. 2012. Luma. (online), tillgänglig via: <http://sv.wikipedia.org/wiki/Luma> (2012-04-10)

Bilagor

Bilaga 1 - Samtalsfrågor inför samtalen med de tre landskapsarkitekterna

Du, som landskapsarkitekt

- Vilken betydelse har färg för dig?
- Hur ser du på färgsättning i dina projekt? Hur viktigt är det generellt?
- Hur ser kopplingen mellan färg och koncept ut för dig?
- I vilket skede kommer frågan om färgsättning upp i dina projekt? Och varför just då?
- Som verktyg vid gestaltning, hur skulle du beskriva att du använder färg?
- Finns det vissa projekt där du använder mer starka färger än andra?
- Hur ser du på färgsättning genom växtmaterial, hur använder du dig av blomning och höstfärgning i din gestaltning?

Ditt projekt

- Hur ser färgsättningen ut i det här projektet?
- Vad fanns det för speciella förutsättningar att ta hänsyn till?
- Finns det något som annat som särskilt påverkade färgsättningen av platsen?
- Var det viktigast, att platsen smälte in i omgivningen eller att den stack ut?
- Om du kunde, skulle du idag ändra något på färgsättningen av platsen?
- Vad var viktigast, materialen eller färgerna?

Synen på färg inom yrket

- Hur arbetar svenska landskapsarkitekter idag arbetar med färgsättning?
- Vad tycker du om svenska landskapsarkitekters sätt att använda färg?
- Tycker du att det finns ett samband mellan typen av projekt och sättet man färgsätter?
- Ser du någon trend inom färgsättning i Sverige idag?
- Finns det några färger som är ”inne” nu?
- Hur tror du att det kommer se ut i framtiden?

